

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204813

UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—23—4—4—69—5,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T82
V41P

Accession No. P. G.
T46

Author విశ్వేశ్వరంగము, కందుకూరి.

Title శ్రు బాధ చంద్రోదయము - 1914.

This book should be returned on or before the date
last marked below.

Post Graduate Library
College of Arts & Commerce, O. U.
ప్రబోధచంద్రోదయము.

ప్రథమాంకము.

మ. రవిగన్ధీస్ దినమధ్యమం గు జలపూరంబులో బాన్ దృష్టికి
 భువి నజ్జానముచేత భోలి నగంబులో దేనదోడుం దగిన్,
 బువుదండన్ ఫణియన్న భ్రాంతవలె బోవున్ దేన బ్రాజ్ఞాని క
 య్యవి, యానిర్మలబోధముం దలఁతు సాంద్రానందమున్ మనస్మదిన్.
 ఉ. నిండుమనంబుశాంతిఁ గన నేర్చినయప్పుడు బ్రహ్మరంధ్రమం
 దుండి సుషుమ్న దృఢపనోన్మయమై సుఖసాంద్రమౌదు సు
 ద్రుంకలలాట శేత్రమిషం దాఁ బ్రకటికృతమైనయట్లు బ్ర
 హ్మోదమునిండు నీశ్వరు చిదాత్మక తేజము మిమ్ముగ్రోచుతిన్.

(నాన్ద్యంతమున.)

సూత్రధారుడు—అతివిస్తారమేల? చాలును, సకలసామంతచక్రచూడామణి.
 మనీచినుంజరీనీరాజితచరణరాజీవుండను, బలవదహితనిఃపాపత్వ స్తటకవాటపాటన ప్ర
 కటితనరసింహరూపుండను, బ్రహ్మతరనరపతికుశ్రయమహార్ణవమగ్న మేదినిసముద్ధ
 రణమహావరాహుండను, నిఖిలదిగ్విలాసినికర్ణపూరీకృతీర్తిలతాపల్లవుండను, సమస్తా
 శాస్త్రబేరమకర్ణతాలాస్ఫులనబహుళతిరపవనసంపాతనర్తిశత్రుతాపానలుండను, నగు
 గోపాలుండు—“మకు సహజసుహృదులైన శ్రీకీర్తివర్మమహారాజులవారిదిగ్విజయవ్యా
 పారముచేత బ్రహ్మానందరసానుభవమున కెడములేక మేము వివిధవిషయములం దగిలి
 కృధణముగా దినములు గడపినారము. అయినను మేమిప్పుడు కృతకృత్యులమైనారము.

గీ. క్షయమునొందిరి త్కౌవిభుశగుప్తపులు ;
 మహి సురక్షితయయ్యె సన్మంత్రిగరిమ;
 రాజమకుటార్చితాచ్ఛసామ్రాజ్యలక్ష్మి
 యభిమేఖలయగుక్షితి నతనిజేరె.

అందుచేత మేము శాంతరసప్రధానమయిన ప్రియోగాభినయముచేత మనస్సును విమోచ
 పెట్టగోరుచున్నాము. కాబట్టి యింతకుఁబూర్వమే పూజ్యులయిన కృష్ణమిత్రులవారు
 రచించి మిగుల సమర్పించిన ప్రబోధచంద్రోదయమును నాటకమును మీరిప్పుడు శ్రీ

కీర్తికవర్మసుహారాజులవారి సన్నిధానకుండఁ బ్రయోగింపవలెను. రాజుగారికిని సభ
వారితోఁగలిసి దానిని జూడవలెనని వేడుకగలను.”—అని నాతో సె. విచ్చెను.
అవుఁగాక! నేనింటికిఁబోయి నాగృహిణిని బిలుచుకొనివచ్చి సంగీతకర్మమున కుపక్ర
మించెదను. (అని కొంచెముతీరి తేరవఁజూచి) ఓసీ! ఇటురమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చిందా ను. నే నేనియోగము ననుష్ఠింపవలెనో
జేతరవారు సెలవియ్యవలెను.

నూత్ర—ఓసీ! నీకును దెలిసియేయున్నది!

మ. కలఁడువర్మకొక సూపభూరిపృథ నాకాంతారమూర్ఖస్వతా
పలనత్పాకకేకాక క్రితపిశ్చవక్రితుఁ డాకాంతసి
శ్చలవిశాంతయశుంఘ ఖిల్లనికాంతిచ్చి కంతారిరా
బుల్లనిసాస్థాపిత కీర్తికవర్మకు తగన్ గోపాలుఁ డుర్విభలిన్.

మఱియును,

మ. కణరంగస్థుల లిప్పడున్ వసుజభుగ్రామాకాసాస్థానో
ల్బణుల్లిన్న కిపాలతాళకముల్వ్యాపింప, ఝంజూసమీ
గణసంక్షోభితకుంభికింభిహరిప్రవృత్త నాదంబులన్

బ్రామతీండుం దదపూర్వకీర్తుల, నటింపంగాఁ బిశాచాంగనల్.

అతఁడిప్పుడు కాంతపదస్థితుఁడయి గూత్మకనోదాధికముగాఁ బ్రబోధచంద్రోదయము
నాటకమాడవలెనని యాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు. నటుల నిప్పుడు వేషములధరించి
వచ్చునట్లు నియమింపవలెను.

నటి—(విస్మయముతో) ఆశ్చర్యత్రా! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇట్లునిజభుజ
బలవిక్రమైకనిర్భర్తి నతసకలరాజమండలుండైనయతండాక గ్లాకృష్ణకఠినకోదండదండ
బహుళక్షర్త చ్ఛరనికరజర్ఘ్నిరీకృత తురంగతరంగసందోహంబునునిరంతరనిపతత్రీక్షుణ్ణీక్షీప్త
శస్త్రసహస్రసర్వస్తోత్తుంగమాలంగమహాసహీధగసహస్రంబును భ్రమద్భుజనండచండ
మంద రాభిఘాటగూర్జకలపదాతిసలిలసంఘాతంబును నగుకర్ణపైన్యసాగరింబునుమధు
మధునుండు క్షీరపాంసారంబునుంబోలె నిగ్గుధించి సమరవిజయలక్ష్మీం జేకొని వీర
చరితుండైయుప్పుపిటువంటిసకలమునిజన శ్లాఘనీయమైన యువశమ మెట్లుపొందెను?

నూత్ర—ఓసీ! బ్రహ్మకోటి యెప్పుడును స్వభావముచేత సౌమ్యమయినదే.
అయినను, అదియేదోకారణముచేత వికారమును బొందినను మరల స్వభావమునందే
నిలుచును. ఆపకారముగానే సకలభూపాలకులప్రళయకాలాగ్ని రుద్రుడైన జేదిపతి
చేత నున్నానింపఁబడిన చంద్రాన్వయపాధికవపుధివీరాజ్యమును స్థిరీకరిండుటకయి
తఁడాయురీంద్రవంధము కలిగినది. చూడుము—

గీ. ప్రళయకాల సముద్రాభ్రతవాయునశతః
బర్వతంబుల లంఘించు వారిరాశి
నిశ్చలంబయి స్వచ్ఛమై నిలువలేదె
యిపుడు మేరమీరకి స్వభావేద్ధగరికా?

అంతేకాక శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతులయిన యిటువంటి పౌరుషభూషణులగు
పురుషులు భూతహితముకొరకు భూమియందవతరించి విహితకృత్యములను నిర్వహించి
మరలశాంతినిఁ బొందుదురు. ఇప్పుడు పరశురాముని కథవినము. —

మహాస్థర.

ఎవఁడీ ధాత్రీస్థలిన్ మున్ నృపులఁగెడపి మయ్యోడఁమాటుల్ ద్విషన్మాం
సవసామస్త్రీష్క పంకాచ్ఛరుధిరనదులన్ స్నానమండేసెఁ; జేదో
యి యధించె నిర్దయాండై యెవఁడు వనితలన్ స్పృధులన్ బాజులన్ మా
నసపాలించ దుష్టజాఖింసచణగుణనందీత్కుతాశోగ్రధారిన్.

గీ. అట్టి జామదగ్న్యుఁడు స్వవీర్యున భూమి
భారమునుడించి, నృపకులాన్వయముఁ ద్రుంచి,
కోపపావకు నాపయిరూపడంచి!
తపముబలిమిని బరమశాంతతనహించె.

అలాగుననే యితఁడును గతఃస్వమును నెఱపి యిప్పుడు పరమోపశమాన్ముడయి
యున్నవాఁడు.

గీ. పుడమిపైని వివేకండు మోహజయముఁ
బడయునట్లుగఁ గర్ణుని వడిజయించి
యస్రబోధునకుంబలె నభ్యుదయము
నితఁడు శ్రీకీర్తిఁపర్మభూపతికి మొసఁగె.

[తెరలో]

ఓరీ! పాపీ! నటాధమా! ఏమీ? నాదేహములోఁ బ్రాణములుండఁగానే మాస్వామి
యయిన మహామోహునకు వివేకునివలనఁ బరాజయము నుదాహరించుచున్నావు!

నూత—(తొమ్మిదిపాటుతోఁజూచి) ఓసీ! నామీ,

చ. మదనుఁడునచ్చెరిచ్చటికి నుండలపినకుచద్వయంబు పే

రెవ ఘటియించుచున్ గతిరహిన్ బులకాంచితబాహువల్లులన్

గదిసి కవులగిటంబొదువఁగా, మదఘూర్ణితనేత్రపద్ముడై

యదె నయనాభిరామసుభగాకృతి లోకము మోహపెట్టుచున్.

అతడు సామాన్యచలనబుట్టిన శ్రోధము మాత్రాభవించివచ్చినట్లుకనబడుచున్నాడు.
ఇక్కడనుండి మనమతనిని విడిచి పోతిపోవుటయే శ్రేయము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నార.)

ఇది ప్రస్తావన

— ౧౦౩ —

[వెనుకఁ బెప్పినరీతిని గాఢుఁడును, రతీదేవియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కాము—(కోపముతో) ఓరీ! పోపీ! నటాధమా! ఏమీ! నాబొందిలోఁ బ్రా
ణములుండఁగానే జూస్వామియైన మహామోహనకు వివేకునివలనఁ బరాజయము
నుదాహరించుచున్నావు! ఊం! ఘరతాధమా!

గీ. పృథివి నిందితరాక్షుల దృష్టివిశిఖ

సంతతులు పర్వకుండెను నంతఃకల

మహితవిద్వాంసులకు నైన మనసులందు

శాస్త్రజన్యవివేకంబు సంధివిల్లు.

ఉ. నుందరమందిగంబులును, సోయగపుం జవరాంగ్రు, పట్టదా

మందరవోల్లసల్లతలు, మల్లెలతావుల నొప్పుగాడ్పులున్,

జందుకుఁడున్నరేలు, నెటనాకు నమోఘబలంబులెట గె

ల్పాందఁగ, నవ్వివేకుఁ డెటులుండు? ప్రబోధుఁడు నెట్లు పుట్టెడున్?

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! మహామోహ మహారాజుగారి శత్రువయిన వివేకుఁడు
సామాన్యుఁడుకాడని తలఁచుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియులారా! స్త్రీప్రభావముచేత వచ్చిన పిరికితనముబయలఁ
బడునట్లుగా, నీవావివేకున శలభయపడెదవు? చూడు.

క. శరములు విల్లును నా కో

సరసిజముభి! పూలెయైన, తుణుమేన్ సనురా

సురమగు సర్వజగంబును

దెరలక నాయాజ్ఞామితీ ధృతినిర్బడునే?

చ. సురపతిజారతఁ పెనుమ్మి యహల్యను, బ్రహ్మదేవుఁడున్

వరతనయన్ వరించె, గురుసత్త్వి నగున్ రమించెఁ జంగ్రుఁడున్;

బరుఁడికఁ గానిమాగళమును బట్టనినాఁడెవఁ డన్మదాజ్ఞచే?

నగయ మఱివి మచ్చరములట్లు భ్రమింపఁగఁజేయు లోకమున్?

రతి—ఓ ప్రాణేశ్వరా! అదియంతయు సత్యమేకాని, శత్రుఁడు సహాయసంప

న్నాడు గనుక శంకింపవలసియున్నది. యమనియమ ప్రమాణులయిన యతని మంత్రులు మహాబలవంతులని వినచున్నాను.

కాము—ఓప్రియురాలా! నీహొక్కబలవంతుడయిన యావివేక మహారాజు యొక్కయమాది మంత్రులనే తలఁపున నిలుపుచున్నావుకాని చుమ్ము విచారింపకున్నావు. మేము పూనికతోఁ దారించినంతమాత్రముచేసే వారందఱును నిమిషములోఁ జెల్లాచెదరగుదురుమా!

గీ. ఇదటి కోఁగ్రునియెదుర నహింసయెంత?

బ్రహ్మకర్మాదులెంత నాపజ్జఁ జూడ?

వినము సత్యుండు నస్తీయఁడు నపరిగ్ర

హుండు నెంతవా రాలోభునొద్దఁ జెత్రమ.

యను, నియను, ఆనన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, నమాధులు నిర్వికారచిస్తులకడనేకాని యుండదుగాన వారిని సులభముగానే నశింపఁ జేయవచ్చును. అంతేకాక వారిపాలిటి మృత్యుదేవతలైన స్త్రీలును శాకధీను రాంధ్రయు మెలఁగుచున్నారు.

ఉ. వారివిలాకనంబులును వారిసుభాషణముల్ విలాసమున్

వారల కాఁగిలింతలును వారలహాసముఁ గ్రీడలేల? య

వ్వారలనామసంస్కరణభాగ్యమె చాలు వృద్ధంతరంబులం

వారయ నిర్వికారులకునైన వికారము పుట్టఁజేయఁగన్.

విశేషించి వీరు మనప్రభువువారి యాత్మలయిన గుద, మాగ్నర్య, దంభాదులకు లోబడినవారయి మనరాజుగారి మంత్రియైన యధర్మునినే యాశ్రయింతురు.

రతి—ఓహృదయేశ్వరా! మీకును శమ దమ వివేక ప్రభృతులకును జన్మస్థల మొక్కటియేయని విన్నదానను.

కాము—ఓహో! ప్రియురాలా! ఒక్కజన్మస్థలమే యేకమని చెప్పనేల? మాకు జనకుఁడును నొక్కఁడేనుమా! ఎట్లన—

ఉ. ఈశ్వరసంగమంబునను నెంతయుఁ దొల్తును మాయయంచు నీ

విశ్వములో మనస్సనెగు విశ్రుతుఁడొసుతుఁ డుద్భవిల్లె; నా

యాశ్వరనూతియే మొదట నెల్లజగమ్ముఁ జేసి మీఁదటన్

కాశ్వతకతఱగుయ్యెను బొనంగఁ గులంబులుమావి రెంటికిన్.

అతనికిఁ బ్రవృత్తియు, నివృత్తియు, నవి యిద్దఱు ధర్మసత్తులుగలరు. వారిలోఁ బ్రవృత్తి వలన మహామోహుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల మావంశముపుట్టినది. నివృత్తి వలన వివేకుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల యారెండవవంశము పుట్టినది.

రతి—ఓప్రాణనాయకా! అట్లయిన సహోదరులయ్యను మీబోమికిటువంటి పరస్పరవిరోధ మెందు?

కాము—ను. ఇం నే కామిషనరభవత్వముననే యెందు న్యహాచైరముల్

పెంచవన్సర్దిలు నన్నదమ్మలకు; బృధిన్వింతయేయిగతుల్?

కలుగన్ లేద జనకులుంబయిన సంగమంబు మున్నీమహీ

స్థలిలో; బాండవకారపోత ములకున్ ధౌత్రీనిమిత్తంబునన్?

ఈశ్వరత్తు సర్వమును మాప్రితాజితము. జనకునకు మాయంగుం బక్షునుగుటచేత జగత్తుం తయు మే మాక్రమించుకొనఁగా, నిలువలేక యదాయదలైన తనవారితో విజేకుం డందందుం దిరుగుచు నెక్కడనో యడఁగియున్నాఁడు. ఇప్పుడా పాపాత్ములందు చేతఁ దండ్రినిపొమ్మచుగూడ నిర్మామచేయుట కుద్యోగించుకొనియున్నారు.

రతి—పాపముశాంతించునుగాక! పాపముశాంతిం బనుగాక! ఓప్రాణేశ్వరా! విద్యేషమాశ్రముచేతనే వారిప్పు డీపాపవ్యవసాయమునకుఁ బూనినారా? లేకయిప్పుడు వారాలోచించినయుపాయ మేదియున్నదా?

కాము—దీనికిఁ గొంచెము గూఢకారణమున్నది.

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! అది నాకేలచెప్పగ?

కాము—నీవు స్త్రీప్రభావముచేతఁ బిఱికిదానవని నీకాపాపాత్ముల దారుణ ప్రయత్నమును జెప్పఁజాలకున్నాను.

రతి—ప్రాణనాథా అదియెటువంటిది?

కాము—ఓప్రియురాలా! భయపడఁబోకు. వారివి కేవల హతాశులయినవారి కోరికలేసుమా! ఇప్పుడు కాళికాశక్తితో సమానురాలయిన విద్య యనురాక్షసి యొక్కతె మనవంశమునందుఁ బుట్టినని లోకప్రవాదమొకటి పుట్టినది.

రతి—(భయముతో) ఏమిగతి? మనకులమునందురాక్షసి యెట్లుపుట్టునాయని వాహ్మదయము కంపమెత్తుచున్నది.

కాము—ప్రియురాలా! జడియకు జడియకు. ఇది నట్టి కింవదంతియేసుమా!

రతి—తరువాత నాంక్షసి చేయఁగల పనియేమి?

కాము—ప్రియురాలా! బ్రహ్మదేవునిభార్య సరస్వతియనియొక తెయున్నది కదా! ఆమె యాప్రకారము చెప్పినదట.

సంగ్రహ సంగంబుల్ లేని యాయీశ్వరునివలన సంసర్గమున్ లేకయే నీ

లంగంచెన్ భార్యమాయాలలన మనసనన్ శ్లాఘ్యపుత్రున్ జగంబుల్

పొంగారన్; వీరివంశంబుననె పాడమెడున్ బుత్రియున్విద్యనాఁగన్;

మింగుం దద్విద్యతండ్రిన్ బిరుజననిని భాతృజజంబున్ గులంబున్.

రతి — (భయోక్తత సంబుతో) ఓ ప్రాణకల్లభా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.
(అని భతకాను గొంగిలిందుకొనుచున్నది.)

కాము — (స్వర్ణసుఖమునుభవించితనము)

చ. పుష్పకలుగూడఁ, జూపులను బొప్పుగఁ దారకలాడఁ బైపయిన్
విలువకుచవ్వయంబు భయభౌనికనన్ వడఁకాడఁ, గంకణా
పళి చిఱుపాటపాడ, భుజులు నీరరళాక్షి కౌగిలన్
జెలువుగఁజేర్చు సొంపలరఁ జేసి, నిను నివళాత్ముఁజేసెడున్.

(గాధాలింగనము చేసికొని ప్రకాశముగా) ప్రియురాలా! బెదరకు బెదరకు. మేము
జీవించియున్నంతవఱకును విద్యయొక్కడఁబుట్టెను?

రతి — ఆరాక్షసి పుట్టుట మోక్షము కు సమస్తమా యేమి?

కాము — అవును నమ్మితమే. ఆ విద్య పివేకున కుపనిషద్దేవియందుఁ బ్రబోధ
చంద్రుఁడను సోదరునితోడఁగూడఁ బుట్టఁబోవుచున్నది. శమదమాదులందఱునందుల
కు మహాప్రళయముచేయుచున్నారు.

రతి — ఓహూనయేశ్వరా! ఆత్మనినాశహేతు వయిన విద్యయొక్కయత్స్పత్తి
కా దుర్విచిత్ర లెట్లు సంతోషించుచున్నా?

కాము — ఓ ప్రియురాలా! కులక్షయప్రవృత్తులయియున్న పాపకర్ములు శత్రు
పాయము నెట్లుగఁజింతురు? చూడు.

చ. అరయ స్వభౌనికదుష్టకుటిలాత్ముని భవ మెల్లియప్పుడున్
గరము వినాశహేతువగుఁ గాతమకుం దముఁ గన్నవారికిన్
ధరణిని ధుమసంచయము తా నలమేఘపదంబు నొంది స
త్వరముగ నగ్నినార్చి తరువాతను దనును నాశమొంద దే?

[తెల్లఁబఱచి]

అ!పాపీ! దురాత్మా, ఏమిరా! పాపకర్ముమని నుమ్మేయాక్షేపించుచున్నావు! ఓరా!

గీ. “గర్వితుండైన, నుర్వార్గ గామియైనఁ,

దా నొకింత కార్యకార్యదక్షబుద్ధి

కానివాఁడైన, గురునేని కార్యమెంచి

వసుధలోపలఁద్యజియింపవలయుఁజూమ్మి.”

అను పౌరాణికగాథను బురాణవేత్త లుదాహరించియున్నారు. అదిగాక యీ మా
జనకుఁడే యహంకారునితోఁజేరి తన తండ్రియైన జగత్పితనుబంధించియున్నాఁడు.
అతనిని మోహదులుగూడ దృఢపాశబద్ధుని జేసియున్నారు.

కాము — ఓ ప్రియురాలా, అది మాకులశృద్ధుఁడయిన వివేకుఁడు భార్యయగు

మతిదేవితోఁగూడ నిక్కడకే వచ్చుచున్నాఁడు.

మ. వనితా! చూడుము చిక్కి మానధనుఁ డావంక నివేశింతుఁడు తె
ల్విని గన్నట్టెఱుఁ గాంతి కోల్పడి, కడున్ నేచ్చానుసంజారుల
ఘనరాగాదులచేఁ గలంగినమతిత్మృత్యుకుఁచం గూడి, కా
టొక్కనుపెస్కంచునఁ గాంతివాసినశకాంతుంబోలి భీతాత్ముఁడై.

ఇక మనమిక్కడ నిలువఁగూడదు. (అని నిష్క్రమించుచువచ్చారు.)

ఇది విష్కంధము.

[అప్పుడు విజేకమహారాజును, మతిదేవియు, బ్రవేశించుచువచ్చారు.]

విజే—(అలోచించి) ఓప్రియురాలా! దుర్విసేతుఁడయినయీ బ్రహ్మచారియొక్క
గర్వయుక్తమయిన మాటలు నీవు విన్నావుగదా? వీడు పాపాత్ములమని మనలనే
యాక్షేపించుచున్నాఁడు!

మతి—ప్రాణేశ్వరా! లోకులు తమదోషముల నేల యెఱుఁగఁజాలరు?

విజే—ప్రియురాలా! చూడు.

కా. ఆహా! పాశుల నిరంజనుని జ్ఞానానందు నయ్యాత్మరుక్
మోహంభోనిధిలోఁ జరంబుగఁ గరంబు న్ముంచి బంధించి గా
ధాహంకారపరుగ్ దురాత్మకులు నాయాదుర్మదాదుల్ మహా
త్సాహంబొప్పఁగ నీశు దీనదశ నొందంజేసి రత్యంతమున్.

అట్టివారు పుణ్యాత్ములట! అణరాత్ములచేతఁ బరాభవింపఁబడినయ్యాత్మనివిముక్తుని
జేయుటకయి ప్రవర్తింపుచున్నమనమేమో పాప కారులమట!

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! పరమేశ్వరుఁడు నహజానందసుందరస్వభావుఁడనియు
నిత్యప్రకాశుఁ డనియు సకలభువనప్రచారుఁడనియు వినుచుందుము. అట్టివాఁడె
యీదుర్విసేతులచే బంధింపఁబడి మహామోహసాగరమునందుమునిఁగిపోయినాఁడు?

విజే—ఓప్రియురాలా!

నీ. సతతమహాన్నత భృతినుంతుఁడయ్యను సదాసంపూర్ణశాంతుఁడయ్యు
బ్రబలతరై శ్వర్యభానమానుండయ్య నుహితనంతతనీతినుంతుఁడయ్య
నసమానముననిశ్చలాంతఃకరణుఁడయ్య సమయానుగుణ ధీవికాటుఁడయ్య
దరుణులకూయలఁ దగులాందిపురుషుండు త్యజియింపఁడే తనధైర్యగరిమ?
నట్లై యామహాపురుషుండు సరయ నిపుడు
పలుమాయామహాదేవివలలఁ దగిలి

చిరతరానూన సంబంధ గరిమకతన

దన్నుఁడా నీటుంగఁగఁ జాలకున్నవాఁడు.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా, అట్లు సంభవింపదు. సహస్రకిరణుఁడైన నూర్యుఁడంధ కారశేఖచేతఁ గప్పఁబడుట సంభవించునేని, అప్పుడు జేదీప్యమానప్రకాశసాగరుఁడైన యాదేవుఁడును మాయచేత నడఁగియుండుట తటస్థింపవచ్చును.

వివే—ఓప్రియురాలా! ఆమెజాడ యిట్టిదని యూహించుట మనకు శక్యము కాదు. వారకాంక్షవలెనే యామాయాదేవి యసత్యములయిన భావములను గనఁబఱచుచుఁ దా నాపరమపురుషుని వంచించుచున్నది. చూడు చూడు.

చ. స్ఫటికముభంగి స్వచ్ఛరుచి భాసిలుజేవు స్వయంప్రకాశునికొ
గటకట! యల్పురాలయి వికారవిధేయునిఁ జేసెమాయ; ప్రా
కటమగు దానిసంగతిని కాంతినొకింతయుఁ గోలుపోఁడతం
డలులయియున్, ఘటించెడును నాతనికామె యుధీరతం గడున్.

మతి—దుర్విదగ్ధురాలయిన యామె యేకారణముచేత నుదారచరితుఁడయిన యామహామహుని వంచించుచున్నది?

వివే—ప్రయోజనమునుగానికారణమునుగానివిచారించి మాయవలెకాంచుచుండలేదు. స్త్రీసికాచముల కది స్వభావమే. చూడు.

చ. నరులదయాగ్ధ్ర శోమలమనంబులు లోఁగొని వామలోచనన్
సరగున నేమిచేయుటకుఁ జాలరు తారు ధరాతలంబునన్?
పురుషులమోహపెట్టుదురు, బుద్ధిగల్గెను, విషాదపెట్టుదుర్.
మరి వెరపింతు, రాసలఁ గరంతురు, జేయుదురాత్మదాసులన్.

మతియొక కారణముగూడ గలదు.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అదియేది?

వివే—దురాచారురాలయిన యామె “నేనిప్పుడు యావనముపోయి యేండ్లు చెల్లినదాననయి యున్నాను. ఇతఁడును బురాణపురుషుఁడు; స్వభావముచేత నేవిషయముఖ విముఖుఁడు. కాబట్టి నాతనయని నే పరమేశ్వరగపదమునందునిలిపెదను.” అని యాలోచించినది. తల్లియభిప్రాయము వెఱిఁగి భేదమేమియులేక యామెనేపోలి మనస్సును నవద్వారములు గలపురములను నిర్మించెను.

గీ. ఒక్కఁడయ్యును పహియించి పెక్కురూపు
లలకరీరపురంబుల నతఁడు చొచ్చి,
స్ఫటికమణిఁబోలి యాత్మచేష్టలను దాను
వానివానికిఁ దగ నలవర్చుకొనియె.

మతి—(అలోచించి) ఓప్రాణేశ్వరా! తల్లియెటువంటిదోపుతున్నాడనటువంటి వాడే పుట్టుచుగదా!

వివే—అప్పుడు మనస్సుయొక్క శ్వేతపుత్రుడను దనమునకుఁ బడనునయిన యహంకారుఁడువచ్చి తన్నుఁ గొనిపోవుకొనఁగాఁ బరమాత్ముఁడు—

చ. బ్రహ్మసి, యవిద్యచే నునిదురంఁడి, యాశ్వరుఁ డామనస్సుచే

యు మహితకంఠనందగిలి, 'యదృశవమంజలి; వీరు నాపితల్;

విమతులుఁ బాత్రమిత్రులును వీరె; కులంబు బలంబు విద్యద్ర

వ్యయనివె; భార్య యామెయని స్వప్నములీయవి పెక్కులాండెకున్.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! ఈప్రకారముగా నతిదీర్ఘతరమయిన నిద్రచేతఁ బ్రభోధము చెడియున్న పరమేశ్వరునియందుఁ బ్రభోధ సుభవ మెట్లు గలుగును?

వివే—(లజ్జతో నధోముఖుఁడయి యున్నాఁడు)

మతి—ప్రాణేశ్వరా! గురుతరలజ్జాభరముచేర తిరస్కరించుకొని యూరకున్నాఁడేమి?

వివే—ప్రియురాలా! స్త్రీలహృదయములు తఱచుగా నీర్వ్యయ బొందును. అందుచేత నేను సాపరాధుఁడ నగుదునుగదాగాని శంకించుచున్నాను.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అన్యాయ గణిత స్త్రీమాత్రమే తనకనరక్తుఁడయి ధర్మాధికవ్యాపారమునందుఁ దగిలియున్న భతఁయొక్క మనోభీష్మితములకు విఘ్నములు చేయుదురు.

వివే—ఓ, ప్రియురాలా!

శా. ఉగ్రోద్యద్విరహాతఃయా నుపనిషద్వ్యోషీస్మణీయోగ మ

య్యగ్రక్లాఙ్మయ్య శాంతిముఖ్యం సుసాహాయ్యాస్తి నాకబ్ధినన్,

జాగ్రత్తన్ క్షణకాలమీవు విషయేచ్ఛల్మాని వతిఁంచినన్,

జాగ్రత్త్వస్మ సుషుప్తి ధామవిరతిన్ గల్గం బ్రభోధుండిలన్.

మతి—ఓప్రాణవల్లభా! ఆహంకారాభిమానియయినను గులప్రభునకు బంధ మోక్షము కలిగెనుపక్షమున, అప్పుడు దేవరవారి కామెతోడి నిత్యానుబంధము కలుగునుగాక యనియే నాకోరిక.

వివే—అలాగున నయినపక్షమున, నామనోరథములచిరముగాఁ బ్రసన్నములునా సిద్ధిగులు నయినట్టె. అట్లేకదా—

సీ. జగములకాదియు శాశ్వతండుఁ బ్రభువు నై వెలుగొందు వహనుభావు

బహువిధంబులఁ దాముభాగించి, దేహనివేశంబులందుఁ బ్రవేశపెట్టి,

బద్ధునిగాఁ జేసి, పరమ మృత్యుపదంబు పొప్పించునట్లుగఁ బదిలఁజేచి,
యడఁబ్రహ్మాద్రోహుడైన యవ్వారికి మరణాంతికింబయి వజ్రయు శాస్త్ర
విహితమైన పాపశ్చిత్తవిధిని నేను
మహితవిజ్ఞాన మహిమచే మహినొనర్చి,
మరలస్థాపించువాడఁబో ధీరముగాను
బూని బ్రహ్మైకభావంబు బుడపిమిఁద.

అట్లుగనుగాక! ప్రస్తుతకార్యసిద్ధికొరకుఁ బ్రబోధోత్పత్తి నిమిత్తము శమాదులను సమ
కూర్తము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వి తీ యాం క ము.

[అంశట దంభుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు?]

దంభు—“వత్సా! దంభా! అమాత్యసహితుఁడయి విజేతుఁడు ప్రబోధోదయా
ధకముగాశమదమాదుల నాయాతీథకములకుఁ బంపియున్నాఁడనివిన్నాఁడును. అసన్న
సుగుచున్ననునయ్యకులక్షయమునుమాన్పుటకయి మీరు శ్రద్ధవహించి ప్రతిక్రియచేయ
వలెను. భూమండలములలోఁ బరమము క్తి తేత్రమయి వారణాశీగరమున్నది. నీవందుఁ
బోయి నాలుగ్రామములవారియొక్కయు మోక్షకార్యవిఘ్నమునిమిత్త మతిప్రయత్న
ము చేయవలెను.” అని మహామోహ మహారాజుగానునాకాజ్ఞాపించియున్నారు. కాఁబ
ట్టి నాకు నిశ్చలయినవారితో నిండియున్న యీవారణాశీపురమునందు నేనిప్పుడుమా
ప్రభువువారు సెలవిచ్చినట్లుగా వారియాజ్ఞలను నిర్వహించితిని. ఇప్పుడిక్కడనాయా
శ్రేతులు (దాంధీకులు)

చ. గణికలయిండ్లఁ గంపాదవుకాంతల యాననసీధు వానుచున్,

బ్రణుతిరతోత్సవంబులును రాతులు వెన్నెలలోనఁ బుచ్చి, బ్రా

హ్మణులమటంచు దీక్షితులమంచుఁ దపస్సులమంచుఁ బండితా

గ్రణులమటంచు ధూర్తులు జగంబును మోసమొనర్తు రెంతయన్.

(చూచి) భాగీరథినిదాటి యిప్పుడీనంకనే వచ్చుచున్నాఁడు. ఈపాంథుఁ డెవఁడయి
యుండును?

గీ. ఒకట నభిమానమున మండుచున్నయట్లు,

మించి లోకత్రయంబును మింగునట్లు,

పృథులవాగ్దాలమున బెదరించునట్లు,

ప్రకృతి నే నవ్వువట్లు, గన్పడెడు నితఁడు.

ఇతఁడు ధక్షిణరాధాదేశమునుండి వచ్చియుండునని నేనూహించెదను. కాబట్టి నేనితఁడు
వలనఁ బూజ్యుడయిన యహంకారుని స్మృతాంతమును దెలిసికొనెను.

[అప్పుడు పలుని చెప్పినట్లహంకారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అహం—ఓహో! ఈజగత్తంతయు మూర్ఖమయ మయియున్నది. ఎట్లన—

చ. గురుమతము నివనంగనరు; గోప్యముమారిల శాస్త్రరీతిఁగా

నరు; నిన రాప్రభాకరుఁడొనర్చినబోధ; యిఁకేల దేవతా

గురుకథ? శేషుభాగ్యమునుగోరరు; నూత్ముపదార్థతత్వముల్

నకపశువుల్ గ్రహింపరు; తలంపరు పాశుపతంబు స్వస్మై.

(చూచి) వీరర్థజ్ఞానశూన్యులు ; కేవలస్వాధ్యాయపరులు ; వేదములను నీటఁ గలఘ
చున్నాడు. (మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరుభిక్షకులకొరకే యతివేషమునుఁ గ
హించినారు; శిరోముండనములు చేసికొన్న యీపండితంబునాఁడులు వేదాంతశాస్త్రము
ను బాడుచేయుచున్నాడు. (నవ్వి) —

గీ. మహిని బ్రత్యక్షముఖ్యప్రమాణసిద్ధ

ఘనవిరుద్ధార్థములు వీరె జనములకును

బోధదేయుచునుండంగఁ, బుడమిమీఁద

బాధవాదులకడఁ గలపాపమేమి?

ఇట్టివీరి సంభాషణలు విన్నను మహాపాతకము సంభవించును. (నుగలమరియొక చోటికి
నడచి) వీరు కష్టపడి తర్కమతము నభ్యసించిన శైవపాశుపతాదులు. ఈపాషండులు
కేవల పశువులే. వీరితో సంభాషించినవారు సహితమునరకములపాలగుదురు. అందుచే
త వీరిని దృష్టి పథమునుండి దూరముగాఁ బరిహరింపవలయును. (మరలమఱియొక చో
టికి నడచి) —

ఉ. అల్లదొ గంగయొద్ద శిలలందుఁ గుళాస్తరణోపవిష్టులై,

యల్లన దర్భముష్టియుతహస్తము లొప్పగఁ, బూజపెట్టెల.

ల్లలన నిల్పి, పూసలెగయం గొనవ్రేళుల నక్షమాలికల్

నెల్లుగఁ ద్రిప్పచున్, ధనికవిత్తములన్ హరియింతుఁ దాంభిమల్.

(మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరు త్రిదండివేషములచేత జీవనముచేసెను ద్వైతా
ద్వైతమాగఁపరిభ్రష్టులు. (మరలవేటొక చోటికి నడచిచూచి) ఓహో! ద్వారసమీ
పమునందు నాటిన నిడుదలగు వెదురుగడలకుఁ గట్టియున్న తెల్లని మాత్మనస్త్రసహస్ర

ములు పోయి దాండవమాకు దురిడఁగా, క్రిందనందందుఁ గృష్ణజీనములును సన్నెకఁ డ్లును యజ్ఞపాత్రములును జపాలములును తోళ్ళును రోకళ్ళులును బ్రకాశంపఁగా, నీరంతరిహుతాజ్యవాసనితో నిండినఘాతముచేత నగనమండల పరితయ నల్లపడఁగా గంగా సమీపమునందుఁ బ్రకాశించు మన్న యాయాశ్రమపద మెవ్వరిదయియుండును? ఇది నిశ్చయముగా నెవ్వరిదోయొక దొడ్డ గృహస్థునిగృహ మైయుండును. కానిమ్మి. అతిపవిత్రమయినది నేనురెండుమూడు దినములు వాసముచేయుటకు మోగ్యమయినదిగాఁగ న్నడుచున్నది. అని ప్రవేశించిచూచి అహా!

చ. ఉదరమునన్ భుజంబులను నూరువున్ గళమందు తొమ్మిదొ
బెదవులఁ జెక్కులన్ నుగుట వీపున గడ్డయునందు జానులన్
బదునుగ బొట్టుపెట్టి, కటిఁ బొణులఁ గణములందు జొట్టునం
దుదుట న దిర్భించి, యితఁ డొప్పెడు దంభమురూప మొందెనాన్.

మంచిది. నేనతని సమీపమునకుఁబోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి) నీకుశభమగును గాక!

దంభు—(హంకారముచేత సాతని నవలించుచున్నాఁడు.)

వటుఁడు—(ప్రవేశించితొట్టుపాటుతో) ఓబ్రాహ్మణుఁడా! దూరముగానిలుచుండు. పాదప్రక్షాళనముచేయుక యాయాశ్రమపదమును ద్రొక్కఁగూడదు.

అహం—అయ్యో నే నెక్కడనో పాపతుష్క దేశమునకు వచ్చినాఁడను. ఇక్కడ శ్రోత్రియులయిన యతిగులను గృహస్థు లానన పాద్యాదులచేతనయిన నెదుర్కొనకున్నారు.

దంభు—(చేసెఁగచేత నూరడించుచున్నాఁడు.)

వటు—దూరదేశమునుండివచ్చిన మీకులశీలాదికమును జక్కఁగావిచారింపుమని మాగురువులవారాజ్ఞాపించుచున్నారు.

అహం—ఏమీ! ఇప్పుడు మాకులశీలాదికమును పూడఁ బరీక్షింపవలయునుగా? వినుము—

చ. ఉత్తమమర్వి గౌడమహి; యుత్తమమందును రాధికాపురం ;
బుత్తమమందు శ్రేష్ఠికుల; ముత్తముఁ డందును నాదుతఁడె; న
ర్యోత్తమలెన్నఁ దత్తనుజు; లుత్తమండంగడు నేను వారిలో
నుత్తమబుద్ధిధైర్య వినయోరువివేక సుశీలతాదులన్.

దంభు—(వటునివంకఁ జూచుచున్నాఁడు.)

వటు—(తానుకలశమును బట్టుకొనివచ్చి) దేవా! పాదశౌచమును జేసికొందా?

అహం—తనలో కానిమ్ము. ఇట్లు చేసికొనుటవలన దోష మేమున్నది? (అలా గునజేసి దాపునకు వచ్చుచున్నాడు.)

దంభు—(పండ్లకొట్టికి) నీవు దూరముగా ప్రిలుచుండు. గాలితోఁగలిసి చెనుట బిందువులు మామీఁదికివచ్చును.

అహం—ఓహో! ఈబ్రాహ్మణ్య మపూర్వమయినదిగానున్నద!

వటు—ఓబ్రాహ్మణా! అందుకు సందేహ మేమి? వీరిసన్నిధిని—

గీ. పూజ్యపాదాబ్జయుగళంబు ముట్టకొనక,

భక్తిఁ బీఠాంతభూతలభాగమునకె

నీవయమాదాచుణి మరీచివితతిచేత

నృపతివరులు నీరాజనం బిడుదు రెపును.

అహం—(తనలో) ఈదేశము కేవలదాంభికుల కగుకూలమయినది. కానిమ్ము. ఈపీతముమీఁద గూరుచుండెనను. (అనికూరుచుండఁ బోవుచున్నాడు.)

వటు—ఆరాధ్యపాదులవారి యాపీతము నన్యులాక్రిమింపఁగూడదు.

అహం—ఓరిపాపాత్ముఁడా! దక్షిణరాధాదేశమున ప్రసిద్ధులయినమావంటి పక్షి శుద్ధులుసహిత మీపీతము నెక్కడగరా? ఓఁమాఘా! మాకులశీలములు వినుము—

ఉ. మాత మహాకులీన ; మఱి మత్సరి శోత్రియపుత్రి ; యాటనేఁ

బూతుఁడఁదండికికంటె; విను పూర్వము మత్సరియన్న మిత్రుస

స్మాతులపుత్రిమీఁద నణుమాలి మబద్ధపునింద రా, నప

ఖ్యాతపుబాంధవం బని ప్రియాంగనఁ బోనిడి యైతి శుద్ధుఁడన్.

దంభు—ఓబ్రాహ్మణా! అదియంతయు నజ్ఞేయయియుండును. అలాగను నీకు మాన్యతాంతము తెలియదు.

చ. మును పాకసా బ్రహ్మపురముం గనివచ్చుట కేను బోవఁగా,

మునివరులాత్మ పీత దయముం డిగి రెల్లరు నన్నఁజూచి; యా

వసజభవుండు నన్నఁ బ్రియభాషలఁజేటిచి, శుద్ధిగాఁగ ది

గ్గున నుపవిష్టుఁజేసె నపగోమయలిప్త నిజోరుపీఠికన్.

అహం—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీదాంభికబ్రాహ్మణుని యత్యుక్తి! (అలా చించి) ఇతఁడొకవేళ దంభుఁడే యేమో? అయినంగానిమ్ము. (కోపముతో బిగ్గరగా) ఓరీ! నీవేలగర్వపడెదవు?

చ. శతమఖుఁ డెంతవాఁడు? మఱి సారసగర్భుఁ డనంగనెంత ? యీ

క్షీతిపయి నేమిలెక్క మునిసింహు? రెటుంగవు నీవుమత్తప

స్తతమహిమంబు, వాసవశతంబును బ్రహ్మశతంబు మానిరా
ట్టతమును గూలలేదే ఐరుసన్ గతిగాఁక నేను జూడఁగన్.

దంభు — (చూచి సంకోషముతో) ఓహో! అయ్యా! మీరు నాపితామహు
స్త్రైవము హంకారులు దేవా! లోభునియాత్మజుడ నయినదంభుడను నేనుమీకు నమస్కా
రము చేయుచున్నాను.

అహం—వత్సా! దీప్తాయుష్మంతుడవుకమ్మ. నేను ద్వాపరాంతమునందుఁజూ
చినప్పుడు నీవుబాలుడవు. చిరకాలమెడఁబాసియుండుటచేతను వార్ధక్యగ్రస్తుడనగు
టచేతను నిన్ను పృథులిన్నఁగా గుఱుతుపట్టలేక పోయినాడను. మఱి నీకుమారుడయిన
యశత్యునకుఁ గుశలమా?

దంభు—అతఁడు క్షేమముతోనున్నాఁడు. అతఁడును మహామోహమహారాజు
గారి యొబ్బ ననువర్తిందుచు నిక్కడనే యున్నాఁడు. అతనిని విడిచి నేనొక్క
ముహూర్త కాలమయినను బ్రాణములు నిలుపఁగలుగుదునా?

అహం—నీశబ్దంబులయిన తృప్తయు లోభుడను గుశలులయియున్నారా?

దంభు—నాకును నిక్కడనే యున్నారు. వాకులేక నేను క్షణమయినను నిలువ
లేను. పూజ్యులయిన తమరిక్కడ కేపణిమీఁద దయచేసినారు?

అహం—వత్సా! వివేకునివలన మహామోహున కేమోయుపద్రవము కలుగనున్న
దని విని యాతనివృత్తాంతమును దెలిసికొనవలెనని వచ్చినాను.

దంభు—తమరాక మేలయినది. మహామోహమహారాజుగా రింద్రలోకమునుండి
నేటరేపట నిచ్చటికే వచ్చుచున్నారని విన్నాను. ఆయన యీవారణాసీ నగరమునే
రాజధానిగాఁ జేసికొందురనియు నొకలోకప్రవాదము పుట్టినది.

అహం—సమస్తాత్మలయందును వాసముచేసెడుమహామోహుఁ డీవారణాసియం
దుండఁగోరుటకుఁ గారణమేమి?

దంభు—మఱియేమున్నది? వివేకుని నడ్డగింపవలయుననియే.

గీ. శాశ్వతబ్రహ్మపురి కాశి, జన్మభూమి
యవని విద్యాప్రబోధోదయముల కరయఁ;
గులవినాశనవిధి కెత్తుకొన్నయావి
వేకుండిందుండఁ గోరెడు విడువ కెపుడు.

అహం—(భయముతో) అట్లయినపక్షమున దీనికిఁ బ్రతీకార మవశ్యమైనదే.

ఎట్లనిన-

క. పురహరుఁడు హరుఁడు కరుణం
 బరమపదజ్ఞాన శూన్యమానవతతి కి
 ప్పరి భవభయ హరతారక
 మురపుగ నవసానవేశ నుపదేశించున్.

దంభు—అది సత్యమే. అయినను గామకోధాద్యభిభూతుల కది లభింపదు.
 దానినిబట్టియే తైక్షణిట్లు చెప్పుచున్నారు—

క. విద్యా తపోయశస్సుల
 హృద్యముగఁ గరంబు లర్ఘు లెవయు నెనిక
 య్యామ్యని శివుఁడేరునొయిన
 వద్యత నాతండ్రి తీర్థఫలమును బొందున్.

[తైలా]

ఓహో! జనులారా! ఇదె మహామోహమహారాజు గారు వచ్చుచున్నారు.

చ. స్ఫటికమణీవితర్దికలఁ జల్లుఁడు చందనగంధతోయముల్;
 పటుగతి యంత్రమార్గములు పన్నుఁడు వారిగృహంతరంబులన్;
 స్ఫుటముగఁ గట్టుఁ డెల్లెడల భూరిలసన్మణితోరణావళుల్;
 చిటుకున నింద్రచాపసమచిత్రిపతాకల నెత్తుఁ డంతటన్.

దంభు—అయ్యా! మహారాజుగారు సమీపమునకు వచ్చినారు. కాబట్టి మీ
 గ్రామమున కెదురుగాఁబోయి గౌరవింపఁజలయును.

అహం—అలాగుననే చేయుచుము. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

—॥०॥—

[అప్పుడు మహామోహమహారాజు గారు మహావైభవముతోఁ బరివార
 సహితముగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహామోహుఁడు—(నవ్వి) ఓహో! మూఢులు నిరంకుశులుగాదా?

చ. కలదట! యాత్మయొక్కటి జగంబున దేహముకంటెవేఱుగా?

ఫలమది మీఁద గాంచునట, భద్రముగాఁ బరలోకమందహా!

వలవనియీదురాశయు నభిస్తరురాజము పూచి స్వాదుస

త్ఫలముల నిచ్చునన్న భ్రమవంటిదికాదె తలంచిచూడఁగన్?

ఇటువంటి స్వకపోకల్పము చేత లేనిపదార్థము నొకదానినినిర్మించిదుప్పండిత్యము
 గల ప్రబుద్ధులీప్రపంచమును వంచించుచున్నారు.

కా. అహ! లేనిపదార్థమున్నదని మిథ్యలో పట్టునయ్యాస్తిక
దోహులో నాస్తికులంచు దూష్యులనుచున్ దూషింతు సత్యాధ్యులకా
మాహాత్మ్యక్షేతిఁ బంచభూతపరిణామంబౌచ జైతన్య సం
దోహం ; బెవ్వరు దేహభిన్నునిఁగ నెందుం జూచిరే జీవునిన్?

ప్రీతి తమ్ముమాత్రమే కాక లోకమునంతను వంచిండుచున్నారు.

ను. తనువులో వక్త్రముఖాంగ సంచయముచేతకా నుభ్యములో కాఁగ, మే
ఱన నేలా కులములో? పరాంగన యి దన్యాధికం బిదన్ భేదములో
గనరా వింతయునాకు! హింస బరకాంతా స్వాపతేయాక్రమం
బును దోషంబని కల్పనలో సలిపి రింపులోపుట్ట నిష్పృరుషులో.

(అలోచించి శ్లాఘనతో) (పత్యక్షమే ప్రమాణమగుటనుబట్టి సర్వవిధములచేతనులోకా
యత శాస్త్రమే శాస్త్రము. “పృథివ్యాపస్తేజో వాయువులు తత్వములు; అద్ధకామములు;
పురుషార్థములు; భూతము లేజ్ఞానజనకములు; పరలోకము లేదు; మృత్యు వేమోక్షము”
అని యీ శాస్త్రమున న్మిదీయాభిప్రాయానుసారముగా నాచస్పతి రచియించి చార్వా
కునికి సమర్పించెను. అతఁడు శిష్యోపశిష్యుమాగఁమున దానిని లోకమున వ్యాపింపఁజేసెను.

[అంతటఁ జార్వాకుఁడును శిష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

చార్వా—వత్స—నీ వెఱుఁగుదువు. దండనీతియే విద్య; దానిలో నంతర్భూత
మయినదే వాతక. త్రివేదములును ధూతకప్రలాపములు. చూడుము—

గీ. యజ్వలకు ప్రవృత్తాశ క్రియాదికంబు
వలన స్వగఁఫలంబుది వచ్చునేని,
ధరణిలో దావవహ్ని దగ్ధంబులైన
పాదపంబులవలనను ఫలములొదవు.

మఱియును,

గీ. పువమిలో యజ్ఞమునఁ జంపఁబడెడునట్టి
పశువునకు స్వగ్గసౌఖ్యంబు వచ్చునేని,
యజ్ఞపశువునుగాఁ జేసి యజ్ఞకతక
స్వగ్గసౌఖ్యమందఁ దనకఁద్రుఁ బనుపరాదె?

క. మరణము నొందిననరులకుఁ

గరమును శ్రార్ధంబు తృప్తిగలిగించెడుచో,
ధగ నాటిన దీపంబున

కురుకాంతిని చైలదాన ముత్పాదించున్.

శిష్యు—అచార్య! ఈసృకారముగాఁ బురుషులకుఁ దినుటయుఁ బ్రాగుటయునే
మహాభక్తులయినపక్షమున, దైత్యులు సంసారసుఖమును విడిచియేలతామఘోర
తరములయిన పారాక సాంతపంశుకాలాదు లగుదుఃఖములచేత శ్రమపడుచున్నారు?

చార్య—వంచకప్రణీతములయిన యాగములచే మోసపోయిన యాముఘ్ని
కాశామోదకములచేత నే యిట్టిస్పృహ కలుగుచున్నది. చూడు—

గీ. భుజనిపీడిత భునబాహుమూల భుగ్న
కుచయుగాభోగకంఠోపగూహ మేడ?
భ్రష్టబుద్ధుల భిక్షోపనాసనియను
సూర్యకరతాపమున దేహభోష మేడ?

శిష్యు—అచార్య! దుఃఖమిత్రమయిన సంసారసుఖము పరిహరింపఁదగినదని
యీవిధముగాఁ దైర్థికులు చెప్పుదురుగదా?

చార్య—(నవ్వి) ఇది యానరపశువుయొక్క దుర్బుద్ధివిలసనము.

చ. అవనిని దుఃఖమిత్రములొటను నింద్రియజన్య సౌఖ్యముల్
తివిరి త్యజింపఁబోలు ననుధీరు మూర్ఖులెకాతలంపఁగన్
జవిగల తెల్లబిష్యామున సారతరంబగుశాలిధాన్యమున్
దవులఁ ద్యజించు నెయుముకిఁ దాల్చునటంచు వివేకి యెవ్వఁడన్?

మహామోహు—ఓహో! చిరకాలమునుఁ బ్రామాణికములయిన వచనములు క
ర్ణసుఖమును గలిగించుచున్నవిగదా! (చూచి యానందముతో) ఇతఁడునాశ్రియసఖుఁ
డయిన చార్యుఁడా?

చార్య—(చూచి) ఇతఁడు మహామోహమహారాజు. (సమీపమునకుఁబోయి)
జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఓమహారాజా! ఇదిగో చార్యుఁడు ప్రణామము
చేయుచున్నాఁడు.

మహా—చార్యకా! నీకు స్వాగతము. ఇక్కడఁ గూరుచుందుము.

చార్య—(కూరుచుండి) ఇది కలియొక్క సాష్టాంగప్రణామము.

మహా—అచ్చటఁ గలి కవ్యాహతకుశలమా?

చార్య—దేవరవారి ప్రసాదమువలన సర్వత్ర కుశలమే. అతఁడు కార్యశేషము
ను గూడఁ దీర్చి మఱి దేవరప్రసాదములను సందర్శింపగోరుచున్నాఁడు.

చ. ఎవఁడు, మహత్తరంబయిన యేలికయాజ్ఞనుబూని దాని శా

త్రవహనకంబున న్నెఱపి; తత్త ణలబ్ధసుఖప్రసాదుడై,

యవిరళ హాసకా పూణకా హృదయంబున దర్శనమిచ్చు స్నామి పా
దవనజవందనం బిహ, సతం దరిధన్యుడు భృశ్యకోటిలాన్.
మహా— ఇస్స డాకలి రేమేమి చేసియున్నాడు?

చార్వా—దేవా! చిత్తగింపుము—

చ. శ్రుతివిహితార్థమాగ్రము చొప్పు తొలంగి మహానుల్ యథే
ప్రతః జరియించువారయిరి జంపనుగొరకు మెకింత లేక; యీ
గతికిని హేతు వాకతియొగఁగాడు, మదీయబలంబుఁ గాదు; వి
శ్రుతముగఁ బౌరుషంబుఁ బెనుచుం బ్రభుమన్ననయే భటాశిక్త.

అక్కడ నుత్తరపధికులును బాశ్చాత్యులును వేదములనే త్యజించినప్పు డింక శమదమా
దులకథయే? ఇతఁ ధర్మములయందు సహితము వేదములు తఱుమిగా జీవికామాతర్క
ఫలము లేయనినవి.

గీ. అగ్నిహోత్రంబు, వేదత్రయంబు, మఱి త్రి
దండమును, దేహమున భస్మధారణంబుఁ,
బ్రజ్ఞయును పౌరుషము తేనిపందలకును
జీవిక లని బృహస్పతి చెప్పె మున్ను.

కాబట్టి కురుక్షేత్రాశ్రమలయందు విద్యా ప్రభోధచంద్రోదయమగునని దేవరవారు
స్వప్నానన్ధయందును శంకింపవలవదు.

మహా—చక్కగా సాధించినారు. ఆతీర్థమునువ్యర్థమయిన దానినిగాఁజేయుట
గొప్పపనికదా?

చార్వా—దేవా! దేవరవారికి విన్నవించవలసినది మఱియొకటియొన్నది.

మహా—అది యేది?

చార్వా—విష్ణుభక్తియను పేరుగల మహానుభావురాలయిన యోగిని యొకఁడై
యున్నది. ఆమె సర్వత్ర సంచారము చేయకుండఁ గలిచేత నిలుపఁబడిన దయ్యను,
తదనుగృహీతులయినవారిని దేతిమామటను మేము శక్తులము కాకున్నాము. కా
బట్టి దానికిఁ బ్రతీకారమును దేవరవారే సావధానముగా నాలొచింపవలయును.

మహా—(భయముతోఁ దనలో) అక్కటా! ప్రసిద్ధమహాప్రభావ యయినయా
యోగిని మాకుస్వభావవిద్వేషిణి. దుస్సాధ్యురాలు. కానిమ్ము. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!
మనకీశంకతోఁ బనిలేదు. కామక్రోధాదులగు శత్రువులముందట దానిపని యెక్కడ
సాగును?

శార్వా — అట్లయ్యును కశ్రుడబ్బడనిజగిమ్మడైనవాడేమతీయండగూడదు.
క. అతి యబ్బడయ్యు, మర్మము

లరసి మహాబాధఁ దెచ్చు నవనీశునకున్;

గర మల్ప మయ్యు, ముల్లది

చగణమున కపార మైనశ్రమ మొనరించున్.

మహా — (తేరవంకఁజూచి) ఓరీ. ఎవడక్కడ?

[దౌవారికుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దౌవా — స్వామి! ఏమియాజ్ఞ?

మహా — ఓరీ! అసత్సంగ! “ఏమతీయండకయోగినియయిన విష్ణు భక్తినిమీరే
జూతము చేయవలెను.” అని కామ క్రోధ మద మాన మాత్సర్యాదులతో నేనాజ్ఞాపించి
నట్లు చెప్పెను.

దౌవా — దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు పత్రిహస్తుడై యొక పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

పురు — (తనలో) సముద్రతీరమునందలి పురుషోత్తమసంస్థగల దేవాలయమునం
దున్న మద మాన నామధేయులగు ప్రభువులు మహారాజునన్ని ధానమునకుఁ బంపఁగా
నేనిప్పు డుత్కలదేశమునుండి వచ్చినాడను. (చూచి) ఇది వారణాశి ; ఇది రాజ
మందిరము. ఇందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించి) ఈప్రభువువాఁడు చార్వాకునితో
నేదో మంత్రాంగీకరణ చేయుచుఁ గూరుచున్నారు. వీరిసమీపమునకుఁ బోయెదను.
(సమీపమునకుఁబోయి ప్రకాశముగా) దేవా! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !
తమకుఁ బంపఁబడిన యీపత్రికను దేవరవారు చిత్తగింపవలయును.

మహా — (పత్రికను పుచ్చుకొని) నీవెక్కడనుండి వచ్చినావు?

పురు — పురుషోత్త మాలయమునుండి వచ్చినాడను.

మహా — (తనలో) ఇదియేదో ప్రాణాంతిక మయిన కార్యమయి యుండును.
(ప్రకాశముగా) చార్వాకా! ఇప్పుడు నీవుపొమ్ము. కతావ్యమునందు నీవవహితుడ
వయి యుండవలెను.

చార్వా — దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

మహా — (పత్రికను జనువుచున్నాఁడు) — “స్వస్తి ! శ్రీవారణాసీపురపరాధీశ్వరు
లయిన మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర మహామోహమహారాజులవారి పాదపద్మములకు
శ్రీపురుషోత్త మాలయమునుండి మదమానులు సాష్టాంగప్రణామములుచేసి చేయఁగల
విన్నపము. ఇక్కడ మేము నిరంతర ధేనుముతో మన్నాము. తరువాత కాంతిధేవి

తనశల్లియయిన శ్రీధర్మోఁగూడవివేకునిదౌత్యమునుబూని యుపనిషద్దేవని వివేకునితోడి సంగమముకొని కహర్నిశమును బ్రబోధించుచున్నది. మతీయ ధర్మఁడు కామసహ చరుడయ్యును వైరాగ్యాదులచే వేటుపటుపఁబడినవానివలెఁ గానఁబడుచున్నాఁడు. అందుచేత నతఁడు కామునినుండి విడిపోయి యొకానొకప్పుడు నిగూఢముగాఁ దిరుగుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి యీసంగతిని దేవరదివ్యచిత్తమునకుఁ దేవలెను.” — (క్రోధముతో) అహా! ఏమిది? ఈయతిముగ్ధులు శాంతికిసహితము భయపడుచున్నారు! ఈశాంతి యెక్కడనుండి పుట్టినది?

చ. అజుడగు సృష్టిమాత్రనిరతాత్ముఁడు; దక్షమఖాంతకుండు శై
లజనిబిడోపగూహనములన్ సుఖియించు విఘూర్ణితాత్ముఁడై;
ఋజువుగ శ్రీకపాలమకరీదళలాంఛితవత్తుఁడై యధో.

క్షుజుఁడు వసించునంబుధి; నికన్ బెఱవారికి శాంతియబ్బునే?

(పురుషునికూర్చి) ఓజాలా! నీవు నత్వరముగాఁ గామునియొద్దకుఁబోయి, “ధర్మఁడు దురాత్ముఁడని మేమిప్పుడు దెలిసికొన్నారము. అతఁడు మహాశక్తకాలనయినను నమ్మఁదగినవాఁడుకాదు. కాఁబట్టి నీవాతనిని దృఢముగాబంధించి కట్టివేయుము” అని మాయాజ్ఞను జెప్పము.

పురు—దేవర సెలవిచ్చినట్లుచేసెదను. (అనిని ప్రక్కమించుచున్నాఁడు.)

మహా—(అలోచించి తనలో) శాంతిని సాధించుట కేమి యుపాయమున్నది? ఉపాయాంతరముతోఁబనిలేదు. ఈపనికికై డ్రోధలోభులేనమర్థులు. (ప్రకాశముగా) ఎవరక్కడ?

దౌవా—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమి యాజ్ఞ?

మహా—ఇప్పుడే క్రోధునిని లోభునిని బిలుచుకొనిరా.

దౌవా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అంతట క్రోధుఁడును లోభుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

క్రోధు—శాంతి శ్రద్ధా విష్ణుభక్తులు మహారాజుగారితో వైరమును వహించి సూరని విన్నాడను. నేను జీవించి యుండఁగానే తమప్రాణములమీఁదికి వచ్చెడి యీపని యేల?

ఉ. చేయుదు లోక మంధముగఁ; జేయుదు ధీరుల శ్రోత్రహీనులఁ;

జేయుదుఁ జేతనంబుల నచేతనరీతిని; నాడు శక్తిచే

నేయెడఁ గృత్యముల్ గన రొకింత, హితంబు వినంగఁజాల, రా

మ్నయము లభ్యసించి మతిమంతులు తాము స్మృతిఁబ రద్ధమున్.

లోభు—ఓయీ! నన్నాశ్రయించువారు మనోరథనదీపరంపరలనే తరింపఁ జాలరు. ఇట్టివారు శాంత్యాదుల నెట్లు చింతింపఁగలుగుదురు? మిత్రుఁడా! చూడు—

చ. మదజలసిక్తగండ గజమండలియున్, ఘనవాయువేగమున్
గొదవయైనర్చి పవ్వంగల గుఱ్ఱములున్, గలవెన్నొమాకు; సం
పద యిదిచాలదంచు, మఱివచ్చిన నింకనునింకఁగోరుచున్
బొదలుదురాశ హృస్థమియ్యఁ బొందెడువారికి శాంతిగల్గునే?

క్రోధు—ఓమిత్రుఁడా! నాప్రభావము నీకుఁ దెలియునుగదా?

చ. చదివెను వృత్తిఁదృష్టసుతు శత్రుఁడు; త్రుంచె విరించిమూర్ధమున్
మదనదిరోధి కాశికుఁడు నామ పాడంచె వసిష్టసత్రులన్;
మదసమశక్తి పండితుల మాయాశస్కుల సచ్చరిత్రులన్
సదమల పౌరుషాధ్యుల వెసన్ గులనాశమొనర్చు శ్రేష్ఠిడిన్.

లోభు—ప్రియురాలా! తృప్తా! ఇటురమ్ము.

[తృప్తాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

తృప్త—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి యాజ్ఞ!

లోభు—ఓప్రియురాలా! వినుము.

చ. పాలమునగ్రామమున్ వనము భూధ్రముఁ బట్టణముం బురంబు దీ
వులు మహిమండలం బనెను ప్రోత్థితవాంఛితనూత్రబద్ధబు
ద్ధులకతికాంక్ష నంగములు, తోరముగాఁగ భవత్ప్రసన్నతన్
బలిసినఁ, బుట్టునే శమము పొగలయశ కజాండలక్షులన్?

తృప్త—ఓప్రాణనాయకా! స్వయముగానే నిత్యమును నేనీపనియం దభి
యుక్తురాలనయి యున్నదానను. అందుమీఁద నిప్పుడు తమ యాజ్ఞచేత బ్రహ్మాండకొ
టులచేతనయినను నాయుదరమునిండదు.

క్రోధు—ఓహింసా! ప్రియురాలా! ఇటురమ్ము.

[హింసాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

హింస—ఇదిగోవచ్చినదానను. భర్త గారిసెలవేమి?

క్రోధు—ప్రియురాలా! నీవు సహధర్మచారిణి వగుటచేత నాకుఁబితృవధనహీ
తము సుకరమయినది. నాకు—

ఉ. ఎంత పికాచి మాత? పితయెంత? సహోదరులెంత కీటమున్?

వంతుగ సర్వబంధువులు వధ్యులు పక్రవిటాభసౌహృదు

(చేతులు పిసికికొనుచు)

శాంతిని బొందవీయేడట సంతతకోపశిఖిస్ఫులింగముల్,
సంతతితోడఁ బూర్ణముగ జ్ఞాతికులంబు నడంచుసంతకున్.

(చూచి) వీరమనస్సభివృద్ధునాడు. వారిదర్శనము చేసికొందము.

అరణు—(సమీపమునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—మాకు శత్రురాలయినశ్రీధర్మకూతునుశాంతిని మీరు నిగ్రహింపవలెను.

అంద—దేవరయ్యాజ్ఞాప్రకారము చేసెదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మహా—శ్రీధర్మకూతుని పలుకుటచేత నామనస్సున కొక్క యుపాయాంతరము సహితము పొడకట్టుచున్నది. శాంతితనతల్లిమైన శ్రీధర్మకూతురాలు. కాబట్టి యిప్పుడుమన మేయూపాయము చేతనైనను శ్రీధర్మపనిషద్దేవిసమీపమునుండి యాకర్షించి బంధించివేయ వలెను. అప్పుడందువలన మాత్రివియోగ దుఃఖముచేత నత్యంతమృదుస్వభావ యయినశాంతి బలముడిగినదయి కృశించి నశించును. శ్రీధర్మనాకర్షించి యెడఁబాటు చేయుటకు నాస్థికతావిలాసినియే పరమసమర్థురాలు. కాబట్టి యామెనే యీపనికి నియోగింపవలెను. (ప్రక్కనుజూచి) విభ్రమావతీ! నీవు సత్వరముగా నాస్థికతాదేవిని బిలుచుకొనిరా.

విభ్ర—వీలినవారి సెలవుప్రకారము చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి నాస్థికతా సహితయై మరలఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

నాస్థి—సఖీ! చిరకాలమునుండి చూడకున్నమహారాజు ముఖమును నేనిప్పుడెట్లుచూతును? అతఁడు నన్నెగ్గులాడునేమో!

విభ్ర—సఖీ! నీముఖదర్శనముచేత మహారాజు తనదేహమేతానెలుగఁతుండును. అట్టిస్థితిలో నిన్నెట్లెగ్గులాడఁ గలుగును?

నాస్థి—సఖీ! నామిధ్యాసౌభాగ్యము నెంచి పరిహసించుచున్నావా?

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యముయొక్క మిధ్యాత్వమును నీ విప్పుడే తెలిసికొఁగలవు. సఖీ! నీకన్నులు నిద్రచాలక కలఁతనొందినట్లు కానఁబడుచున్నవి. ఇట్లు నాస్థియసఖి నేత్రములకు నిద్రతక్కువగుటకుఁ గారణమేమో.

నాస్థి—సఖీ! ఏకవల్లభయైన స్త్రీకిసహితము నిద్ర దుర్లభమగుచుండఁగా, బహువల్లభునైన నాకెట్లుండును?

విభ్ర—నాస్థియసఖికి వల్లభు లేవ రెవరో?

నాస్థి—ఈమహారాజొకఁడు. ఆపయిని గామకోధలోభాహంకారులు. అతి విస్తారము చెప్పఁబనిలేదు. ఈవంశమునందుఁ బుట్టినపురుషుఁడు పసివాఁడైనను ముసలి వాఁడయినను బడుచువాఁడయినను రాత్రిందివములొక్కఁడును హృదయనివాసినినైన

నన్ను విడిచియుండఁడు.

విభ్ర—సఖీ! కామునకు రతియు, కోరిధునకుహింసయు, లోభునకుదృష్ట్యయు, పరమప్రియురాండ్రుని విందుము. తమ ప్రియతములతో నిత్యమును రమించుచుండెడు నీపయిని వారి కీర్ష్య యెట్లు కలుగకున్నది?

నాస్తి—సఖీ! ఈర్ష్యయని యేలపలికవచ్చు? వారుసహితము నన్ను విడిచి యుహూ ర్తకాలమయినను నిలువలేరు.

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యమువలన మనోవ్యాకులత నొందవలసినసవతులు సహితము నీయచుగ) హమును గోరుచుండుటచేతనే భూమిమీఁద నీవంటిసౌభాగ్యవతిలేదనిచెప్పుచున్నారు. సఖీ! ఇంకొకమాట చెప్పెదను. ఈవిధముగా నీవు నిద్రాకులహృదయవయి తొట్రింకాశ్యమండి యందియలుజాతీ గర్భుగర్భమని మోగఁగా నడుచుచు మహారాజును గౌరవించినప్పుడతఁడు మనస్సులోశంక పడునేమోయని నేనూహించెదను.

నాస్తి—ఇక్కడ శంకపవలసినపని యేమున్నది? మహారాజుగారి నియోగానుసారముగానే నేనీవేషమును ధరించితిని. సఖీ! అంతేకాక దర్శనమాత్రముననే ప్రసన్నులగుపురుషులకు భయపడనేల?

మహా—(చూచి) ఇదిగో నాప్రియురాలు నాస్థికత సమీపించినది!

చ. ఒడలు నితంబ గౌరవమునన్ జడ సొందఁగఁ, గొప్పపూసరం
బెడయఁగఁ జెర్వువేడ్కఁ గరమెత్తనురోజనఖాంకముల్ బయ
ల్పడఁ, గడునల్లగల్వసరుల న్నగుచూపు లెదం గలంపఁగా,
నడవఁగ నూఁగుకంఠయుణతక్పతితో నిదెకాంత వచ్చెడున్.

విభ్ర—అదిగో మహారాజు. ప్రియసఖీ! ఆయననన్నిధానమునకుఁబొమ్ము.

నాస్తి—(దస్థరకుబోయి) మహారాజా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—ఓప్రియురాలా!

క. అంకమునఁ జేరి, ప్రకటన

ఖాంకస్థనముల సుసంగు మాలింగనమున్

శంకరునొడిచి నుండిన

కాంకరితోభావిలాససంపదఁ గనుచున్

నాస్తి—(చిటువవ్వుతోఁ గౌగిలించుకొనుచున్నది.)

మహా—(అలింగనసుఖము నభినయించి) ఓహో! ఈమె నాదరించుట వలన నాకిప్పుడు మరల నవయావనము కలుగుచున్నది! ఓవిలాసిత్రి!

ఈ. నాదు వయోను నిభ్రమమునన్ మునుపెప్పుడొ కల్గి, మానసో
నాక మొగ్గి, యింద్రియకదంబ సుఖైకర సాత్ముజేసి, ప్రి
మావరమున్ బెనంచిన యనుగవికారము నేడు నీవు నన్
గాదిలిఁ గొఁగిలించుటనుగ్రహ్మఱఁ బుట్టి, మదాత్మ నీడ్చెడున్.

నాస్తి — ఓమహారాజా! నేనిప్పుడు నవయావనదశలోనున్నను, నామనస్సులో
గాటియున్న నీవొద్ది. పేమము కాలము గడుచుటచేత సహితము పోలేదు సుమా? ఏ
నిమిత్తముచేత దేశరవారు నన్నుఁడలంచితిరో నెలవిందు.

మహా—ప్రియురాలా!

క. పడఁతీ! తలఁపఁగఁ జను మది
కడముగ నున్నట్టివారి నెందైనను; నీ
వెడఁకాయకుందు వెప్పుడు
నీడ కస్మచ్చిత్త భిత్తి చిత్రము పోలే.

నాస్తి — నాకిది మహాప్రసాదము. ఓమహారాజా! నాపనియేమోయాజ్ఞాపింపుఁడు.

మహా—ఈప్రకారముగాఁ బ్రకాశితమునైన యంగములతో నీవు సర్వత్ర సంచ
రింపవలయును. ఇదిగాక తొమ్మిదిగూతుగు శ్రద్ధాకాంత వివేకునితో నుపనిషద్దేవిని
గూర్చుటకయి దూతికాభావమును నహించినది.

గీ. మనసఁ బ్రతికూల; పాపుల మైత్రిఁ దిరుగు;
నకులజ; కరంబుఁ బాపాత్మురాలు శ్రద్ధ;
యిపుడె శిలపట్టి యారండ నీడ్చి తెచ్చి
కినుకఁ బాపండులకు నెప్పగింపుమీవు.

నాస్తి — ఇంతమాత్రపుఁబనికిఁ బ్రభువువారికి శ్రమయక్కఱలేదు. వచన
మాత్రముచేతనే దేవరవారి సేవకురాలగు శ్రద్ధ తమయాజ్ఞను చెల్లించును. “ధర్మము
మిథ్య; మోక్షము మిథ్య; వేదమార్గము మిథ్య, సుఖభంగకరము లయిన శాస్త్ర
ప్రలాపములు మిథ్యలు; స్వర్గఫలవిద్య మిథ్య.” అని నాచేత బోధింపఁబడి యామె
శ్రీమకాలములో వేదమాగఁమునె పరిహరింపఁగలదు. ఇంక నుపనిషత్తుమాట చెప్ప
నేటికి? అంతేకాక విషయానంద విముక్తమని మోక్షవిషయమున దోషములు చూపి
యచిరకాలములోనే శ్రద్ధను నే నుపనిషత్తునుండి విరక్తయగునట్లు చేసెదను.

మహా—ఇదియంతయు నిట్లు చక్కఁబడినపక్షమునఁ బ్రియురాలు నాకుగొప్ప
ప్రియము చేసినదగును. (అని మరలనాలింగనముచేసి ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాఁడు)

నాస్తి—అయ్యో! భగ్తగారిట్లు బహిరంగముగాఁ బ్రవర్తించుటచేత నేనుసిగ్గు పడుచున్నాను.

మహా—కానిమ్ము. మనము నివాసగృహమునకే పోవుదమురమ్ము.

(అందఱును నిష్క్రమించుచువ్వారు.)

తృతీయాంకము.

[అప్పుడు శాంతిదేవి కనుణకొడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

శాంతి—(కన్నీరు విడుచుచు) హా! మాతా! శ్రద్ధా! నీవెక్కడ నున్నావు? నాకొక్కసారి నీప్రియదర్శనమిమ్ము.

మ. మృగముల్ భీతిఁ గొఱంగియుండుపనులన్, హృన్యసవంతీలస
న్నగరాజంబుల, దేవతాగృహములన్, సన్మోచిసద్మంబులన్,
జగతిన్వాసముచేయునీ వెటులికన్, జండాంబులవేళకన్
వగలంబొందెడుగోవుమాడ్కి, మనెదే పాపండుగేహంబులన్?

నాకామె జీవముతో నున్నదన్నయాశలేను.

క. ననుఁ జూడక తా స్నానం

బొనరింపదు కూడుకుడువ దుదకముత్రాగన్

జన దట్టిశ్రద్ధ కటకః!

మనియుండదు నన్నుఁ బాసి మహినిమిషంబున్.

అందుచేత శ్రద్ధక శాంతియొక్కజీవనము ముహూర్తకాలమయినను నిగర్ధకమైనదే యగును. కాఁబట్టి, ఓసఖీ! కరుణా నీవు నామిత్రమయి సాద పేర్చుము. అన్ని హోత్రప్రవేశముచేత నేనవిరకాలములోనే యామె సహచరినయ్యెదను,

కరుణ—(కన్నీటితో) ఓసఖీ! ధయంకరాగ్ని జ్వాలలవంటి కర్ణకతోరములయిన దుస్సహవాక్యములు పలుకుచు సర్వవిధములవీతను నాస్మాణములుపోవునట్లు చేయుచున్నావు. ఓప్రియసఖీ! కొంతకొంతతపహించి ముహూర్తకాలము జీవము నిలుపుకొమ్ము. ఇంతలో నేనక్కడక్కడ మునిజనసమాకులములయిన పుణ్యాశ్రమములయందును భాగరథీతీరములయందును నిపుణముగా వెదకెదను. ఒకవేళ మహామోహునివలన భీతిచేతఁ బ్రచ్ఛన్నయయి యామె యెక్కడనయిన దాఁగియుండును.

శాంతి—సఖీ! నీవేల వెదకెదవు?

కా. నీవారాంకితనైకతంబులు, స్రవంతీవ్రాతకూలంబులున్,
శ్రీవైఖానసవాసముల్, చతుస్బర్హిర్వాప్త యజ్ఞక్షుల్,
నే వీక్షించితి; నాలుగాశ్రమములన్ వేర్వేర శోధించితిన్;
దేవిన్ శ్రద్ధనుగాన నెందును; వినన్లేడెందుఁ దన్నామనున్.

కరు—సఖీ! నేను జెప్పెడిదానిని వినుము. ఆశ్రద్ధాదేవి సాత్వికురా లేయైన
పక్షమున, ఆమె కటువంటిదుర్గతి పట్టునని నేను భావింపను. ఆమెవంటి పుణ్యాత్ము
రాంకితమునంటి సంభావించుఁ గనివిపత్తు ననుభవించువాగు కారుగదా?

కాంతి—ఓచేలీ! విధి ప్రతికూలుడయినప్పుడేది సంభావింపఁదగని దగును?

మ. జనకేంద్రాస్మజ యాదశాస్యకడ సాక్షాల్లక్ష్మీ మున్నుండదే?
దనుజుల్ తొల్లయిడంగలేడె బలిసద్మంబందు వేదత్రయిన్?
భున గాంధర్వి మదాలసం గొనఁడె మున్ బాతాళకేతుండు నాఁ
జను దైత్యేంగుఁడు మోసపుచ్చి? విధిచేష్టల్ తద్దయున్ వక్రిముల్.

కానిమ్ము. మనమిప్పుడు పాషండగృహముల నే యనుసరించిపోదము.

కరు—సఖీ! అలాగున నే చెయదము.

ఇద్దఱు—(నడుచుచున్నారు.)

కరు—(భయముతో) సఖీ! రాక్షసుఁడు.

కాంతి—ఏఁడీ రాక్షసుఁడు?

కరు—సఖీ! చూశుము. కాటుచున్నమలపంకముచేత దట్టముయిరోతపుట్టించు
చున్న చాచ సహ్యాముకాని శరీరముతోను, ఉత్పాటితములైన కేశములతోను, దినమొ
ల మునుటచేఁ జూడఁగూడని రూపముతోను, చేత మొక పెమిలిపీఠము పట్టుకొని వాఁ
డొకఁడే వెచ్చుచున్నాఁడు.

కాంతి—సఖీ! ఏఁడు రాక్షసుఁడుగాడు. మిక్కిలి బలహీనుఁడుగా నున్నాఁడు.

కరు—ఏఁడెవఁడయి యుండును.

కాంతి—సఖీ! పిశాచమనిశంఁచెదను.

కరు—నేదీప్యమానమయిన కిరణసముదాయముతో మార్తాండమండల మాకాశ
మధ్యమునఁ బ్రచండముగా వెలుగుచుండఁగాఁ బిశాచముల కవకాశ మెట్లు కలుగును?

కాంతి—అట్లయినయెడల నీతఁడిప్పుడే నరకబిలమునుండి వెడలివచ్చిన యెవ్వఁ
డో నరకలోకవాని యయి యుండును. (చూచి యాలోచించి) ఆహా! ఇప్పుడు
తెలిసినది. ఏఁడు మహామోహునిచేతఁ బంపఁబడినదిగంబరసిద్ధాంతుఁడు. కాబట్టి వీని

యాపనును సర్వవిధములచేతను దూరములందే పరివారింపవలయును. (అనిమోముక్తిప్రశ్న తొని నిలుచున్నది.)

కరు—సఖీ! ముహూర్తమాత్రము నిలువుము. ఇప్పుడిక్కడ గేను శ్రద్ధను జెదకెదను.

[అట్టిద్రులును నిలువఁబడి యుండఁగా వెనుకఁజెప్పినరీతిని దిగంబర.

సిద్ధాంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దిగంబరు—నమోర్వాద్యోభ్యనమోగ్దభ్యః.

గీ. మహి నవద్వారయుత గృహమధ్యమందుఁ

బ్రజ్యలిందును దీపంబుపగిది నాత్మి;

యీ జనవరసుభాషితమే పరమార్థ

మధికతరమోక్ష సౌఖ్యదాయకముసుమ్ము.

(అని కొంచెము నడుచుచున్నాఁడు.)

(అకాశమునందు) ఓశాశ్రవకులారా! వినుండు.

క. నులను శశరీరపిండము

కలజలములనెల్లఁ గడుగఁ గాంచునెశుద్ధిన్?

దెలియఁగదగు ఋషిసేవా

ఫలమున నాత్మ విమలస్వభావం బనుచున్.

ఏమనుచున్నారు? ఋషిపరిచర్య యెట్టిదనుచున్నారా? చెప్పెదను వినుండి.

క. కనికాశ్యకరఁగి దవులన్,

దనుపఁగదగు నిష్టఘోజనంబుల వారిన్;

చన నీర్వామల మొందఁగ

ఘను లాఋషినరులు తమదుకాంతలఁ జొందన్.

(తెరవంకఁజూచి) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

శాంతియుఁ గరుణయు—(భయముతోఁజూచుచున్నారు.)

[అప్పుడు తదనుమాపవేషముతో శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—ఓరాజబాంధవా! ఏమి సెలవు?

శాంతి—(మూర్ఛపోవుచున్నది.)

దిగంబరు—శ్రావక సముదాయమును నీవొక్క ముహూర్తమయినను విడిచి యుండఁగూడదు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కరుణ—ఓప్రియసఖీ! ఊరడిల్లుము నామమాతృమిత్రచేతనే నీవిట్లు భయపడఁ గూడదు. పాపండు యొద్ద సహితము తనుస్సుయొక్క హాతురై సశ్రద్ధ యొక్క తె యున్నదని యహింసవలన నేను మున్న పిన్న వానను. కాబట్టియిది యాతాపనీ శ్రద్ధయును యుండఁను.

శాంతి—(ఊడిల్లి) సఖీ! అవును. ఇది యదే. ఎట్లన—

క. భూరిదురాచార సదా

చానుగాఁగను, గుహాప సమూపనుగా,

నూరక శశిమపడి దీనిన్

గూఁగి దురాశగొంటిని జుమ్మి.

బుద్ధులకడ నే శ్రద్ధను పెదగుదము.

(అని శాంతికరుణలు ముందుకు నడుచుచున్నాడు.)

[అప్పుడు పుస్తకహస్తఁడయి బుద్ధాగముఁడు క్షిత్తురూపమునఁ

బ్రవేశించుచున్నాడు.]

బుద్ధా—(అహించించి) ఓయూపాసకులారా!

ఉ. ఇప్పుడు వాసనాసమితి యేమియొనంటమి, ధీపరంపరల్

తప్పకవెల్గెడున్ విషయతత్యనురాగ వివర్జితంబులై;

యప్పటిబుద్ధికల్పితము లయ్యును, బాహ్యములట్ల తోఁచుఁ గ

న్గప్పి నిరాత్మకంబులు క్షణక్షయశీలములౌ పదార్థముల్.

(కొంచమునడిచి మరల శ్లాఘనపూర్వకముగా) ఓహో! భోగమును మోక్షమును జేరి యున్న యీశార్థధర్మ మెంతమేలయినది!

చ. చెలువగు మందిరంబుల వసింపఁగవచ్చు; విలాసిసీతతిన్

గలయఁగవచ్చు; భోజనమొనర్పఁగవచ్చు నభీష్టవేళలన్;

దెలిమృదుశయ్యలందు శయనింపఁగవచ్చు; గృతాంగరాగలై

వలచుప్రియాళితోఁ గడపవచ్చును రాతులు పొడువెన్నెలన్.

కరుణ—సఖీ! కాషాయవస్త్రము మీఁదినుండి దిగవేళిఁగా, అంటగొరిగిన తలక్యమీఁది జుట్టుపిలక యల్లలలాడఁగా, పొడుగుగాఁ ద్రాటిచెట్టువలె నెవ్వఁడో తరుణవయస్కుడీవంకను వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడెవఁడు?

శాంతి—సఖీ! వాఁడు బుద్ధాగముఁడు.

బుద్ధా—(అకాశమునందు) ఓయూపాసకులారా! ఓభిక్షులారా! భగవంతుఁడైన బుద్ధునియొక్క చాక్యాగృతమును వినుఁడు. (పుస్తకమును జూచి చదువు

చున్నాడు.) “ నేనిప్పుడు లోకములూని సుగతియు దుఃఖతియు దివ్యచక్షుస్సుచేతఁ జూచుచున్నాను. సమస్తసంస్కారములును తుణికిమురు; ఆత్మనిత్యముకాదు. కాఁ బట్టి మీ భార్యల నాక్రమించిదు భిక్షులయెడ మీరీర్ష్యను బొందఁగూడదు. ఈర్ష్యయే చిత్త హలము.” (తేజవంకజూచి) ఓశ్రీధ్రా! ఇటురమ్ము.

శ్రీధ్ర—(ప్రవేశించి) రాజబంధులవారియాజ్ఞ యేమి?

బుద్ధా—ఉపాసకులను భిక్షులను నీవుకడవుగ నాలింగనముచేసికొనుచుండుము.

శ్రీధ్ర—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కాంతి—సఖీ! ఈమెయుఁ దామసీశ్రీధ్రయే,

కరు—అవును. అట్టిదే.

దిగంబ—(బౌద్ధునిజూచి పెద్దగొంతుతో) ఓరీ! భిక్షుకా! ఇటురమ్ము. నిన్ను నేనొక్కఁడన్న యడుగవలెను.

బుద్ధా—(కోపముతో) ఓరీ! పాపపిశాచా! అట్లరచెద జేమిరా?

దిగం—ఓరీ! కోపముమానుము. నేనొక్క శాస్త్రనిష్ఠుఁడను నడిగెదను.

బుద్ధా—ఓక్షపణకా! నీవుశాస్త్రకథనహితమెఱుఁగుదువా? కానిమ్ము. (సమీపమునకుఁబోయి) ఏమి యడిగెదవు?

దిగం—క్షణవి నాశమైన నీవెవరినిమిత్త మీప్రతిమునుబూనితివో నాకుఁజెప్పుము.

బుద్ధా—ఓరీ! వినుము. మాసిద్ధాంతముననుసరించినవాఁ డొకానొకఁడు తుణికి భిక్షునమొంది వాసనాబంధములను దెగఁగోసి ముక్తుఁడగును.

దిగం—ఓరిమూర్ఖా! ఏదో మన్వంతరమునం గొప్పదో ముక్తుఁడయ్యెను పక్షమున, ఇప్పుడే నశించెడు నీకందువలన నేమియుపకారము కాలదు? ఇంకొకప్రశ్న మడిగెదను. నీకిటువంటిధర్మము నుపదేశించినవాఁడెవఁడు?

బుద్ధా—నాకీధర్మము సర్వజ్ఞుఁడయిన బుద్ధదేవునిచే నుపదేశింపఁబడినది.

దిగం—ఓరీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని నీకెట్లు తెలిసినది?

బుద్ధా—ఓయీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని మాబుద్ధాగములవలననే ప్రసిద్ధము.

దిగం—ఓరిబుద్ధిహీనుఁడా! అతని కాలనిమాటలవలననే సర్వజ్ఞత్వము సిద్ధించె దుపక్షమున, అప్పుడు నేనును సర్వజ్ఞుఁడనే. నీప్రతిపితామహప్రభృతి త్రీసప్తపురుషులతోడఁ గూడ నీవు నాకు దాసుఁడవని నాకును తెలిసినది.

బుద్ధా—ఓరి పాపపిశాచమా! మలపంకధరా! నేనెట్లునీకు దాసుఁడనురా!

దిగం—ఓరి వేశ్యాభుజంగా! ఓదుష్టభిక్షుకా! ఇది నీకొక దృష్టాంతముగాఁగా పినానురా. ఇక నీకు విశ్వసింపఁ దగినప్రియవాక్యమొకటిచెప్పెదను. ఇకనీవునీబుద్ధ

మతము విడిచి మాయార్హతశాసనము నవలంబించి దిగంబరత్రతమును ధరింపుము.

బుద్ధా—ఓరిపాపుడా! నీవుపాడగుటయేకాక యితరులకుగూడఁ బాడుచేయఁ జూచుచున్నావా?

క. పావనసత్స్వరోత్రయము

భావింప ననింద్య మద్ది వర్జించి వెసన్

నీవలెను బిశాచత్వము

నీవసుధను లోకనింద్య మెవ్వఁడు కోరున్?

మియర్హతమతధర్మ మెవ్వఁ డవలంబించును?

దిగం—గృహనక్షత్రవారచం దసూర్యోపరాగ శుక్ర రాహుపరమార్థజ్ఞానసంవాద శాస్త్రముచేత నే ధగవంతుఁడయిన మాయర్హతుని సర్వజ్ఞత్వమునిరూపితమైనది.

బుద్ధా—(నవ్వి) అనాదిసిద్ధమయిన జ్యోతిశాస్త్రమువలని యింద్రియాగోచర జ్ఞానముచేత మోసపోయి నీవీయతికష్టవ్రతము నాశ్రయించుచున్నావు.

చ. పరిమితమైన దేహమునఁ బోయక లోపఁనుండు జీవుఁడే

సరణి నెఱుంగ నేరుచు నసంగతిమై భువనత్రయంబొగిన్?

కరము జ్వలించుచున్న, ఘటగర్భమునందిడినట్టిదీప మే

కరణినిజూపమోపు గృహగర్భమునం గలవస్తుసంతతిన్?

కాబట్టి లోక స్వయవిరుద్ధమయిన యార్హతమతమునకంటె బుద్ధమతమే శ్రేష్టమయినది గాను, కేవలసుఖావహమయినదిగాను, మిక్కిలి రమణీయమయినదిగాను, నాదృష్టికి గోచరమగుచున్నది.

శాంతి—సభీ! మనము మఱియొక చోటికిఁ బోవుదము.

కరుణ—అలాగుననే చేయదము. (అని ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

శాంతి—(ముందువంకఁజూచి) మనముం దున్నయీపురుషుఁడు సోమసిద్ధాంత యుఁడు. కానిమ్ము. మనచుక్కడనుఁగూడఁ బోవుదము.

[అప్పుడు కాపాలికరూపధారియయిన సోమసిద్ధాంతుఁడు

ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సోమ—(ముందుకు నడిచి)

మ. సముదారోగ్రనరాస్థి మాలికలు భూషణ్గా, శ్మశానంబె వి

శ్రమవాసస్థలిగాఁగ భోజనపుబాత్రల్ పుట్టెలై యొప్పు, ను

త్తమయోగాంజనశుద్ధదృష్టిమెయి నేదర్శింతు నన్యోన్యభి

న్నములీలోకము, లీశుకంటె నవిభిన్నంబుల్ గదా యంచెదన్.

దిగం... ఓహో! ఈపురుషుడు కాపాలికవ్రతమును ధరించుచున్నాడు, ఈత
నినిగూడ నొకప్రశ్న యడిగెదను. (సమీపించి) ఓరీ! కాపాలికా! నరాస్థికపాల
ధారీ! నీధర్మ మెటువంటిది? నీమోక్షమెటువంటిది?

సోమ—ఓరీ! తుపణకా! ఇప్పుడు నాధర్మమును శ్రద్ధతోవినుము.

శా. మన్తి స్కాక్త వసాభిఘారితిమహామాంసంబు వ్రేల్తున్ శిఖిన్;

శస్త్రబ్రహ్మకపాలపూరితసురన్ సద్భక్తి సేవింపుదున్;

బ్రస్తుత్యర్హానికృత్త కంతవిగళద్రోగధారాతతిన్

హస్తద్వంద్వకృతోపహార మిడి నేనర్చింతు నాభైరవున్.

బుద్ధా—(చెవులుమూసుకొని) కటకటా! ఈదర్మచర్యమహాదారుణముకదా!

దిగం—అర్హత! అర్హత! ఘోరపాపకారియైవ్వఁడో యీబుద్ధిహీనుని
వంచించెను.

సోమ—(రోపముతో) ఓరీ! పాపాత్మా! పాపండాధమా! బోడీ! చండాలా.
కోకోల్లుంఛకా! చతుర్దశ భువనోత్పత్తి స్థితిప్రళయ ప్రవర్తకుండును వేదాంతసిద్ధాంత
ప్రసిద్ధప్రభావుండును భగవంతుండునునగు భవానీవల్లభుండు వంచకుఁడురా? ఆయన
ధర్మమహిమను నేనిప్పుడు కనబెట్టిచెదను.

చ. హరిరుద్రాబ్జభవాది నిర్జ్వరసమూహంబెల్ల రావించెదన్;

నరిగా మింటజరించు తారకలసంచారంబు నేనిర్పెదన్;

బుర్రశైలాదులతోడ నిన్ముహి పయఃపూర్ణంబుగావించి యా

వరతోయంబును గ్రావెదన్ తుణములో భాండంబుల న్సర్వమున్.

దిగం—ఓరీ! కాపాలికా! నేనిందుచేత నే నిన్నెవ్వఁడో యైంద్రజాలికుఁడు
మాయలుమాపి మోసముచేసెనని చెప్పియున్నాఁను.

సోమ—ఓరిపాపీ! పరమేశ్వరుఁడైంద్రజాలికుఁడని యింకను నాక్షేపించు
చున్నావా? వీనిదుష్టశ్చయము కోపోద్రేకము కలిగించుచున్నది. (కత్తియొరనుండితీసి)

ఉ. ఈనిశితోగ్రభిద్రవినికృత్త భవద్గళ నాభికోచ్ఛలత్

ఫేరిలబుద్బుదాఘయతభీకరశోణితభూరిధారలన్

నే నిదె తృప్తి చేసెద వినిశ్చలభక్తిని దుగ్ధ కిష్టక్రీ

డానినదోల్లసడ్డమరుధాంకరణాగతభూతవర్గకున్.

(అని కత్తి పైకెత్తుచున్నాఁడు.)

దిగం—(భయముతో) ఓమహానుభావా! అహింస పరమధర్మమునుమా. (అని
బుద్ధాగముని మటుఁగు చొచ్చుచున్నాఁడు.)

బుద్ధా—(సోమసిద్ధాంతుని వారించుచు) ఓమహానుభావా! విమోచార్థముగా జరపఁబడిన యీవాక్కులకామునుబట్టి యీతాపముని గొట్టుట యుక్తముకాదు.

సోమ—(భ్రష్టము మెరలూ వ్రేయుచున్నాఁడు.)

దిగం—(ఊటనొంది) ఓమహానుభావా! ఇప్పుడు మీకుదృఢిల్లిన ఘోరరోషము శాంతిపొందినపక్షమున, నేను మిమ్ముఁగొన్నిప్రశ్న లడుగఁదలఁచి యున్నాను.

సోమ—అడుగు. అడుగు.

దిగం—మీయిత్తమథగమమును నేను విన్నాఁడను. ఇక మీమోక్షమెట్టిదో చెప్పఁడు.

సోమ—వినుము—

మ. తమి నేరేన్ విషయానుభోగములచేఁ దక్కన్ సుఖింబందిరే?

యమలానందవిమూఢజీవదశయే యామోక్షమానేని, ధీ

భ్రమరే కవ్వఁడు కోరి వేడుకొనుఁ దత్పాపాణముక్తిం గనన్?

ప్రమదాశిన్ సహిఁగాఁగఁ దన్ను శివుఁగా భావించి యాలింగనం

బమరం జేసి సుఖింప ముక్తియగునం చాశర్వుఁడాడెంజుమి.

శాంతి—పాపము శాంతిల్లుచుగాక! పాపము శాంతిల్లుచుగాక! భగవంతుఁడయినభవానీపతి యిటువంటిశాస్త్రమునకుఁ దా నెప్పుడయినను గర్తయగునా? ఇది యెవ్వ రోదురాత్ములు కల్పించిరి.

బుద్ధా—ఓమహానుభావా! రాగరహితులు కానివారికి ముక్తికలుగునన్నయీ మాట యాదరణీయము కాదు.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! నీకుఁ గోపమురానిపక్షమున నేమొక్కమాట చెప్పెదను. రాగయుక్తుఁడయిన దేహధారి ముక్తుఁడగుననుట వేదవిరుద్ధము.

సోమ—(తనలో)అయ్యో! వీరిమనస్సులు శ్రద్ధారాహిత్యముచేతఁ జెడియన్నవి. కానిమ్ము. (తెరవంకఁజూచి ప్రకాశముగా) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

[అప్పుడు కాపాలినీరూప ధారిణియైన శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

కరుణ—సఖీ! చూడు. రజస్సుయొక్కకూతురైన యీశ్రద్ధనుజూడు. ఈమె—

చ. విరిసిననల్లగల్వలను వీకయడంచువిలోల నేత్రముల్,

నరవిమలాశ్చినిర్మితకనత్కమనీ యవిభూషణావళుల్,

గురుజఘన స్థనాతిభరకుంతితకోమల మందయానముల్,

సురుచిర పూర్ణ చంద్రనిభసుందరవక్త్రము మెప్పు నొప్పెడున్.

శ్రద్ధ—(ముందుకువచ్చి) ఇదిగోవచ్చినదానను. సామీ! ఏమియాజి?

సోమ—ప్రియురాలా! దురభిమానియైన యీభిక్షుని ముందుగాఁ గౌఁగిలిండుకొమ్మ.

శ్రద్ధ—(బుద్ధాగముని నాలింగనము చేసికొనుచున్నది.)

బుద్ధ—(సంకోపముతో నాలింగనము చేసికొని యొడలు గగుర్పొడుచుగాజనాంతికముగా) ఓహో! ఏమి యీకాపాలినిసుఖస్పర్శ!

చ. చండతరానురాగమునఁ జన్నులు పాగుల సెత్తి పల్వరిన్

రంజలఁ గౌఁగిలింపితి ఘనస్తనభారలఁ దొల్లి; యెందు నీ

చంకికుచోపగాహభవసౌఖ్యముతో సరిగాన నందు నే

దంకిగ నూలుసాల్లు శపథంబులుచేసిద బుద్ధుతోడుగన్.

ఓహో! కాపాలికచరిత మెంతపుణ్య ప్రదమునది! ఓహో! సోమసిద్ధాంత మెంత శ్లాఘ్యమయినది! ఈధర్మసాశ్చర్యకరమయినది. ఓమహానుభావా స్మృత్యధములచేతను నేను బుద్ధానుశాసనమును విడిచి నీపరమేశ్వరసిద్ధాంతమునందుఁ బ్రవేశించెదను. ఇప్పుడు నీవాచార్యుడవు; నేను శిష్యుడను. కాబట్టి నన్నిక్కడ పారమేశ్వరపీఠు యందుఁ బ్రవేశ పెట్టుము

దిగం—ఓరీ! భిక్షుకా! నీవు కాపాలినీస్పర్శముచేత వయిలపడినాడవు. కాబట్టిమూరముగానుండుము.

బుద్ధ—ఓకాపాలాత్మా! కాపాలినియొక్క పరిరంభణ మహాత్మ్యమునకు నేనింతవఱకును వంచితుడనయినది.

సోమ—ఓప్రియురాలా! నీవిప్పు డీక్షపకునిగూడ నాలింగనము చేసికొమ్మ.

శ్రద్ధ—(దిగంబరసిద్ధాంతునిఁ గౌఁగిలిండుకొనుచున్నది.)

దిగం—(గగుర్పొట్టుతో) ఓహో! అర్హత! అర్హత! ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినీసుఖస్పర్శము! ఓసుందరీ! నీవింకొక సారినన్నమరలఁ గౌఁగిటఁజేర్చుము. (తనలా) బౌరా! నే నిప్పుడు మహత్తర మయిన యొక యింద్రియవికారమునకు లోబడినాడను! ఇంక నేమి యాపాయము? ఇప్పుడేదియుక్తము? కానియిట్టి ఇప్పుడీ నెమిలిపించు కప్పకొనెదను. (అని యట్లు చేయుచున్నాడు.)

క. ఓకీనఘనస్తని ! ఓ

కాపాలిని ! భీతహరిణకమనీయాక్షి!

మాపటి కీవు రమించిన,

నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశ్రావకిచేన్?

ఓహో! కాపాలికశాస్త్ర మొక్కటిమే భోగమోక్షసాధనము ! ఓయాచార్యానే!

నిప్పుడు నీదాసుడ నయినాడను నన్ను గూడ శ్రమహాభారవాను కాసనమునందు.
దీక్షితుని జేయుము.

సోమ—కూరుచుండును.

ఇద్దఱు—(కూరుచున్నాఁడు.)

సోమ—(పాత్రయు చేతబట్టుకొని ధ్యానము నభినయించుచున్నాఁడు.)

శ్రద్ధ—ఓదేవా! ఈపాత్రము సురాపూరితమయినది.

సోమ—(చూచితానుగొంతత్రాగి మిగిలినదానిని బుద్ధాగమ దిగంబర సిద్ధాంత
తుల కిచ్చుచున్నాఁడు.)

క. ఇదిపాన మిది యన్యతం

బిది యనుకోగౌషధమిది యీశ్వరఘటితం.

బిది భవపాశచ్ఛేదక

మిది యాస్వాదింపుఁ డిచ్చును తృప్తిగమిరల్.

ఇద్దఱు—(అలాచించుకొనుచున్నారు.)

దిగం—మాకర్హాశకాసనమునుబట్టి మద్యపానము కూడదు.

బుద్ధా—కాపాలినఁ డెంగిలిచేసిన కల్లు నేనెల్లు త్రాగఁగలను.

సోమ—(అలాచించి జనాంతికముగా) ఓశ్రద్ధా! నీవాలాచించుచున్నావేమి?
పశువు మిప్పుడును వీరిని విడువలేదు. నావదన సంస్కారమువలన సుర యపఃత్ర
మయినదని వీరెంచుకొనుచున్నాఁడు. కాబట్టి, ఓపూజ్యురాలా! నీవక్త్రాసవముచేత
దీనిని శుద్ధిచేసి వీరికిమ్ము. స్త్రీలనోయి సదా శుచిజుని తైత్తిరులు సహితము చెప్ప
చున్నారు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని పానపాత్రము పుచ్చుకొని
'తాను గొంతత్రాగి మిగిలినదానిని వారిదాపునఁ బెట్టుచున్నది.)

బుద్ధా—ఇది మహాప్రసాదము. అనిపానపాత్రమందుకొని త్రాగుచున్నాఁడు.
అహా! ఏమి యీసుకయొక్క సువాసన!

చ. సకియలపొత్తునన్ వెనుకఁ జక్కఁగ నెన్నియొసార్లు కోరి వే

వికుళసువాసనా మధురవారసతీవిధనాసనంబు? ని

య్యకలుషసుందరీముఖమహాసవ మానరుగాఁ దేవతల్,

ప్రకటసుధారసంబుపయి వాంఛ యొనర్తురె దీనిఁ గ్రోలినన్?

దిగం—ఓరీ! భిక్షుకా! అంతయు నీవే త్రాగకు. కాపాలినీ పదనోచ్చిష్టఁ
జేయున యీమర్మమును నామగూడఁ గొంతయిమ్ము.

బుద్ధా—(పానపాత్ర)ము దిగంబర సిద్ధాంతుని ముందుంచుచున్నాడు.)

దిగం—(త్రాగి) ఓహో! ఏమి యీమద్యముయొక్క మాధుర్యము! ఏమి రుచి! ఏమి గంధము! ఏమి పరిమళము! అర్హదనశాసనములొబడి చిరకాల మిటువంటి సురారసములేక మోసపోతిని. ఓభిక్షుకా! నాయంగములు తిరుగుచున్నవి. నేను శయనించెదను.

బుద్ధా—అటుచేయుము.

(ఇద్దఱును బరున్నారు.)

సోమ—ఓహియురాలా! మనకిప్పుడు వెలలేక ఇద్దఱుద సులు లభించినారు. కాబట్టి మనము నృత్యము చేయుదము. (ఇద్దఱు నృత్యము చేయుచున్నారు.)

దిగం—ఓభిక్షుకా! ఈ కాపాలికుడు—కాదు కాదు—ఈ యాచార్యుడు కాపాలికునితోగూడ మంగళనృత్యము చేయుచున్నాడు. కాబట్టి వీరితో మనము కూడ నృత్యముచేయుదము.

బుద్ధా—అలాగుననే చేయుదము. (అని మదముచేతసోలుచు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—క. “ఓపీనఘనస్తని! ఓ

కాపాతిని! భీతహరిణకమనీయాక్షీ!

మాసటి కీవు రమించిన,

నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశ్చర్యకేసేన్ ?”

(అని పాడుచున్నాడు.)

బుద్ధా—అచార్య! ఈశాస్త్రముమత్యద్భుతమయినది! ఇక్కడఁగట్టపడనక్కఱలేకయే యభిమతార్థసిద్ధులు సర్వపాద్యములగుచున్నవి.

సోమ—ఇది యెంత యాశ్చర్యము! చూడు—

మ. తనియంబొందుదు రిప్పితార్థ విషయత్యాగంబు లేకీమతం

బున మోక్షప్రియు లష్టసిద్ధులఁ గరంబున్; యోగవిఘ్నంబులై

యునికిం బ్రాకృతమంత్రసిద్ధులను వశ్యోచ్ఛాటనాకషణమో

హనవిత్తోభణమారణాదులఁ దృణంబట్లెంతు రత్యంతమున్.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! (అలోచించి) ఓరియాచార్య! విరాజితాంభుసా! అని తూలుచుఁ దిరుగుచున్నాడు.)

బుద్ధా—మున్నలవాటుపడినవాడగుటచేత నీతపస్వి మధుసానాధకృమవలన మక్కిలి మత్తెక్కియున్నాడు. కాబట్టి యిప్పుడితనిమత్తు పోవుపని చేయవలెను.

సోమ—అలాగుననే చేయుదము. (అనితననోటిలోనితమ్మినిగంబరసిద్ధాంతుని

సోటలోఁ బెట్టుచున్నాఁడు.)

దిగం—(స్వస్థుఁడయి) ఓయాచార్యా! నిన్నొక్కటి యడిగెదను నీకిప్పుడు సురనాకషిణంబుటయందున్న శక్తి స్త్రీపురుషుల నాకషిణంబుటలోఁగూడఁగలదా?

సోమ—ఇది యేమిగొప్పయని యడుగుచున్నావు? చూడు—

మ. వరవిద్యాధరకాంతలన్! మగసతీవారంబు, నాగేంద్ర సుందరులన్,
యక్షవిలాసినీమణుల, మద్వంఛానుసారంబుగా
మరి యెవ్వారలనైన, ముజ్జగమున్ మద్గోళ్యసంశ్లాఘ్యుడు
మగరవిద్యాబల గౌరవంబున సమాకషిణంపఁగాఁ జాలుదున్.

దిగం—ఓయీ! మనమందరమును మహామాహుని కింకరుల మని యిప్పుడు నేను గణితముచేతఁ దెలిసికొన్నాఁడను.

కృష్ణు—నీను తెలికొన్నదంతయు సత్యమే.

దిగం—అట్టియును యెడల మనమిప్పుడు రాజకార్యముకటియాలోచింపవలెను.

సోమ—అది యేమి?

దిగం—సత్త్వపుత్రియైన శ్రద్ధను రాజుగారి యాజ్ఞాపకారముగా మనము పట్టి తేవలెను.

సోమ—అతొత్తుకూతు రెక్కడనున్నదో నాకుఁ జెప్పము. నేను వెంటనే దానిని నావిద్యాబలముచేత నాకషిణించి తెప్పించెదను.

దిగం—నేనిప్పుడు లెక్కవేసి నీకుఁజూపెదను. (అని బలపము పుచ్చుకొని భూమిమీఁద స్థానములువేసి గణించుచున్నాఁడు.)

కాంతి—సభీ! ఇప్పుడుహతాశులయినవీరిమాటలు మాతల్లినిగూర్చినవైకట్టు వినఁబడుచున్నవి. మనము సావధానముగా విందము.

కరుణ—సభీ! అలాగుననే చేయుదము. (అని యిద్దఱు సాలకించుచున్నారు.)

దిగం—గీ. జలముకను లేదు; లే దెందు స్థలమునందు!

శైలములలేదు; లేదు పాతాళమందు;

శ్రద్ధ యాయది హరిభక్తి సహితయగుచు

నున్నదిపుడు మహాత్ములయల్లములను.

కరుణ—(ఆనందముతో) సభీ! నీవుభాగ్యశాలినివి. శ్రద్ధవిష్ణు భక్తి దేవియొక్క పూర్వవర్తిణియయియున్నది.

కాంతి—(హర్షము నటించుచున్నది.)

బుద్ధా—మఱి కామునివిడిపోయిన భయముఁ దెక్కడనున్నాఁడు?

దిగరి — (మరల సంకలు గణించి)

గీ. జలమునను లేడు; లేఁగొను స్థలమునందు;

తైలములలేఁగు; లేఁదు పాతాళమందు;

విష్ణుభక్తితో ధర్మంఘ వేడ్కఁగూడి;

మున్ను వాఁడు మహాశుభలయ్యులను.

సోమ — (విషాదముతో) అక్కటా! మనమహారాజునకు గొప్పకష్టమువచ్చినది.

చ. తలఁపఁగ విష్ణు భక్తియె నిదానము శాశ్వతహృద్ధికిన్;

గఱసెను దానితో నపుడు కర్మన నత్తత్వ మారశ్యధయున్;

జెలియగుకాముని న్విడిచి చేరెను ధర్మఁడఁగూడ నచ్చటన్;

దలఁతు వివేకుకార్య మిఁకఁ దద్దఁదు సిద్ధినిబొందినట్లుగన్.

అయినను ఈనము ప్రాజ్ఞాంతోపవ్రజము బచ్చినను వెనుకతీయక స్వామికార్యమును జేయవలెను. ఇప్పుడు ధర్మశ్రీధరను బట్టి తెచ్చటకయి మహాభైరవీవిద్యను బంపు చేసెదను. (అని ముగ్గులును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శాంతి — సఖీ! ఇప్పుడు మానమును హతాశు లయినవీరి దుర్వ్యవసాయమును దేవి మైనగిష్టు భక్తికి నివేదించెము. రమ్మ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చ తు థాం క ము.

[అప్పుడు మెత్తి ప్రవేశించుచున్నది.]

మెత్తి — మహాభైరవియొక్క హతఁ బడకుండ ధర్మవితోఁగూడ నాప్రియసఖి యైనశ్రద్ధను విష్ణుభక్తి కాపాడెనని ముదితవలన నేను విన్నదానను. కాబట్టి యీ తహతహ పడుచున్నమనస్సుతో నాప్రియసఖి నెక్కడఁ జూడఁ గలుగుదును?

(అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ — (నాలుగు దిక్కులనుజూచి భయోత్కంపముతో)

మ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఘ్నేప

ద్మనదృష్టిన్, శిఖికిలికాయణక చాత్యంతోగ్రి, భారేందుర

శ్మినిభోద్యుత్ఫరదర్శి కాంతరచలజ్జిహ్వన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్త మిపుడున్ రంభాదశస్రక్రియన్.

మైత్రీ—(తనలో) అయ్యో! నాప్రియసఖి! నీనశ్రిద్ధాదేవి భయసంభ్రమో
హృత్పాదయ యముగాలిచేరదలుచున్న కదలీతరుప్రకాండమువలె గంపమొందు
చున్నయంగముతోడనలాఁ దానేహో యాలోచించుకొనుచు, దాపునకు వచ్చి
నను నన్నుఁజూడకున్నది. కాబట్టి నేనేయొమెను బలుకరించెదను. (ప్రకాశము
గా) ఓప్రియసఖీ! శ్రిద్ధా! ఇదేమి? నీవుమనస్తాపముచేత నన్ను సహితము చూడకు
న్నావు?

శ్రద్ధ—(చూచి నిట్టూర్పుతో) ఓప్రియసఖీ! మైత్రీ!

క. చెలి? కాళరాత్రినోటను

బలుకోఁటలనడుమఁ జిక్కి పొణముతోడన్

వెలువదుమినేను గనుఁగొనఁ

గలిగతి నీజన్మమందే క్రమ్ముట నిన్నున్.

కాబట్టి నీవు చక్కటగావచ్చి నన్నుఁ గొనిలిందుకొమ్ము.

మైత్రీ—(ఆలింగనముచేసికొని) సఖీ! అట్లు విష్ణుభక్తి మహాభైరవియొక్క
ప్రభావము నడచివేసినను, నీయంగము లింకను గంపమొందుచున్నదేమి?

శ్రద్ధ—ను. వెనుకన్, మర్త్యకపాలమండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఘ్నేప

ష్ఠనస్పృష్ఠన్, శిఖికిలికాయణక చాత్యంత్రోగ్ర, బాలేందుర

శ్రీభోగ్యస్థానంప్రీకాంతరచలజ్జిహ్వాన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంతుఁ జిత్తమిపుమన్ రంభావళప్రక్రియన్.

(అని మరలఁ బరించుచున్నది.)

మైత్రీ—(భయముతో) హా! హతాశురాలయిన యామె ఘోరరూపము కలది
గదా? ఆప్రకారముగావచ్చి యామె యేమిచేసినది?

శ్రిద్ధ—సఖీ! వినుము—

చ. ధరణికి జేగడ్విడవిధంబున భైరవి డిగ్గి, నన్ను దు

ర్భరచరణద్వయిం బొదివి, వాసుకరంబున ధర్ముఁ బట్టి, యం

బరమున కేగవేగఁ, బెనుమాంసపుముద్దులు రెండు గృధ్రభీ

కరనఖరాగ్రకోటినిడి గ్రుక్కన నింగికిఁ బాటుకైఁడిన్.

మైత్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

శ్రద్ధ—సఖీ! ఊరడిల్లుము.

మైత్రీ—(తెలివి తెచ్చుకొని) తరువాత. తరువాత.

శ్రద్ధ—తరువాత నాయాత్తనాచమవలన దయాద్రవ్యముయ్యి—

మ. పారిగద్దెంపుచు విష్ణుభక్తియచటన్ భూగ్రంథంగకౌటిల్యభీ
కరమున్ నిర్భరకోపపాటలము సౌ కంటన్విలాకింపఁగా,
ధరణిం గూలెను, వజ్రపాణిహతిచేతన్ భూమిపైఁదెళ్ళును
స్థిరభూభృచ్చిలయట్లు, భైరవి శిరోస్థిస్థాతముల్ నుగ్గుగాన్.

మైత్రి—ప్రియసఖీ! దైవవశముచేతఁ బులిలోటఁ బడి వెలువడినకురంగాంగన
జలెనే నీవును నీభాగ్యముచేతఁ బ్రతుకఁగంటివి. తరువాత. తరువాత.

శ్రద్ధ—తరువాత విష్ణుభక్తిగోవి “నన్ను సహిత మవమానింపఁబ్రవర్తించుచున్న
దురాత్ముఁ డయినయీమహామోహప్రేతమును నేను సమూలముగా నిర్మూలము చేసె
దను” అని కోపావేశముతోఁ బలికి, నాపరకఁజూచి “ఓశ్రద్ధా! నీవుపోయి వివేకుని
తో నిట్లుచెప్పుము.—నీవు కామక్రోధాదులను నిర్జించుటకయి ప్రయత్నింపుము.
అప్పుడు వైరాగ్యోదయము తప్పక కలుగును. నేనును సమయమువేసి ప్రాణాయా
మాదుల కుత్సాహము పుట్టించి నీస్వైరము ననుగ్రహించెదను. ఋతంభరాది దేవులు
శాంత్యాదులకాశలముచేత నుపనిషద్దేవీసంగమమువలనఁ బూజ్యుడవయిన నీకుఁ
ప్రబోధచంద్రుఁ డుదయించు సాధనమును జేయుదును. అని సెలవిచ్చినది. కాఁబట్టి
నేనిప్పుడు వివేకుని సన్నిధికిఁబోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నీవేపనిమీఁద దినములు
పుచ్చుచున్నావు?

మైత్రి—అక్కచెల్లెండ్రము మేము నలువురమును విష్ణుభక్తియొక్కయాజ్ఞాచేత
వివేకుని కార్యసిద్ధి కొఱకు మహాత్ములయాత్మలయందు నివసించెదము.

చ. నను సుఖజీవులందుఁ, గరుణన్ భువనభిజులందుఁ, బాణ్యకా
ర్యనిరతులందు సముద్ధిత, భ్రష్టకుబుద్ధులయందు శత్రు, వా
రునుపఁదలఁతు; మేమచటనుండుట నాత్మలు రాగలోభము
ఖ్యుఖిలదాషదూషితము లయ్యును గాంచును నిర్మలమృదున్.

కాఁబట్టి యీవిధముగాఁ దోబుట్టువులమైన మేము నలువురమును వివేకాభ్యుదయము
కొఱకైనవ్యాపారముచేత వాసరములు గడపుచున్నాము. ఓప్రియసఖీ! నీపప్పు
డెక్కడ వివేకమహారాజును గనుఁగొనఁగలవు?

శ్రద్ధ—“రాధాదేశమని యొకటియున్నది. అక్కడ భాగీరథీసమీప్రదేశ
మున కలంకారభూతమయిన చక్రతీర్థమునందు మీమాంసానుగతయైన మతిదేవితోడఁ
గూడ స్తోత్ర ప్రాణములు నిలుపుకొని వ్యాకులహృదయముతో నుపనిషద్దేవీసంగ
మార్గముగా వివేకుఁ డహర్నిశమును దపస్సుజేయుచున్నాఁడు.” అనిదేవియైన విష్ణు
భక్తియే నాతో సెలవిచ్చినది.

మైత్రి—ఓపియసభీ! నీవచ్చితికిఁబొమ్ము. నేను నా పనికిఁబోయెదను.

శ్రీధ—అట్లు చేయుము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కరింభము.

[అప్పుడు వివేకమహారాజును బ్రతీహరియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓరి మహామోహా! ఓరిదోసకారిపీనుఁగా! ఈమహాజనులెల్ల నీవల్ల సర్వ విధములచేతను జెడిపోయిరి.

కా. జ్ఞానానందము నిస్తరంగము మహాశాంతంబు పోద్యన్మహా

త్వానూనంబు మహావృతాన్ధిజల మహా! తాగ గందుండియున్;

వే నిస్సారమరీచికాజలమునందే మున్లుమం దేలుచున్

బానస్సానము లాచరించెదరు. విభ్రాంతి స్వమూఢాత్మకున్.

సంసారచక్రవాహకుడై యున్న మహామోహున కజ్ఞానమేమూలము. ఆ యజ్ఞానము

తత్త్వబోధమువలననే నిప్పొత్తికాఁగలదు. ఎట్లన—

గీ. అవని నజ్ఞానమూలక మైనయట్టి

పుగులసంసారస్పృక్షంబు పెల్లగించి

పరముఁ గూర్చ విశ్వేశ్వరోపాసనాఖ్య

దీనివన్యావబోధంబై వెరవునుమ్ము

తలుచుగా ముదివారు పూనినకార్యములకు దేవతలు తోడుపడుదురని తత్త్వవేత్తలు చెప్పుదురు. అందుచేతనే విష్ణుభక్తి దేవియిప్పుడు “నీవుకామాదులను గెలుచుట కుద్యోగింపుము; నేనును నీవకు మవలంబించెదను” అని సందేశము పంపినది. అక్కడఁ బ్రధానవీరుడైననున్న కాముని వస్తువిచారుఁ డొక్కఁడే జయింపఁదగినవాఁడు. కానిమ్ము. వానిని నిర్జించుటకయి యిప్పుడతనినే నియమించెదను. ఓవేదవతీ! నీవు వస్తు విచారుని బిలుచుకొనిరమ్ము.

వృత్తి—దేవరవా రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

(అని నిష్క్రమించివస్తువిచారునితోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

వస్తు—అయ్యో! నిర్విచారసౌందర్యాభిమానవర్ధిష్ఠుడైన కామపిశాచునిచేతను ముఖ్యముగా దుర్మాత్ముడైనమహామోహునిచేతను లోకము జెడిపోవుచున్నది.

చ. కలికి యటంచునున్, గలువకంటి యటంచును, సుభ్రవంచు, మం

జులసుముఖ్వా యంచు, గురుసు సని యంచు, బృహన్నితంబయి

చెలమి నుతిందుఁ గాంచు శ్రమియించు రమించు బుగ్గందు నార! చె

ల్వ లశుచిభస్మలంఘన చలంపఁడు మోహవిచేష్టితంబులన్.

చిక్క-గావస్తువిచారము చేయఁగల నూత్నబుద్ధులకు సహితము మాంసాస్థిపంజరమునైన
స్త్రీలు స్వభావదుర్గంధనిలలు లనియు బీభత్సవేషు లనియు వైరంగ్యముకలుగఁగన్నది.
అట్లయినప్పుడు వారియం దితరగుణాకోపణము చేయుట స్పష్టమే.

మ ఎరముక్తామణిహారముల్ మణిణత్స్నగ్ధాంగదంబుల్, నివాం
బరచిత్రోయి దుకులవల్ ఘృస్మణపుష్కలూతలున్ దాకా పూ
సరముల్ పైపయఁజూచి యల్పసతు లిచ్చుంగాంత్రి సమ్మోహమున్
ధరనాదుల్ నరకార్థనామలనుచుం దట్కంతు రుద్యోమతుల్.

(అకాశమునంకఁజూచి) ఓహో! చందాలా! కిరికామా! అనావలంబనముగా వచ్చి
వీవీలాగున జనులను వ్యాకుల పెట్టచున్నావేమిరా? ఓహో! కామావిష్టుఁడు—

మ. ననుఁ గామించెను బొలఝామె, యెలమిన్ నన్నీ నృంగంకాస్యచూ
చెను, నీయత్పలదేత్ర కాగిటను జేర్చెన్ న, న్ననున్ గామి; యో
మహామూఘా! నిను గాంచెన్వలె? నినుం గామించెన్వలె యం
గన మాంసాస్తుల బుంగ; లోపలి నింకాయండె వీక్షించెడున్.

ప్రతీహారి—ఓహోహాహా! ఇటురమ్మ.

ఇద్దఱు—(ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

ప్రతి—అదె మహారాజానీనుడయియున్నాఁడు. నీవాడు నన్ను ధికిఁబొమ్మ.

వస్తు—(దాపునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! వీడె

వస్తువిచారుఁడు దేవరకుఁ బ్రణమిల్లుచున్నాఁడు.

వివే—వస్తువిచారా! ఇక్కడఁ గూర్చుండుము.

వస్తు—(కూరుచుండి) దేవా! మీ సేవకుఁడు వీడిదేచ్చియున్నాఁడు. అట్లు
యేమో యనగ్రహింపవలెను.

వివే—మహామోహునితో మనకు యుద్ధము సంపాద్యమయినది. అక్కడ
బ్రధానవీరుఁడు కాముఁడు. వానికిఁ బ్రతివీరునిగా మేమునిన్ను నిరూపించినాము.

వస్తు—దేవరవారు నన్నిట్లు సంభావించుటచేత ధన్యుడనయినాడను.

వివే—ఇక నీవేయాయుధముచేత గాయని జయించెదవు?

వస్తు—ఓహో! సంవశకుఁడా! వానిం న్నవిజయిదమ్మలు. పూవిల్తునిగాముని
జయింపఁటెంతపని? ఇక్కడఁ గూడ శస్త్రగ్రహణ మపేక్షింపవలెనా? దేవరవారు
చిత్తగంభుఁడు—

ఉ. ఇంద్రియమార్గమందు మన సేగకయుండఁగ దారియూపెదన్;
జంద్రభాస్యలం దలఁచినన్, ముఖదర్శన మాచరించినన్,
సాంక్రవికారముల్ గలుగు; నాతులు కోతలకిక్కులందు, రా
జేంద్ర! ప్రాకృతము మది నెందుమది గామునిరూపు మిపెదన్.
వివే—మేలు! మేలు!

కస్తు—అంతేకాక,

చ. తతపులిన్ ప్రవంతుల, నితాంతపశువుగచిక్కఁజూపలాం
చిఁగియున్, సుసాంప్రదించుతలపుణ్యవనప్రజంబులన్,
యతిబుధసంగతిం దనరి, వ్యాసపిరిగితిశాంతివాక్యముల్
ధృతిఁబొందియింప నచ్చిన, నిఁకెక్కిడికంఠుఁ డిఁకటికంఠినున్?

నానీతియే కామునికిఁ బ్రధానాస్త్రము. అట్టివారి యొక్కతె జయింపబడిన పక్ష
మున, తస్యహాయులఁదలును విఫలప్రయత్నములయి భంగమును బొందుదురు. ఎట్లన-

ఉ. గంధముఁ గానుదీరిశబ్ద, గంధులరాయఁడు, బూవుఁదోటలం
దంపపుఁబాటపాడు పథుపాశుల మెప్పువసంతికాంబున్,
మందకపంబవాయువులు, మంద్రగంధులసద్దీనఁబులున్,
డింగినికంఠమిత్రములు; నిర్జీనులిండును స్త్రీలగల్పిన్.

ఇఁకఁ గాలమింబముచాలును ఇప్పుడు దేవరయాజ్ఞయేమి?)

క. ఉగురిరవిచారిశరముల

నరిబలములఁ గూల్చి నేన యడఁచెదఁ గామున్;
గురుసేనఁ గ్రుంచి పాంథుఁడు
శరధారల సింధురాజఁ జంకినకరణిన్.

వివే—(ప్రసాదపూర్వకముగా) మంచిది, నీవుశత్రువిజయముకొఱప సన్నద్ధు
డవుకమ్మ.

విస్తు—దేవరవా రాజ్యాపించినట్లు చేసెదను. (అని ప్రణమిల్లి నిష్క్రమించు
చున్నాడు.)

వివే—వేదవతీ! నీవుపోయిశ్రోధునిజయించునిమిత్తము తుమనుబిలుదుకొనిరమ్ము.

ప్రతీ—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించితువతోఁగూడఁ
బ్రవేశించుచున్నది.)

క్షమ—ఉ. శ్రోధమహాంధకార మనరుగ్వికటభుకుటీతరంగరౌ

దాగ్నికు లుగ సాంధ్యకిరణారణదంపులు నౌ మహావివే

తాదమయాషణోష్ణలమ నల్లక పైతుగు, వీరుగోయనన్,
సాగులు నిశ్చలాత్యమలసాగరతుల్య గభిరులెంతయున్.

(శ్లాగునపూర్వకముగాఁ దన్నుఁజూచుకొని)

ఉ లేను నచోఢకశ్రమము; లేను శిరఃపరిపీడనంబునున్;

లేను మనోపతాపమును; లేను శరీరవిఘ్ననంబునున్;

లే దుఃఖింస యాదిగ గణింపఁగఁగల్గు ననర్థయోగమున్;

బ్రోదిగ నేనె తద్వియును శ్రోధజయఁబున శ్లాఘ్యమొనఁగెను.

(ఇట్లును ముందుకు నకునుచువచ్చును.)

ప్రతి — అదే మహాగాజుగాదు, ప్రియనభీ! ఇటువలె నున్నదిగావున

క్షమ — (నందస్థింపి) దేవా! జనుమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఇదిగో దేవర
వారి దాసురాలయిన క్షమ సాష్టాంగప్రణామము చేయుచున్నది.

వివే — ఓక్షమా! ఇక్కడఁ గూగుచుండుము.

క్షమ — (కూగుచుండి) దేవా! ఈ నీశకుంఠలెందునిమిత్తము వీలిపింపఁబడినదో
యోజ్జ్వలంబు.

వివే — ఓక్షమా! మాకిప్పుడు సరిప్రాప్తమయిన ముద్ధమునందుదు రాత్మఁడయిన
క్రోధుని నీవు జయింపనలెను.

క్షమ — దేవరవారి యనుగ్రహమువలన నేనుమహామోహాన్నిజైననుజయించుటకు
సమర్థురాలనగుచును. ఇంక నాతని యనుచరిమాత్రుడైన క్రోధుఁ డెంత? నేనాపనిని
శిఘ్రియగానే నిర్వహించెదను.

ఉ. అన్నిట దేవయజ్ఞ పిశ్యముజ్ఞ తపోఢ్యయనక్రియాదు లె

న్నెన్నో యికారణంబు నమయించెడువానిని బాపకర్మునిన్

గన్నుల నిష్వకల్ కరముఁ గ్రక్కఁగువాని నిధింతుఁ గ్రోధునిన్

మున్నులన్ గ్రకాళి యధమున్ మహిషాసురుఁ జంపినట్లుగన్.

వివే — ఓక్షమా! ఇప్పుడు శ్రోధవిజయోపాయము నాకు వినిపింపుము.

క్షమ — దేవా! విన్నవించెదను వినుఁడు.

చ. పురుషుఁడు ద్రుద్ధుఁడోట నగుమోము, దురాగ్రహుఁడోఁ బ్రసాదమున్,

బరుషవచస్కుఁడోఁ గుశలవార్త, ప్రమోదము తోడనోగ్రుఁడో.

నెరవఁగఁ జెల్లుఁ ; బొందుదు రనిర్జితచిత్తులు దైవికాపదు

త్కరమునె ; శ్రోధభావ మెటుకల్లు దయారసహాససంబులన్?

వివే — సాధు! సాధు!

క్షుచి—దేవా! త్రోవని జయించుటవలన నే హింసాపాపముమానమాన్సర్యాదులు సహితము జయింపఁబడినవారగుదురు.

వివే—మంచిది. నీవు శత్రు విజయముకొఱకు సంసిద్ధురాలవుము.

క్షుచి—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

వివే—వేదవతీ! లోభుని జయించుటకయి సంకోషుని విలుచుకొనిగమ్ము.

ప్రతి—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి సంకోషునితోడఁ గూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

సంకో—(అలోపించి జాలితో)

చ. ప్రతివనముగను స్వేచ్ఛముగఁ బండ్లలభించును భూరుహంబున్ ;
హితవుగ నెల్ల నో దొరికు నేశ్యులు జల్లని స్వాగుతోయముల్ ;
ప్రశ్నితయందఁ జిక్కు- మృదుపల్లవముల్ సుఖశయ్య కింపుగా ;
నతికృపణుల్ శ్రమింపఁగను రట్లయియన్ ధనికాఁగణంబున్.

(ఆకాశమువందఁజూచి) ఓకిమూర్ఖా! లుభా! నీయీవ్యామోహము దురుచ్ఛేదము గదా?

చ. భసన్పుగల్గిన్జీకాశ్విజఃధార వృధా దగగొన్న నీవు నా
పునఁ గన, నెన్ని సార్లు చెడిపోవఁగలేకు భవప్రియత్నముల్?
పామజన్మగంటి? యాశ నిలు మానవఁటయ్యును; నేఁడునాణుగాఁ
దునుఁగను నీమనం బశనితో శిలతో నదిచేయఁగాఁబడెన్.

లోభాంధకారహతుఁడవయిన నీయూఁజేష్టితము మనస్సునకాశ్చర్యము కలిగించుచున్నది. ఎట్లనిన—

ప. భనయ్యుండెదనుమఁ, బ్రాప్తముగు విత్తంబింక మెచ్చింతు నం
చును, లాభంబును వృద్ధికొరచెద నంచున్, సొమ్మె ధ్యానింతు వీ
వనిశంబున్ ; గన నన్నిటిందినెను యాయాశాపితాచంబు గ్ర
క్కున లోభాంధతమోహున్ నిను మెనంగున్ బట్మనం చిక్కటా!

మఱియును,

చ. భనము గడించుటే మొగటఁ దద్దముఁ గష్టము; కిల్లు నాపయిన్
ధనమునకున్ క్షయంబును వినాశము రెండు వియోగమ్యామలం ;
భనము నశింపఁ గల్గును వ్యధతో; నిరిఁ గూర్చుమిఁ గల్గ నావ్యధతో;
ధనము గూర్చుండుటయొ దానినిగూర్చుటో మేలు చెప్పెను.

అంతేకక,

మ. అనయబుకై నటియింతు నృత్యులు శిరంబుమన్; జరాపన్నగం
బును మ్రింగు న్నిను; విశ్వముకొ డిను వధూపుత్రాదులొగ్గధముతో;
ఘనవోధాంబులఁ బాచి లోభరజమున్ గాఢాజ్ఞతజన్యమున్,
క్షణ మానవసుధాంబుధిన్ మునుగుమా శశ్వత్సులుం బశ్చేదన్.

ప్రతి—వీ రెవ్రభువువారు. ఓనుచునుభావా! ఈయనన్ని ధానమునకుఁబొమ్ము
సంతో—(సమీపముననుబోయి) స్వామీ! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!
వీరడై సంతోషుఁడు. (అని ప్రణమిల్లుచున్నాఁడు.)

వివే—ఇక్కడఁ గూర్చుండుము. అని సన్నిధానమునందుఁ గూరుచుండఁజెట్టు
కొనుచున్నాఁడు.)

సంతో—(వినయముతోఁ గూరుచుంకి) ఈభృత్యజనునిపని యేమో దేవర
యాజ్ఞాపింపవలెను.

వివే—నీప్రభావము లోకవిదితమయినది. కాఁక యిప్పుడు బహుభాషలతోఁ
బనిలేదు. నీవు లోభుని జయించుటకయి వారికానికొక బోసలేను.

సంతో—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

చ. కలయ మెలంగుమిన్ బహుముఖంబుల ముజ్జగముల్బయించి లో
నలరుదు, దేవభూసురచుహావధబంధన లబ్ధవృద్ధియై,
వెలసినలోభునికొ బరిధివించి జయించియున్ను ధిస్మనుకొ,
బలముం మున్నుదాశరథి పజ్తియులున్ నుఱుమాడినట్లుగన్.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు వినీతవేషుడైనయొక పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—దేవా! విజయప్రగూణమంగళములు జరుపఁబడినవి. మాహూర్తికులు
పెట్టిన విజయయాత్రానమనామును నమింపినది.

వివే—అట్లయినయెడల సేవాపతులు సైన్యమును బయలుదేలుటకునియమింప
వలెననిచెప్పు.

పురు—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[తెగలా]

చ. పోయి కలదాననుల్ల మనుపంబులఁ గూర్చుచు నద్వైపంబులన్;

బటిమ నిడుండుతేరులకు వాయుజనంబుల వారువంబులన్;

భటు లొనరింపుఁ డీతెల నభ మృసితాబ్జమహావనమ్మవన్;

జటులకృపాణులు వెసం జనుఁ దాశ్వికులార! శ్రేణువై.

వీవే—చుండిది ! మంగళసన్నాహము లాచరించి నేనును బ్రహ్మణమయ్యెదను.
(పారిపోవును) సంగ్రాహించితమయినరథము నాయత్తపటిచి తీసుకొనిరమ్మని సారథి కొజ్జాపించును.

పారి—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అప్పుడు యుద్ధరథమును సిద్ధముచేసికొని సారథి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

సార—దేవా ! ఇదిగో రథము సిద్ధముగా నున్నది. దేవరవారు రథారోహణము చేయవచ్చును.

వీవే—(మంగళవిఘ్నము నిర్వర్తించి రథారోహణము నభినయించుచున్నాడు)

సార—(రథవేగము నిరూపించి) దేవా ! చిత్తగింపుడు చిత్తగింపుడు.

పా. ప్రమరోద్ధాతరజశ్చట్రానుమితశుంభద్యానధావత్పురా

గగిదయేషశ్చ చుండితోర్వ్యుపరిభాగంబుల్ మహావాహముల్

ప్రవలనమ్మంభరమధ్యమానజలధిధ్వానోగగ్రహాసంబుగా

నుచితప్రౌఢిని పోయిమార్గమున నోహూ ! తేరుఁ గొంపోయెడున్.

• దిగో సమీపమునఁ ద్రిభువనపావనమైన వారణాసీనగరము దృష్టిపథమునఁబడినది.

కా. ధారాయంత్రపశ్చింజితనితాంతధ్వనసంయుక్తముల్ ;

నీరేజారికిరప్రభాధనశముల్ , వెల్వొందు సౌధాగ్రముల్ ?

భూకప్రేక్ష్యమై శరద్ధవళజీమూతాంతరాజ్జ్వలతేన్

చీప్రమ్యంబు లవే పతాక లెసంబున్ జితద్వితీ నేడలన్.

ప్రతిముసలలగ్నమధుకరనికగర్భంకారముఖరంబులును వికసితకుసుమవిసరవిగళనృకగ, దవర్జితశిశు ధుగంధరంబులును నానాప్రమానసుగంధబంధుగంబులును శ్యామాయ మాననిబిడచ్చపచ్చాగూవనీరుహమనోహరంబులును నగుపురోద్యానప్రదేశంబులవిగో సమీపంబునఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈవాయువులు సహిత మిక్కడఁ బాశుపతవ్రత మును గ్రహించివశాపసులవలెనే కానఁబడుచున్నవి. ఎట్లన—

చ. సురనినీటఁ దేలి, సురజోభసితంబు కరంబుఁ దాల్చి, యీ

శ్వగును నర్చనల్ సలుపుచాక్షున మీదను బూలురాల్చి, ని

ర్భూమధుపస్వంబునను బాటలు చాలఁ జేలంగ, వాయువుల్

కిరణును నృశ్యము ల్పలుపుఁ గరపమునొందులతాభుజంబులన్.

వీవే—(అనందముతోఁజూచి)

పా. హృదయాకర్షక మయ్యెఁ జూద్రమకుటుం డిందుంట నీకాకి, తాఁ

బదమై ముక్తికి విద్యయట్లు, తమమార్పన్ స్వప్రభానందమై ?

యిచే భూజేవికి శ్రీ... ముత్యసామై యింపొండెడన్ పంగి న్వ
 గ్లది, ఎక్కిందుకిళన్ గడున్ నగుచు కేనవ్యాపహాసంబున్.

సారథి—ఒడేవా ! చూడుడు, చూడుడు ఇది గంగాతీరమున కలంకార
 భూతమును స్రుభువనపావనము నైన శ్రీమత్తీలోకిగురు విశ్వేశ్వరాంభ్యమహాదేవుని
 గూలయము.

వివే—(హర్షముతో) ఓయీ !

క. మును చెప్పి యీ దేవుని

డనఘుడు తేత్రాధినాథుడని క్షీర్తింతు ?

తనువులిటు విడిచికిరిసి

భువనాంబులు భిక్తానులు కలియుచు రితనిన్.

సార—దేవా చూడు చూడుడు. అదిగో మనలను జూచినమాత్రముననే
 కామక్రోధలోభాదు లిక్కడనుండి చూముగాఁ దొలంగుచున్నవి.

వివే—వారల్లేరుగదా. కానిమ్ము నేనీయూలయమునందుఁ బ్రవేశించి యభి
 వ్యుద్ధికోటకు భగవానునికి నమస్కరించెదను. (అని రథమునుండి దిగి గుడిచొట్టి
 చూడ్కినిగిడించి) ఓమహాదేవా ! నమస్కారము ను సాగరము నన్ను దయ
 పూడుము.

క. కావింకు నమస్కృతులివె

యోమలజ్ఞానదేహ ! యోచంద్రధరా !

యోజేవత్రుణలోచన !

పేదకున కొసంగు నాకు శ్రేయఃప్రార్థన.

(అని నమస్కరించుచున్నాడు)

సార—దేవా ! ఇది స్రుభువనగురుడైన యాదికేశవస్వామి గూలయము.

వివే—అక్కడకురమ్ము (అని వెళ్ళి యాదికేశవస్వామికిఁ బ్రవక్షణముచేసి) ఓ
 భగవంతుడా ! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !

దండకము. అమరచయచమూచక్ర మాదామణిశ్రేణి నీరాజితోపాంతపాదవ్య
 యాంభోజ ! రాజన్న భద్రోతకిమ్మిరితస్వస్థపీతా ! స్ఫురద్వైతభ్రాంతిసంతానసంతప్త
 పందారుసంసారవిదాపహరైకదత్త ! క్షమామండలోద్ధారసంభారసంఘట్టపంష్టిగ్రహ
 టిస్ఫురచ్ఛైచక్ర ! క్రమాక్రాంతలోకత్రయా ! బాహుబ్రహ్మతాభిగోపగ్ధనచ్చ
 త్రనిర్వాతాఖండబోద్యోజితా కాండపండ్తాయ నాహతివర్తతస్యగోపత్రాణవిస్మాకితా
 శ్రీనివా ! ప్రభూత్వంస ! దైత్యుశ్చిమంతినిగ్ధనీమంతపిందూరసంధ్యామయాభిచ్చ

క. భీకరశోకాగ్నిశిఖా

నీకము శిథిలములొనర్చు నెఱుకులనెల్లక

బైకొలుపు దేహశోషము?

బ్రాకటముగ నంతరాత్మ వడిగ దహించున్.

(అలోచించి) “బిడ్డా! శ్రద్ధా! నేనక్కడనుండి హింసాప్రధానమయిన యుద్ధమును జూడలేను కాబట్టి నేనీకాశీకాశ్మరమును విడిచి సాలగ్రామమును పేరుగల విష్ణు తేత్రిమునందు గొంతకాలము గడపెదను. నీవక్కడకువచ్చి వృత్తాంతమును జరిగిన క్రియమున నాకు నివేదింపుము” అని విష్ణు భక్తిదేవి నాకాజ్ఞాపించినది కాబట్టి యాదేవిసన్నిధానమునకుఁ బోయి యానమనవృత్తాంతము సర్వమును నేనామెకు విన్నవించెదను (ముందునకిచిచూచి) ఇది యాచక్రతీర్థము. ఇందుసంసారసంగరోత్తారకమయిన నావకుఁ గర్మధారయైన భగవంతుడగు శ్రీహరి శ్రృంగుముగావాసముచేయుచున్నాఁడు (ప్రణమిల్లి) ఇదిగో ముచులదే నుపాన్యమానురాలయిన విష్ణు భక్తిదేవిశాంతి తో నేనో యాలోచించుచున్నది. నేనామెకు సమీపముననుఁ బోయెదను (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంత విష్ణు భక్తియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

శాంతి—అమ్మా! మీరు సబలచింతావలహృదయ లయి యున్నట్లు కానబడుచున్నారు.

విష్ణు —బిడ్డా! మహావీరక్షయకరమయినయీ ఘోరియుద్ధమునందు బలనెఱుఁగెనమహామోహునితోఁ బ్రతిఘటించినపుత్రప్రాయుడై వివేకునివృత్తాంత మేమయినదో తెలియకపోయెనని నామనస్పిష్ట డన్న స్థమునున్నది.

శాంతి—దేవీ ! ఇక్కడ విచారింప వలసినపని యేనున్నది ? దేవిగారియనుగ్రహమున్నందున వివేకసుహారాజునకు పిజయము నిశ్చయమని నేనెఱుఁగుదును.

విష్ణు —బిడ్డా.

క. ఖనధర్మపక్షబలమున

ననివార్యముగ లభించు నభ్యుదయంబున్ ?

విను మట్లయ్యను, సుహృదుల

మనసెపుడు నపాయశంక మతిమఱిపూన్.

అంతేకాక శ్రద్ధ యింతతడవురాకుండుట మనస్సునకు సందేహము పుట్టించుచున్నది.

శ్రద్ధ—(సమీపమునకుఁబోయి) భగవతీ! ప్రణమిల్లుచున్నాను.

విష్ణు —శ్రద్ధా! నీవు క్షేమముతో వచ్చితివా?

శ్రీధర్ — దేవిగారు యనుగ్రహముపలన.

కాంత — అమ్మా ! ప్రియము చేయుచున్నాను.

శ్రీధర్ — పుత్రీ ! నన్నా బంగనము చేసికొమ్ము.

కాంత — (తల్లిని కాఁగిలించుకొనుచున్నది)

శ్రీధర్ — బిడ్డా ! విష్ణుభక్తి నీనిప్రసాదముచేత మునిజనమమోనివాసమునుబొందుము.

విష్ణు — అక్కడ నేమిజరిగినది ;

శ్రీధర్ — దేవిగారికిఁ బ్రతికూలముగాఁ బ్రసరించువారికిఁ దగినట్లు జరిగినది.

విష్ణు — అది సవిష్టరముగాఁ జెప్పుము.

శ్రీధర్ — దేవీ ! అవధింపుము దేవి యట్లాదికేశవాలయమునండి పెడఁగానే తనపాటలవస్థయును గొంచెము విడిచి నూర్చుడు ప్రకాశించుచుండగా విజయా ఘోషాహూయమానానేక వరదీగబహుళసింహనాదబధిరతిదిగంతంబును సతతఁ ధతుర గఖరతఁ ఖురఖండితభూనుండఁబోవుచున్నపురజఃపటలాంతరితభౌస్కరబింబంబునుబ్రబలతరకర్ణతాళాస్ఫాసలనోచ్ఛ్వాసమచకిరికుంపసిఁగూరసంధ్యామూనదళదళంబును బ్రళయజాఘరిధ్వంసీకషణంబును నగు వారియొక్కయు మనయొక్కయు సైన్యసాగరము సన్నద్ధమయి యున్నప్పుడు వివేకమహారాజుమహామోహనుహారాజుకడకు నైయాయిత దర్శింపని మాతనుగాఁ బంపెను. అతఁడుపోయి మహామోహనునితో నిట్లనియె—

మ. చను, విష్ణ్వలయపుణ్యకాననందీ సాన్నిధ్యభక్తాంతరం

గనివాసంబు త్యజించి, మేచ్ఛమహి తంకిన్ భృత్యవర్గంబుతో ?

చిఁకున్నన్, గరవాలదారితభవత్సర్వాంగ ధారాక్షరత్

ఘనరక్తంబులు త్రొగఁ గూతలేడునక్కల్ మ్రింగు మీమాంసముల్.

విష్ణు — తరువాత తరువాత.

శ్రీధర్ — దేవీ ! తరువాతఁ గోపముచేత వికటలలాటతటతాండవిత్రభుకుటియై మహామోహుఁడు—“ఈదుర్మయపరిపాకఫలము వివేక ప్రేత మనుభవించునుగాక!” అని పలికి, తానే మొట్టమొదటఁ బాపండాగవాబృందములను బాపండకాస్త్రసహితముగా యుద్ధముచకుఁ బురికొల్పెను. త.లోపల వానస్యైశ్యముఖమునందు,

గీ. వేదవేదాంగతతు బుపవేదసమితి

స్మృతిపురాణేతిహాసాదు లెలమిఁ గొలువఁ,

జంద్రసమకాంతితో నరస్వతి, సరోజ

కర యగుదు నిల్చె నాకస్మికముగపచ్చి.

విష్ణు — తదనంతరము.

శ్రద్ధ—దేవీ ! అప్పుడు వైష్ణవ శైవ సౌరాదులయిన సర్వాగమబృందములును సరస్వతీదేవి సకాశమునను విచ్చేను.

విష్ణు—అటుతరువాత.

శ్రద్ధ—తదనంతరమున—

కా వేష్టామిమాంస, సరస్వతీసతిపురోవీధిన్ రణోన్మాదహయై,

ప్రాసుఖ్యస్థితి న్యాయకాపిలమహాభాష్యాదిసర్వగ్భవ

స్తోమంబు లొక్తుచుంగ ధగ్గులుచిచ్చు, శుద్ధాముతన్యాయకౌ

ర్భిమాకారిణి నిచ్చె, దుర్గరణిన్, వేదత్రయీ సేత్రియై.

కాంతి—స్వభావప్రతిపక్షము లయినయాగదున్యాయకాస్త్రీబృందము లొక్కటిగాఁ గలియుట యెట్లు సంభవించినది ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ !

క. ఇతరేతరైశ్చమునన్

సతము మెలఁగు నేకవంశజాతులు తమకున్

క్షీతిలోపల నవమానం

చిత్తులచేఁ గల్గుచోట నేకముకారే ?

జీవప్రమాతము లయినతమకు లోలోపల విరోధమున్నను, వేదసంరక్షణముకొఱకును నాస్తికపక్షాధిక్షేపణముకొఱకును శాస్త్రసంఘముల కైకమత్యము కలుగును. అగమసముదాయములో సహితము విరోధము తత్త్వవిచారాలకుఁ గానరాదు. ఎట్లన—

కా. శాంతం బద్వయ మవ్యయం బజము శశ్వద్భ్రహ్మ, మాతత్త్వము

శ్రాంతం బాగమపంక్తిచే సగుణతన్ బ్రహ్మచ్యుతేశాఖ్యులన్

వంతొప్పన్ బహుధా స్తుతింపగఁబడున్ ? నానాగమశ్రేణి సం

క్రాంతింబౌ ముద్రహ్మమందు నె, సముద్రంబందు నేలున్ బలెన్.

విష్ణు —తరువాత ? తరువాత ?

శ్రద్ధ—దేవీ ! తరువాత నిరువాగునందును నిరంతరశరణీకరధారాసంపాతోపదర్శితమైను లగుకరితురగరధపదాతులకును నుభయపక్షయోధజనులకును సంకులసహరంబు సంప్రాప్తమయ్యెను. అప్పుడు,

మ. ప్రవహించె న్నదు లసశ్రోయములు, గ్రీవ్యస్ఫారపంకంబులున్,

వివిధోద్యద్ధనకంకరంకసవహాభీలావకీణకాంబులున్,

నవనారాచవిభిన్నపాస్తిగిరిశీణభ్రష్టవేగోల్లస

ద్ధవళచ్చత్రసమూహహంసములు వైతద్యుద్ధరంగరంబులన్.

అమహాదారుణసంగ్రామమున దఁ బరాశరపక్షః కోధిత్వముచేతఁ బాపండాగమ
బృందమును ముందుంచుకొని వచ్చినచోకాయతికతంత్రసముదాయ హన్యాన్యనైన్య
విమదకాఁముచేత విస్మయపొయ్యెను; అనంతరము పాపండాగమజాము నిర్మూలనగుట
చేతసదాగమసాగరప్రవాహముచేతఁ గొట్టుకొనిపోయెను. తదనంతరము సౌగతాగమ
సముదాయములుసింఘగాంధారమగధాంగపారశీకవంగకళింగాది మేచ్ఛప్రాయదేశము
లఁబ్రవేశించెను. పాపండుదిగంబరకాపాలికాద్యాగమసంఘములుపామరబహుళంబు
లైన పాంచాలమాళనాభిరావత్సాగరానూపదేశములయందు నిగూఢముగా సంపదించు
చున్నవి; న్యామూద్యునితయైన మీమాంసచేత గాఢప్రహారజ్వరీకృతమునైన నా
స్తికతర్కసమూహంబులు తమయాగమసంఘంబులు పోయినదారినే పోయినవి.

విష్ణు—అటుతరువాత,

శ్రీధ—అటుతరువాత కస్తువివారునిచేతఁ గాముఁడుహతుఁడైనాఁడు; త్నమ
చేతఁ గ్రోధపారుష్యహింసాదులు హింసింపఁబడినాఁడు; సంతోషునిచేత లాభత్సస్థా
దైన్యాన్యతవాద పైశున్యస్థైర్యపరిగ్రాహులు నిగ్రహింపఁబడినాఁడు; అసనూయచేత
మత్స్యఁడు జయింపఁబడినాఁడు; పరోత్కషకసంభావనునిచేత మందుఁడుసంహిహంపఁ
బడినాఁడు; పరగుణాధిక్యునిచేత మానుఁడు ఖండింపఁబడినాఁడు.

విష్ణు—(హర్షముతో)చక్కఁగాజరిగినది. ఇకమహామోహునికథయేమయినది?

శ్రీధ—దేవీ! మహామోహుఁడు యోగవిఘ్నసహితుఁడయి యెక్కడనో
యడఁగి యుండుటచేత నాతనిజూడ తెలియరాకున్నది.

విష్ణు—అట్లయినచో మహాన్ధశేషమింకనునిలిచియేయున్నది. అతఁడుపరివార
ణీయుఁడు. ఎట్లన—

క. పరమాదరపరుఁ డగుచున్,

స్థిరసంపదఁ గోరుశేషమీమంతుం డెం

దరిశేష మగ్ని శేషము

గురుతరఋణశేష ముంచఁగూడదుసుమీ.

ఇక మనస్సుయొక్క వృత్తాంతమేమి ?

శ్రీధ—దేవీ! పుత్రపౌత్రాది మరణజాతశోకావేశముచేత నాతఁడును బ్రాణ
త్యాగము చేయనిశ్చయించుకొన్నాఁడు.

విష్ణు—(చిటునవ్వునవ్వి) ఇదియంతయు నిట్లయ్యెనేని మనము కృతార్థతను
బొందినారము; పురుషుఁడును పరమానందమును బొందును. అయిననుదురాత్ముడయిన
యతఁడు ప్రాణత్యాగ మేలచేసికొనును?

శ్రీధ—ఊ పనిషడేవి ప్రబోధోదయముకొలుకు గృహీతసంకల్పరా లియ
యొన్నందున నతఁ డేవిధముగా శరీరముతోఁ జరకాలముండఁడు.

విష్ణు—అనుఁగాఁ! వైరాగ్యోత్పత్తికొలుకు వైయాకిక్తున సరస్వతిని నేసాతని
కడకుఁ బంపెదను.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

(అప్పుడు మనస్సును, సంకల్పమును, ప్రవేశించుచున్నారు.)

మన—(కన్నీటితో) హా! పుత్రకులారా! ఎక్కడకుఁబోయినారు! ఒక్కసారి
మీప్రియదంపనమిందు. ఓకోరి కుమారులారా! రాగశ్వేష మద మాన మార్పిళ్ళులారా!
నన్నుఁ గొఁగిలించుకొందు. నాయంగములు నెచ్చుచున్నవి. అయ్యో! అనాథుఁడను
కృద్ధుఁడను నయియున్న నన్నొక్కఁడయిన సాదరింపఁడేమి? ఓయనూయూగూడైన
కన్యకలారా, మీరెందుఁబోయినారు, ఆశాహింసాతృష్ణాదులై యొకొండ్రాం! మంద
భాగ్యుఁడనైన నాకొక్కరును దక్కకుండ వైవాహికకుఁడుమిమ్మందఱు నేకకాలమునం
దెట్లెత్తుకొనిపోయినాఁడు! (తడఁబాటుతో)

మ. తనువెల్ల నిష్కవహ్నియట్లుమెదున్; దాఁ గార్చెడు స్మర్తముల్;
పెనుపొందించెడుఁ దీప్రవేదనల; మైపెంపెల్ల మర్దించెనెక;
ఘనమోహం బెదఁగూర్చెడున్; వరవివేకంబెల్లఁ బోకార్చెడున్;
మునుమున్ జీవితమున్ గ్రసించెడు, వెనన్ శోకజ్వరంబుకట్టా!

(అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

సంక—ఓరాజా! తెప్పిటిలుము.

మన—(తెప్పిటిల్లి) ఇట్టియవస్థను బొందియున్ననన్ను జీవినైనప్రవృత్తి సహిత
మోవార్పకున్నదేమి?

సంక—(కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇంకనునీకుఁ బ్రవృత్తి దేవి యెక్కడిది?
కుటుంబమరణసంశాతతోకానంతిగ్ధహృదయ యయి యామె గుండెలుపగిలి మృతి
నొందినదని విన్నాఁడను.

మన—హా! ప్రియురాలా! నాకొక్కప్రియమయిన ప్రతివచనమేలయియ్యవ?
కటకటా!

ఉ. దేవిరా! నన్నుఁబాసి నును త్రిమృగవేషుఁడు నృప మందునన్
నీ వడఁబాసియుండుటను నేమ్మతకల్పుఁడవైతి నిత తీన్;

దైత్యులచేష్టికలయినను దక్కయియుండియు నీవు, నేర డహా !

జీవముతోడనుండెదవ ; నిశీ ! యుసుకున్ కరమున్ దుగంతముల్.

(అని మరల మూర్ఛపోవుచున్నాడు.)

సంక—ఓరాజా ! ఊటడిల్లుము, ఊటడిల్లుము.

మన—(తెరివి తెచ్చుకొని) ఇంక నాకు జీవితాశచాలును ఓసంకల్పా ! చితి పప్పును ఇప్పుడు నే నగ్నిప్రవేశముచేత శోకాశలము నాయుకొనియెదను.

(అని సన్నాహపడుచున్నాడు)

[అప్పుడు శ్యామలస్వతి ప్రవేశించుచున్నది]

సర—“నభీ ! సరస్వతీ ! అపత్యమరణభిన్నుడయియున్న మనస్సు మొక్క ప్రిబోధముకొలుగుబొమ్మ. అతనివైరాగ్యోత్పత్తి యెట్లుకలుగునో యట్లుచేయుము” అని భగవతియైన చిట్టపక్తి నేని నన్ను బరిపినది కానిమ్మ. నేనిప్పుడాతని సన్నిధికి పోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి) ఎత్తా ! ఈవిధముగా నీవతిసతాపము నేల పొందెదవవు ; పదార్థము లనిత్యములని నీకేవలముఁ దెలిసినదేకదా ! ఇతిహాసములును, ఉపాఖ్యానములును, నీవీసరకుఁ జదిపినవే.

మ. అరయ విరించి యందుగఁగి సురాసురులున్ మునుముఖ్యులు నుమ్మారున్

భరణియు వాగ్ధ లిట్టిగనుకయు కల్పశతమువు లైగన్,

బొరసెద రౌర శోకకిరమోహము ! నీవయలబుద్ధువోపమా

స్థిరతనుసంహతుల్ తెగి నశించినయప్పుడు మూఱు లేమనన్ ?

కా. బట్టి పుష్పసదాధములయనిత్యత్వమును భావించుకొమ్మ. నిత్యానిత్యనస్తుచర్చి
యగువానిని శోకిమఁటదు.

గీ. బ్రహ్మమొక్కటియే సత్యవస్తువగుచు

నితరమెల్ల వికల్పిత మెప్పుడగుమె,

యప్పు డేకత్వమునుజూచు ? నట్టివాని

కెక్కడివి మోహశోకంబు లెంచిచూడ ;

మన—భగవతి ! శోకా జగమాపితమయి యున్న నామనస్సునం దిప్పుడు విశేష మునకే యవకాశములేదు.

సర—వత్సా ! ఇది నేన హదోషము నేన హమ సర్వాన్ధమూలకమన్న యీ యుద్ధము సుప్రసిద్ధమేకదా !

మ. ప్రియనామంబునఁ గ్లేశదుర్విషయతాబీజంబుల న్నాఁటఁగాఁ!

బయికిన్ నేన హమయాంశరంబు లడరున్ ప్రాగ్నిగర్భంబులై ;

బయలం బ్రాగ్మచు శోకవృక్షములిటుల్ బహ్వర్తి శాఖాశిఖల్
 బయివారన్ శతముల్ తుపాగ్నిగతి మెల్లంగాల్పు దేహంబులన్.

మన—దేవీ ! ఇదియంతయు సత్యమే. అయినను శోకానలదగ్గఁడ నయిన నేను బ్రాణములు నిలుపుకొనుటకు శక్తుఁడను గాకున్నాను. అంత్యకాలమునందు మీ ధర్మవమగుట మేలయినది.

సర—ఓయీ ! ఈ గూర్మిహత్యాప్రయత్నము మిక్కిలి యాకృత్యము. అంతే కాక యీయపకారులనిమిత్తము నీకీ జీవితపాటేమి ? అలాగింది చూడుము—

చ. ధరపయి వెన్క ముందిపుకు దారసుతాదిపర్వహఁబుచే

బుగుపసుభాగ్ధమ్మె కలుగఁబోవను మేది నీకు సేరికిన్ ?

మరణముమొంది వారిపును మర్మనిభేద మొనర్తు రార్తిచే ;

నను లటులయ్యుఁ గాంతును ఘనశ్రమ వృద్ధులుగాఁ దదర్శనై.

చ. కటకట ! వారికై శమము గాంచనికష్టము లేని యీభులిన్ ;

పటుగతి నెన్నికొండ లెగఁబ్రాకిరు ; వాఁకలదాట రెన్నికన్ ?

దటుకున నెన్ని ఘోరవివినంబులు ప్రొక్కరు ; శిల్పమత్తులన్

గుటిలవివర్ణవస్తువులను తుప్రసరేశుఁజూడ రెండటిన్ ?

మన—దేవీ ! ఇది నిశ్చయమే అయినను,

క. తనవలనఁ బుట్టి లాలన

మనయంబును గనుచు మనసునందే యెఱుఁడున్

మనియెడువారలఁ బాయుట

తనప్రాణముపోకయట్ల తలకొల్పు వ్యధన్.

సర—ఎఱ్ఱా ! ఈవ్యామోహము మమకార వాసనామూల మయినది.

గీ. ఇంటికొడిని మాజ్ఞాల మీడ్చిలెచ్చి

మ్రొంగునప్పుడు కలిగెను మేటిశోక

మొలకనో శ్చిచ్ఛకనో భుజియించునప్పు

దొదవమి తలంప మమత లేకున్కిఁ గాదె ?

కాబట్టి సర్వవిధములచేతను సర్వాన్ధబీజమయినమమత్వమును రూపుమాపుప్రయత్నము చేయవలయును. చూడు—

చ. జననమునొందు దేహమున జంతువు లెన్నియొ మర్త్యకొటికిన్ !

తనువుననుండి యత్నమునఁ దాను మోర్చునునందుఁ బెక్కిటిన్ ?

విను, మిఁక నందు బిడ్డలని పేరిడి కొన్నిటికిన్ , దదర్శనై

జ్ఞానమును గప్పవెట్లు నిజదేహము ? లోకముమోహ మేమనన్ ?

మన—దేవీ! అది యట్లే యగునుగాక! అయినను మమత్వగ్రంథి దురుచ్ఛేద
మయినది. కాబట్టి యీ సంగతిని దేవిగారు దృఢముగా మనసునం దుంచుకొనవలెను.

క. నితాఞ్చ్యాస దృశ్యేకృత

పరిచున్నే హాసనూతి పరిగుభింత నీ

స్థోమచుతాపాశం బే

మౌనమ నేనుతుని నయలు విడిపించుకొనన్.

నర—వత్సా! పహార్థములయొక్క యనిత్యతాభావమే మమత్వచ్ఛేదనమునకుఁ
బుధమోహయము.

మ. చనలేచి హాసకోట్లు నీకిటు పాహాసంసారవారి గొండలో

జనముల్ తెచ్చును తాత లాత్మభవులున్ జూచున్ పిశ్యవ్యర్జకున్ ?

వినుచున్నోట, సుహృద్భావములు దాడమిన్ విద్యుత్ప్రకాశభజి

వసుధయందు చలనోనిపాసి మహా భాస్వత్స్ఫులిం బందుమా.

మన—భగవతీ! నీ ప్రసాదమువలన నావ్యామోహము పోయినది. కాని,

గీ. త్వస్మిఖ్యశశాంక దీగ్భ్రాత భవనమన

నిగ్మహాపరీకామృత నిష్కరమున

క్షుణ్ణిశం యుక్త, మృల శాస్త్రాంత మకట!

మహిమనైర్మృత శోకోన్మిత్త లలముకతన.

కాబట్టి భగవతీ! ఈతడెచూరనికోకిలములు మానుట కేదైన మందుఁ గలదెమో
యూనతియ్యి.

నర—హస్యా! దాని నీవలకు మును లుపదేశించియే యున్నాము.

గీ. పాణసాతంబు లేక గుప్తభవమొండ

భీతి గార్హస్థ్యములై మర్మభేదులైన

గాఢకోకప్రహరసంఘాతములకు

నరయఁగ నచింతయే పరమోపధంబు.

మన—భగవతీ! అగినత్యమే. అయినను జిత్తము దుర్వారమయినది. ఎట్లన-

గీ. ఒక్కచింతను మరలింప, నోలిమది

గదిసిచింతాపరంపరల్ కప్పివేయుఁ;

బల్బులును వాతధూతాభపటల మాదరి

యిందుబింబంబుఁగప్పి మాయించునట్లు.

నర—చిత్తమున కీవికార మున్నదే. అట్టిచోఁ జిత్తము నొకశాంతదీపము

నందుఁ బ్రవేశపెట్టినలయును.

మన—భగవతీ! ఆశాంశవిషయమేదో ప్రసాదింపుము.

సర—వత్సా—అది రహస్యమైనది. అయినను శోకార్తుల కుపదేశించుటలో దోషములేదు,

చ. స్థిరమతి నీలనీరధరదేహుని శ్రీహరినొండె, గామసం
హరువః జాతికిండ్లగు నాహరునొండె చలంపు; లేనిచో,
నిరతిని ప్రేమవేళ వలనీటికొలంకును బోలె నాత్మక న
ప్పరము నింపు శోకమును బ్రహ్మముఁ జొన్ని భజింపు నిర్వృతిన్.

మన—(అలోచించి నిట్టూర్పుతో) సర్వవిధములచేతను నేను దేవిగారిచేత రక్షింపఁబడినాఁడను. (అని పాదములనిరవఁబడుచున్నాఁడు.)

సర—వత్సా! నీహృదయమిప్పటి విపదేశక్షమమయినది. కాబట్టి నీమమిటి యొకటిమాడ నుపదేశించెదను.

మ. జనకుండో సుతుఁడో సఖుండో తనవ్రంజాలింప, ధీశూన్య లి
మ్మున శోకాగ్నిదహింతులెంతయు నుకమ్మ లోఁడుకొం చొక్కటన్;
కన సంసార విసారమును శమసౌఖ్యంబుం గనం బెఁచుచున్
ఘనధీమంతుల కావియోగముమే కల్గింపు వైరాగ్యమున్.

[అప్పుడు వైరాగ్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వైరా—(అలోచించి)

మ. నానీగోత్పల కోమలచ్ఛవముకన్నన్ సూక్ష్మహాత్వక్కు మా
నవదేహంబులపై విధాన్పడిటు నిండ న్మునుకున్నన్, సదా
ప్రసదిస్సాగ్రిమిమిశ్రమాంసవిసర గ్రాసాగతధ్వాంక్షగ్న
ద్రవ్యకళ్యాణములన్ మరల్పఁగను సాధ్యంబౌ నె యెవ్వఁడెరిన్?

మతియును,

మ. తటిగాలోలము కల్మిజాలము ; కుబోద్యక్తేహము స్వేదముల్ ;
స్ఫుటసంభోగరిసంబు లంశవిగఁడంబుల్ ; లోకముల్ శోకముల్ ;
ఘటిజాంచద్ధనము స్మహానిధనముల్ ; హమ నిష్పత్సీమ, ల
క్కట! యట్లయ్యు! జంతు రాత్మనిరతు గ్గోక్షపంథన్ జనుల్.

సర—వత్సా! ఇదే వైరాగ్యుఁడు నీదిగ్గజువచ్చుచున్నాఁడు. ఈతనిని గౌర
వింపుము.

మన—నాపుత్రుఁడు వైరాగ్యుఁడా ?

వైరా—(సమీపము కుబోయి) అయ్యా! నేనునను సోరసు చేయుచున్నాను.

మన—వత్సా! పుట్టగా నే నీవునన్ను విడచిపోతివి. నన్ను గొంగిరించుకొమ్ము.

వైరా—(అలింగనము చేయుచున్నాడు.)

మన—పుత్రా! నిన్నుఁ జూచుటవలన నే నాశోకావేశము ప్రకాంతమయినది.

వైరా—ఓతండీ! ఇక్కడ శోకావేశమున కనకాశమెక్కడనున్నది?

ఉ. దారినిబొంతు, తేటివరదకొదరుకాంఠము, లాకిసనంబున్

వారిదముల్. సముద్రమున నావికులున్! వడిఁగూడిపాయు న

ట్లారయఁ దల్లిదండ్రులును నాత్మజులున్ సఖులున్ సహోదరుల్

చేరుదుఁ బాముచుండు టిది సిగ్గుకొర ప్రాజ్ఞుల కేడ శోకముల్?

మన—(ఆనందముతో) దేవీ! నాకుమారుఁడు చెప్పినదియథార్థమే.

చ. అలననయావనల్ లలన, లాయలి నాదలసత్కుజ్జనజం,

బలనవమల్లికాసురభిశానికందళముల్, తలంప ని

ర్మలసువివేకమార్జితమంబగు మన్మతి కిప్పుడెండనూ

పుల జలమట్లు మిథ్యలయి పొల్పుటి నోచెడుఁ దొంటినన్ని యున్.

సర—వత్సా! ఇదియంతయు సత్యమేయనినను గృహస్థుఁడ్రాశమధగ్మమును విడిచియుహూతకాలమయిన నుండఁగూడదు. కాబట్టి నేడు మొదలుకొని నివృత్తి దేదయే నీకు సహనర్థచారణి కాఁగలదు.

మన—(లజ్జతో) దేవియాజ్ఞకు బద్ధుఁడను.

సర—శనునమసంకోషమ'లయిన పుత్రులు నీకుపచారములు చేయుదురు; యమనియమాదులు మంత్రులగుదురు; వివేకుఁడును నీయనుగ్రహమువలన నే యుపనిష ద్దేవికోడఁగూడ యారాజ్యసుఖ మునుభవించునుగాక! మెత్తి మొదలయిననీతోఁ బుట్టువులు నలువును. నీయనుగ్రహముకొఱకు భగవతియైన విష్ణుభక్తి దేవిచేతఁ బంపఁ బడినారు. పొరినిఁ బ్రసాదపూర్వకముగా నంగీకరింపుము.

మన—దేవి యాజ్ఞాసిందినట్లు చేసెదను. మీయాజ్ఞలన్నిటినిశిరసావహించి నాఁడను. (అనిహస్తముతోఁ బాదప్రణామము చేయుచున్నాడు.)

సర—ఈయమనియమాసనప్రాశాయమాదులును జరింజీవివైన నీచేనాదర పూర్వకముగాఁ జూడఁదగినవారు. వీరితోఁగూడి నీవుసామ్రాజ్య మధిస్థింపుము. నీవు ప్వాస్థ్యమును బొందినప్పుడు భీమాత్ముఁడును దనప్రకృతిని బొందును.

మ. రవిబింబంబు పయోధివీచులబలెన్, బ్రహ్మాంబోకిం డయ్యా సం

భవనాశాదులు జొండ్లి తోడు బహుతన్ ద్వస్సంగతిన్ పుగ్గులన్ ;

దివుటన్ పృథ్వు లడంచి నీవిక నిస్సృతిం గూడితే, నాత్మయున్,
రవిలింబం బురుదగ్గణంబునలెన్, పాశ్చాత్యతాదృశం బగున్.

కానిమ్మ. జ్ఞాతుల కుదకప్రదానము చేయటకొఱును మనము నడికే బోవుదము.
మన—దేవి సెలవిచ్చినట్లు చేయదము.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ష ష్టాంక ము.

[అప్పుడు కాంతి ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—అత్తరి! నీకంతయుఁ దెలిసినదేకదా?

వ. కొడుకులు పరిచితం గనఁగ గూఢముగాఁ జని మోహుఁడేడఁగ
యాడఁగుటచే విరక్తుఁడయి యల్లమనస్సు పోకాంతి నొందఁగా,
వడిగను గ్లేశపండికము పాయుటచేఁ బురుషుండు మెక్కటన్
గడుకొని తత్త్వబోధమునఁ గాంక్షయొనర్చెడు నెల్లయిప్పుడున్.

కాబట్టి నీతిత్వరితముగా నుపనిషద్దేవి ననునయించి నాసమ్మతియు నను దీసికొనిరమ్మ,
అని వివేకమహారాజుగారు నాతో సెలవిచ్చినారు. (చూచి) ఇదిగోతనలోఁదా నేదో
సంతోషముతో నాలోచించుకొనుచు నాతల్లి యీవంక నే నద్భుచున్నది.

[అంతట శ్రీధ్ర ప్రవేశించుచున్నది]

శ్రీధ్ర—ఓహో! రాజకుల మారోగ్యమును బొందఁగాఁజూచి యిప్పుడుగదా
చిర కాలమునకు నాకన్ను లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె ఖలనిగ్రహము రాజకులమునందుఁ;
బూజ్యులైరి శమాదిసగుగుఘులెల్ల ?
జీవులెల్లను వశ్యులై నేవచేయ,
నెసఁగుచున్నారు స్వలోకేశ్వరుండు.

కాంతి—(చేరబోయి)అమ్మా! నీవునిలు దురికి యేమియోలోచించుచున్నావు?

శ్రీధ్ర—విడ్డా! రాజకుల మారోగ్యమును బొందఁగా జూచి చిరకాలమునకిప్పు
డుగదా నాకన్నులమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె ఖలనిగ్రహము రాజసలమునందుఁ;
బూజ్యులై శిమాదిగుత్పరుమలెల్ల ;
జీవులెల్లను వశ్యులై నేవచేయ,
నెసగు మిన్నాడు సర్వలోకేశ్వరుండు.

(అని మరలఁ పఠించుచున్నది.)

కాంతి—ఇప్పుడు మనస్సువిషయమున స్వామియైన పురుషుని ప్రకర్తనమెట్లున్నది?

శ్రీధ—పశ్యునివిషయమునను నిగ్రాహ్యుని విషయమునను నెట్లుండవలయునో
అట్లున్నది.

కాంతి—అట్లున్న, స్వామియే సామ్రాజ్యము నలంకరించునా యేమి ?

శ్రీధ—దానికి సందేహమేమి ? ఆత్మనుంఘానము చేసినయెడల, స్వామియే
స్వారాట్టును సమాట్టును నగును.

కాంతి—ఇంక జీవేశ్వరునకు మాయయం బట్టియునుగ్రహము గలదు ?

శ్రీధ—నిగ్రహమనిచెప్పవలెను. అయిగ్రహమెట్లుకలదును? పురుషుఁడప్పుడు
సర్వావస్థలలోను యయినయీమాను స్వాధా నిగ్రాహ్యురాలని తలచుచున్నాడు.

కాంతి—అట్లయినపక్షమున, రాజకులముయొక్క స్థితి యిప్పుడెట్లున్నది ?

శ్రీధ—వినుము. పురుషునకు—

కా. నిత్యానిత్యవిమర్శ యిష్టసతి ; సన్నిహితుండు వైరాగ్యుఁడె;

తాత్పర్యంబాగ్రహితుల్ యమాదులు ; సహాయాత్తు లృమాద్యుత్తమల్ ?

మైత్ర్యాదు ల్పరిచారికల్ ; సహచరీమత్తల్ మిత్రేచ్ఛ ; దు

ష్టాత్మ్య లోకహమనుత్వముఖ్యరిపు లుచ్చేద్య ల్బలాత్కారతః.

కాంతి—మిత్రే ధర్మనియెడల స్వామి కట్టి పీఠికలదు ?

శ్రీధ—పుత్రీ ! వైరాగ్యసన్నీకర్ష మయినది మొదలుకొని స్వామియిహపర
భలభోగములయందు నితాంతమును విరిగిఁడయియే యున్నాడు. అందుచేతనే
యతఁడు

గీ. నరకహేతువౌ పాపంబునకును బోలె,

నశ్వర మని పుణ్యఫలంబునకును బెడలు ;

కున్దనిష్కామతను జేయుసుకృతకర్త

మునకు నెట్టులో తా నియ్యకొనుచు నుండు.

ఇట్లు స్వామి యాత్మైకనిష్ఠుఁడయి యుండుట కనిపెట్టి ధర్ముఁడు తాను గృతకృత్యు
డయినట్లెంచుకొని తనకుఁదానే తనవ్యాపారమును వదలుకొన్న వాఁడయ్యెను.

కాంతి—అప్పుడు యోగవిఘ్నములను వెంటఁగొని మహామోహముఁ దద్వశ్యుఁడయ్యెనే, వారిన్యతైంత మేమి ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! అట్టిమరనస్థును బొందినవారడయ్యెను మహామోహాహతమఁడు స్వామి మోసపుచ్చుటకయి నుభయమతి యనువిద్యతోడఁగూడఁ యోగవిఘ్నములను బంపెను. స్వామి వారియందుఁ దగులుకొన్నయెడల, వివేకుఁ డుపనిషచ్చింతనైనను జేయుకుందునని వానియభిప్రాయము.

కాంతి—ఔరా ! తరువాత ! తరువాత ?

శ్రద్ధ—తరువాత వారుపోయి స్వామికికయై ప్రజాతికవిద్యను జూపిరి. 'పా' రొకయత్యాశ్చర్యకరరూపమును జూపి సప్రథమముతో నిట్లనిరి. ఓస్వామి !

చ. అచిరముగా నితండు విను నబ్రహ్మడన్ శతయోజనధ్వజుల్ ;

ప్రచురముచేయు మున్విననిభారతి జనపురాణ గాధున్ ;

రచనయొనర్చు శుద్ధపదరమ్యత స్వేచ్ఛను గావ్యశాస్త్రుగల్ ;

భువరగతిం జరించును బగంబుల ; కేరుమణిస్థలుల్గున్.

అతఁడు మధుమతీవిద్యదేతఁ గల్పింపఁబడిన ప్రదేశమును జేరిగా, స్థానాభిమానదేవతల లాశపుట్టినట్లుగా నిట్లనిరి:—అయ్యా ! ఇందుఁగూగుచుండుము ; ఇక్కడజననమరణములు లేవు ? ఈప్రదేశము సహజసుందర మునది? వివిధవిశాసవేషలావణ్యవతులును బుణ్యమమును మంగళార్ఘ్యవ్యగ్రహణులును బ్రణయకృత్యుడతురలును నగువిద్యాధరకాంతలు వీరె నీయొద్దనున్నారు. కాబట్టి యిటురమ్ము.

గీ. కనకసికతీర్థస్థులు కలుగునదుల,

ఘనజసునలు వకోరులౌ కమలమఖుల,

మరకతదళవృద్ధుపనాళి, బొరయు మీవు

పుణ్యసముపార్జితాభిలభోగమాలను.

కాంతి—అటుపిమ్మట ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! ఆనుటలువిని మాయ యిది శ్లాఘ్యమయినదని చెప్పెను; మనస్సునుమోదించెను. సంకల్పించును బ్రోత్సహపఱిచెను. స్వామి యంగీకారమార్గమును బొందినవానివలె నుండెను.

కాంతి—(భేదముతో) అయ్యా ! స్వామి మరలసఁసారపాగురలోఁ దగులుకొనుమిన్నఁడు.

శ్రద్ధ—లేదు. లేదు.

కాంతి—అవల నేమిజరిగినది ?

శ్రద్ధ—అప్పుడు పార్శ్వవర్తియైన తర్కుడు వారినందఱిని గోధావేశకమై యితలోచనుడయి చూచి, స్వామినిగూర్చి యిట్లనియె:—“ఓస్వామి ! విషయా మిష గాగ్రీసాభిలాషులును సభాప్రతారణసూర్త బనులును నైన వీరిట్లు నిన్నుమరత దూశు హా విషయాగ్ని జ్వాలలయందుఁ బడఁద్రోయుచుండఁగాఁ దెలిసికో లేకున్నా జేమి ?

క. భవసాగరముం దాటఁగ

నవలీలం బ్రాప్త మైనయలయోగతరీన్

దవుల విడనాడి వెన నిపు

డవగావాన మేల చేసె దరిగారనదిన్ ?

శాంతి—అటుతరువాత ?

శ్రద్ధ—అప్పుడాతనిమాటవిని, విషయసుఖములకు నమస్కార'మనిపలికి, పురుషుడు పాధుమతిని దిరస్కారము చేసెను.

శాంతి—మేలు ! మేలు ! నీవిప్పుడెక్కడకు బయలుదేరినావు ?

శ్రద్ధ—“నేను వివేకునిఁ జూపఁగోరుచున్నాను. కాబట్టి నీవాతనిని శీఘ్రముగాఁ గొనిరమ్ము.” అని స్వామి నాకంజ్ఞయిచ్చెను. కాబట్టి నేనిప్పుడు మహారాజా సన్నిధికి బయలుదేరినాను.

శాంతి—నాకును మహారాజుగా రుపనిషద్దేవిని దీసికొనిరమ్మని యాశ్చర్యయిచ్చి నాడు. ఔఁగాక ! మనము స్వామినియోగమును వెఱవేర్చుము.

(అని రుద్దమను నిక్రమించుచువచ్చును.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు పురుషుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పురు—(అలోచించి హాస్యముతో) ఓహో ! ఏమి యావిష్టుభక్తి దేవిమాహాత్మ్యము ; ఆమెయనగ్రహముచేత నేన—

మ. వడిఁగ్లేశోర్ము లశీక్రమించి, మమతావర్తంబులన్ దాటితిన్ ;

గడకున్ మిత్రకళత్రబంధుమకరగ్రాహంబులం దోలితిన్ ?

జెడఁగా నార్చితఁ గోధబాడబిభిన్ ; దృష్టాంతల్ నెం

గడు సంసారసమాద్రతీర మిపు డే గంటిన్ సమీరింపఁగ

[అంతట నుపనిషద్దేవియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచునా

ఉప—సఖీ ! అట్లు నిర్దయుడయి యుండికభర్తయుక

చూడఁగలను ? ఆతనిచేతనేను జీరకాలము పరదారవలె విడిచిపెట్టఁబడి యేకాకిని వయి యుంటిని.

శాంతి—దేవీ ! ఆవిధముగా నాపదలపాలయినభర్తగారి నేలనిందించెదవు ?

ఉప—సఖీ ! ఇట్లుచెప్పెను నీ వప్పటి నాకష్టదశను జూడలేదు వినుము—

చ. అకట ! వివేకుఁ డట్లు విధియత్నమునకొ నను దవ్వొనర్చుటన్,

సకలఖలుల్ కుబుద్ధిమెయి నకొ దమదాసిగఁజేయ నీడ్వఁగా

శకలములై మణుఁగడల జంకిచెడెం గరకంకణావళుల్ ;

ప్రకట శిరోమణుల్లానఁగ లాగుటచేఁ దెగఁ గేశపాశమల్.

శాంతి—సఖీ ! ఇది యంతయు నామహామోహాని దుర్విసితిము. ఇంగుభర్త గారి యపరాధ మేదియు లేదు. వానిచేతనే మనస్సు కామాగుల ద్వారమున మోహ పెట్టఁబడుటచే వివేకుఁడు నిన్నుండి దూరము జేయఁబడినాఁడు. ఇట్లు విపన్నుఁ డయిన నిజవల్లభునిసమయము ప్రతీక్షించి యుండుట కులస్త్రీకు నైసర్గికశీలము కాబట్టి నీవునచ్చి దర్శనముచేతను బ్రయాలాపముచేతను భర్తను సంభావింపుము. ఇప్పుడు శత్రులు హతముచేయఁబడినారు. నీమమోరధములు సంపూర్ణములయినవి.

ఉప—సఖీ ! నేనిప్పుడిట్లు వచ్చినప్పుడు నాకూతురైనగీతాదేవి రహస్యముగా “స్వామియైన పురుషుఁడును భర్తయు నిన్నడిగినప్రశ్నలు కుత్తరములు చెప్పి నీవు వారిని సంభావింపవలయును ; తన్ముఖమునఁ బ్రబోధోత్పత్తి కాఁగలదు.” అనిచెప్పినది. నేనెట్లు గురుజనులముందు ప్రాగల్భ్యమును జూపఁగలను ?

శాంతి—దేవీ ! భగవతియైన గీతాదేవియొక్క యావాక్యమునకు విచారింపఁబని లేదు. ఈయర్థము నేభగవతియైనవిష్ణు భక్తి దేవి వివేకస్వామితోడఁ జెప్పినది. కాబట్టి వచ్చిభర్తను, ఆదిపురుషుని, నీవర్ధనముచేత సన్మానింపుము.

ఉప—ప్రియసఖి చెప్పినట్లు చేసెదను. (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అప్పుడు వివేకమహారాజును శ్రద్ధయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓనత్సా! శ్రద్ధా! శాంతి నాప్రియుర్వారైరయంపనిషత్కాంతసుజూదనా?

శ్రద్ధ—దేవా ! మీయాజ్ఞమ దలఁదార్చిప్రోమునశాంతి యామె నెట్లు చూడ ?

ఎక్కడఁజూచును ?

దేవా ! మందరపర్వతమునందు మధునూధనాలయములో నామేతర్క

దేవిమఱుగు చొచ్చియున్నదనియీవఱకేవిష్ణు భక్తి దేవి చెప్పినది

గల కేల భయపడవలెను ?

శ్రద్ధ—దేవా ! ఈసంగతి మీకామెయే వివరముగాఁ జెప్పగలదు. కాబట్టి దేవరవారు విచ్చేయుఁడు, ఇది పురుషుఁడు మీయాగమనమునే తలఁచుకొనుచు నొంటిగా నున్నవాఁడు.

వివే—(చేరువకుఁబోయి) స్వామీ ! అభివాదము చేయుచున్నాను.

పురు—ఎత్సా ! ఈశిష్టాచారము ప్రక్రమవిరుద్ధమయినది. జ్ఞానకృద్ధుఁడవైననీవే నాకుపదేశదానముచేతఁ బితృభావమును బొందితివి ఎట్లన—

గీ. మున్ను ధర్మమార్గము తప్పి భూమిసురులు
తనయులను వేడుకొని రల్లదారి చూప ;
శిష్యులఁగ వారిజ్ఞానంబుచే గ్రహించి,
సుతులు నుతులార ! వినుఁడని శీతల ననిరి.

కాబట్టి నీవును మాయెడలఁ బితృత్వముచేత వర్తింపవలయును. అదియేధర్మము
శాంతి—దేవీ ! ఇదె వివేకునితోడఁ బురుషుఁ డొంటిగా నున్నాఁడు. సన్ని
ధికఁ బొమ్ము.

ఉప—(సమీపమునకుఁ బోవుచున్నది.)

శాంతి—స్వామీ ! ఉపనిషద్దేవి యిదిగో మీపాదపరిచయము చేయవచ్చియున్నది

పురు—అట్లుకాదు. అట్లుకాదు. తత్త్వానబోధోదయముచేత నీమెయే నాకు
మాత. కాబట్టి నేనే యీమెకు నమస్కరింపవలెను. అంతేకాక,

క. జనకి దేవికిఁ గలది

ననుగ్రహముఁ జూపుటందునంతరవేరయ్యో ;

జనని భవభంధములఁ గడు

బ్రేకఁచును ; బంధముల దేవి విడిపిందుఁగడున్.

ఉప—(వివేకునిఁ జూచి నమస్కరించి దూరముగాఁ గూరుచున్నది.)

పురు—అమ్మా ! నీవంతవఱకును దినము లెట్లుగడపితివో చెప్పుము.

ఉప—స్వామీ !

ఉ. పుచ్చితిఁ బెక్కునాళ్ళు ఘనమూర్ఖులతోడను నేమరంబులన్,

రచ్చల, శూన్యదేవభవనంబుల, వ్యర్థవచనప్రసంగతిన్.

పురు—మఱి వారు నీచేతఁ దత్త్వమునేమైనఁ బెలిసికొన్నారా ?

ఉప—లేదు. లేదు. వారు—

మచ్చిక ద్రావిడాంగనలమాటలకట్లు గ్రహింపకర్థమున్,

బెచ్చెర నస్మదుక్తులకు స్వేచ్ఛ నొనర్చి రసార్థకల్పనల్.

వారికి నానాకారవిచారములని ప్రయోజన మంతయుఁ గేవలపరధనగ్రహణార్థమే.

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేనొక చోట

చ. పరిపూర్ణాజ్యోతిహూన్యగాజనసమిద్వహ్నిస్రవోపేత మై,

వరసోమేష్టిపశుప్రభృత్యురుమఖిన్రాతోష్ణసత్పాశ్వియై,

నిరలప్రాశ్నాశకర్మకాండబహుధానిర్దిష్టమాన్ శివైః,

సరసం గ్రున్మరుఃశ్చ విద్యః బౌడగాంచం గంటి మ్మాగ్ంబునన్.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—తరువాతఁ బుస్తకభారవాహిని మైనయామెను నాతత్త్వమేమయినఁ దెలిసి యుండునని యెంచి నేనామెసన్నిధిని గొన్నిదినములు గడపవలెనని తలఁచితిని.

పురు—తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము నేనామె సమీపమునకుఁబోఁగా, “ఓసుచుంగళీ! నీకోరిక యేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను. “అమ్మా ! నేనిప్పుడనాధనయి యున్నదనన్లు. కాబట్టి నీయొద్దకుండఁగోరుచున్నాను.” అని నేను జెప్పితిని.

పురు—అటుపిమ్మట ?

ఉప—అటుపిమ్మట “ఓసుచుంగళీ ! నీవుచేయుపనియేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను.

పురు—అటువెనుక ?

ఉప—అప్పుడు నేనిట్లంటిని—

చ. ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు, నీజగం

బెవ్వనికాంతిచే వెలుగు, నెవ్వనితేజము సత్సంఖ్యోజ్వలం,

బెవ్వనిఁగల్చి ద్వైతతమమేగఁ బునర్భవ మొందఁబప్పుడున్

నెవ్వడిఁ బుణ్య, లాపురుషు నిత్యుని శాంతు స్తుతింతు నక్రియన్

అంతట యజ్ఞవిద్య యాలోచించి యిట్లనియెను—

గీ. అక్రియుడగు వాఁ డీశ్వరుండగుట యెట్లు ?

సత్క్రియలుగాని వస్తువిచారబుద్ధి

యరయ భవబంధనాశనకరము గాదు;

జనఁడు భవనాశకరకర్మ లాసరఁ జేసి

సత్సరశతంబు శాంతుడై బ్రతుకఁగోతు.

కాబట్టి నేనిప్పుడు శేకొనటలలో బ్రహ్మజనము లేదని తలచెదను. అదానను నీవు కర్మయు భోక్తయునుగు పురుషుల బ్రహ్మలోమిదాని గొంతికాలమిచ్చినవనింపఁగోరెడు. సకలమున నాకాత్మేపమేమియు లేదు ”

రాజే — ఆహా ! ఏమి గూఢాంధకారశ్శామితనమున యున్న యజ్ఞవిద్య (మొదల) — గుర్తుకొన్నవ్యయు ! ఆమెయొక్క కారము గాని గుత్కరముచేతఁ జెడిపోయినది ఉత్సాహ. సహజముగ నచేతించు జడమునైన బోహమి

మృహిని జూచుకొనఁబంబుమందటం జరించు న

ట్లహహ ! మాయమున్ సృజించు నభిమానములను ని

స్పృహత విశ్వసాక్షియైన యీశుకృష్టి ప్రేరణన్.

కాబట్టి తమోర్థు లయినవారికృష్టి యావిధముగా నే యుండును. అజ్ఞానసంభవ మయిన సంసారమును గర్మముచేత నశింపఁ జేయఁ గోరెడుయజ్ఞవిద్య నిశ్చయముగా గా గూఢాంధకారమును సహిత మంధకారముచేతఁ బోగొట్టుబూనును. ఎట్లన—

గీ నవ్వరములు నజ్ఞానదవ్యములు నైన

రేమేమిమానయులఁ బ్రకాశ మెవఁడొనర్చు

నతినిఁ బొందను విబుధాళి వృత్తినిగెలిచి;

యితర మెటలేదు భవముక్తి హేతునరణి.

పురు — తరువాత ? తరువాత ?

రాజే — తరువాత యజ్ఞవిద్య మనల నాలోచించి, “దీక్షభీ ! నీవిచ్చటనుండట వలన గుర్తుకొన్నవ్యయిననాశిష్యులు కర్మలయం దాదరముకొనినవారగుదురు. కాబట్టి దీక్షభీ ! నీవు నాయందనుగ్రహించి నీయిచ్చనచ్చిన దేశమునకు విజయం చేయుము.” అనెను

పురు — విమ్మట ?

రాజే — విమ్మట నేనామెను విడిచి బయటచేటితని.

పురు — అటుతరువాత ?

రాజే — తరువాత కర్మకాండసహచరి యై “విరామాతన నామఁ గనబడినది.

విరామాతన —

చ. కర మధికారయోగ్యముగఁ గర్మముల నిర్వహించి మిరిచి, సు

స్థిఁభువగౌరవంబున శ్రుతిప్రముఖపరిపరమాణముల్

వరుసదు వెంటనంటి కొలుకన్, సువిచిత్రైరిరాగయాకర్షణై,

పరఁగఁ గృత్యోపదేశమయి భాసిలునయ్యులిదేశరాజితోన్.

పు ౧—అనంతరము,

ఉప—అనంతరము నేనామెను సహితము పూర్వమువలెనే యాశ్రయమును వేడితిని. అప్పుడామెయు “ఓసుతుంగళీ ! నీవుచేయుపనియేమి?” అని నన్నడిగెను. అంతట నేను దొంటివలెనే “ఎన్ననిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు” మొవలు గాఁగల వాక్యమును జెప్పితిని,

పురు—ఆవల ?

ఉప—ఆవల మీమాంస పార్శ్వవర్తులముఖమును జూచి “లోకాంతరభలోప భోగయోగ్యుడైన పురుషునిఁ బ్రతిపాదించుటచేత మనకీ మెవలసఁగ్రయోజనముగలదు. కాబట్టి కర్మోపయుక్తయైన యీమెను స్వీకరింపుఁడు.” అనిపలికెను. అక్కడ వారిలో నొకశిష్యుఁడు దాని కనుమోదించెను. ప్రసిద్ధప్రతిష్ఠుడైన కుమారిల స్వామి యను మఱియొకఁడు మీమాంసాహృదయాధిదేవతయో యనన్లుగా “దేవీ ! ఈమె కర్మోపయుక్తుడయిన పురుషునిఁ బ్రసాదించుదు; కిర్తయు భోక్తయుఁ గానియిశ్వరునిఁ బ్రతిపాదించును. ఈమెకర్మలకించుకయు నుపయోగపడునది కాదు.” అనెను. అప్పుడింకొకఁడు “తొకికపురుషునికంటెనన్యుడయి యీశ్వరుడని యొకఁడున్నాఁడా?” అనియడిగెను. అంతనతఁడునవ్వి “ఉన్నాఁడు” అని మరల నిట్లనియెను:—

చ. ఒకఁడుకనున్ జగత్త్రియల, మొక్కఁడు మోహయుతాంధబుద్ధియా;

నొకఁడిడుఁ గర్మజాలఫల, మొక్కఁడు తత్ఫలవాంఛఁ జేయుఁ; దా

మొక్కఁడు శరీరుల న్నడుపు, నొక్కఁడు కర్మముల నిన్మయుక్తుడౌ ;

నికను విసంగుడౌపరము నెట్లగుఁ జెప్పఁగఁ గర్మభోక్తఁగన్ ?

వివే—(హర్షముతో) మేలు ! కుమారిలస్వామీ ! మేలు ! నీవు మందిప్రజ్ఞ గలవాడవు. నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుడవుకమ్ము.

క. సహవాసులఁ జెలువను నౌ

విహగంబులు రెండు నేకస్యక్ష మే చేరున్ ;

విహగ మొకటి తిను ఫలముల ;

నహుఁ ! రెండవది తినక యాలోకించున్.

పు ౨—తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేను మీమాంసవద్ద నెలవుగైకొని వెడలితిని.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—అటుతరువాత నేను శిష్యులు పలువుండచేత నుపాస్యమానమైన తర్కము గాంచితిని. అందు.

మ. తేనువు నివ్వశ్వవిశేష మో; ర్హకతే వాదించున్ వితండాదృతిన్
 లలి జాతిచ్చునిగ్రహాదికనుహాన్యాయాళితో జల్పముల్ ;
 పెలుచున్ వాక్యానాఁ బూనుపప్రకృతిసంభేదంబు లొక్కర్తు. సం
 భ్యులచే నెన్నుచుఁ దత్త్వముల్ మహాదహంకారాదసర్గంబులన్.
 పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—ప్రార్థనీతి నే నేనును వారి సమీపమునకుఁ బోయి, వారడిగినమీఁదట
 “ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు” ఇత్యాదివాక్యములచేత మనుపటి
 యట్లే నాకార్యమును జెప్పితిని. అప్పుడు వాని నన్నుఁ బ్రశ్నిక్షుముగాఁ బరిహసించి
 “ఓవాచాలులారా! విశ్వము పగమూలపులవలఁగ కలుగుచున్నది ఈశ్వరాఁడు నిమిత్త
 కారణము” అనిపలికిరి. అందికొక తె కోపముతో “ఓసిపాపాత్మురాలా! ఈశ్వరునే
 సవికారునిఁజేసి వినాశధర్మము నాపాదించుచున్నావేమి?” అనిను మఱియుక తె
 “ఓనీ ! విశ్వోత్పత్తి ప్రకృతివలనఁ” గలిగెనని పలికెను.

వివే—ఓహో ! తర్కవిద్య లెంతదుర్మతులు ! ఘటాదికమువలెనే ప్రమేయ
 జాతము సర్వమును గార్యమనిసహిత మింతమాత్రము తెలిసికొనఁజాలకున్నారు. పర
 మూలుపులును బ్రహ్మియును నుపాదానకారణము లనిటయును పేక్షణీయమే.

మ. జలదంగ్రుంబలె సంతరిక్షనగరస్వప్నేఁద్రజాలంబు ల
 ట్లలవిశ్వంబును మిథ్య, మేయమును గార్యంబౌట సాద్యంతతన్ ;
 కలుగున్ శుక్తిని వెండిశుట్లు శివుగాఁగం దెల్వఁదన్తామిన్ ;
 పాలియున్ స్రుక్కునఁ బన్నగభ్రమవలెన్ బోధోదయప్రాప్తిచేన్.

ఇక వికారశంకయు ముగ్ధనధూమానస విలసిలిమే. ఎల్లన—

ఉ. శాంతము నిర్మలంబును నజంబు ననంతము నిష్కలంబు నౌ
 సంతతతేజ మీధువనసంభవమందు వికార మొందునే ?
 కాంతిని నల్లగల్వల నగంగలమబ్బులచాలు పుట్టుచో,
 నింతయు నాకసంబు వహించుచుని తాను వికారలేళమన్ ?

పురు—సాధు! సాధు ! ప్రజ్ఞానంతుఁడవయినయినీవిమర్శనము నాడెఁ
 నానందపెట్టుచున్నది. (ఉపనిషద్దేవినిగూర్చి) తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము వారందఱును మండిపడి, “ఓహో ! విశ్వవిలం
 ముక్తి కలుగునని ప్రేలుచు, సాస్తికమార్గము నవలంబించుకొన్న దీనినిబట్టి
 వలెను” అని యందఱును ససర్గంభముగా నన్ను నిగ్రహించుట కుద్యోగ

పురు—(భయముతో) ఆపయిని ?

ఉప—అసేని నేను మిక్కిలి త్వరితముగాఁ బఱచి దండకారణ్యములలోఁ బ్రవేశించితిని. అంతటమంపరగిడికి సమీపమునఁగట్టఁబడిన మఘనూద నాలయము చేరువను—

ఉ. బాహులంకణావళులు భగ్నముచేరి రాలరన్నముల్ ;

హోరూమతిన్ శిరోమణుల దొంగిలఁ జెందిరి కేశపాశముల్ ;

దేహలిఁ దారహాగములు తెగించి, హరించరి కట్టుట్టముల్ ;

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—అప్పుడు దేవాలయములోనుండి వెలికినచ్చి గదాపాణాదైన పురుషులు వారి నతినిష్ఠులుగా మోసఁగా భీతవై యందఱును దిగంతములకుఁ బాటిపోయిరి.

వివే—(హర్షముతో) పూజ్యులవయిన నిన్నుతిక్రమించువారిని విశ్వసాక్షియైన భగవానుఁడు తీమింపఁడుగదా ?

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—దేశముతూల, సంకలులైత్యుల, గీతగృహము చొచ్చితిన్.

అక్కడ నారూఁతులైన గీతాదేవ చేగనచ్చినప్పుఁజూచి, సంభ్రమముతో “అమ్మా ! అమ్మా !” అని కాఁగిరిందుకొని కూరునంపఁబడ్డెను. అప్పుడా మె నావృత్తాంతమును విని, “అమ్మా ! నీవు మనస్సులో భేదమును బొందఁబోకు, ఏభయము నిన్న ప్రయాణికుఁడాలినిగాఁ జేసి యధేష్టులుగా నాసుంబంధులయి చరింతురో వారి నీశ్వరుడే శిక్షించును. అట్టివారినిగూర్చి భగవంతుఁడు గీతలయందు—

గీ. అట్టిసూరులఁ బోవుల నధమముల

ద్వేషముక్తులఁ బ్రోముదుఁ దీవ్రగతిని

సంతతము నేను సంసారసాగరముల

లోన నొక్కట నాసురయోనులందె.

అనెను.

పురు—(సకౌతుకముగా) దేవీ ! ఆయాశ్వరుఁ డెవఁడో నీయనుగ్రహమువలనఁ జెలిసికొనఁ గోరుచున్నాను.

ఉప—(కోపించినదానివలె) ఎవ్వఁడు తన్నుఁదాఁ జెలిసికోలేక యంఘునివలెఁ బృథ్విర మిచ్చుచున్నాఁడో యతఁడే.

పురు—(హర్షముతో) ఏమి ! నేనే యాపరమేశ్వరుఁడనా ?

ఉప—అవును.

పరుఁడు నీకంటెఁ గాఁ డల్లపరమపురుషుఁ ;

య్యుడవు గావు నీవాచుహాత్ముకంటె ;

కన్యఁగా మాయచేఁ గోఁచె దశనికంటె,

నంబువులయందు సూర్యబింబంబు పగిలి.

పురు—(వివేకునితో) దేవం! ఈ నీచుడెప్పినను, నేనీయధమును జక్కఁగా గ్రహింప లేకున్నాను.

క. భిన్నున్ సుశరీరాని

చ్చిన్న జరాటకణభిన్నుఁజెన్నుగ నన్నున్

సన్నతిచేసెడు నీయమ,

యన్నా! నిత్యసచ్చిదానందునిగన్.

వివే—పద్మాపరిజ్ఞానము లేకపోవుటవలన నీకీవాక్యాగ్రము బోధపడలేదు!

పురు—అది నాను బోధపడుటకు మీరుపాఠము సెలవియ్యవలెను.

వివే—ఇదిగో చెప్పుచున్నాను—

మ. కడు నీయమఁ జినాత్మకుంగని, యహంకారుండఁ గానంచు నె

ప్పుకుఁ జిత్తంబు నడచి, తత్త్వసమితిం బోకొట్టి కావించువే

న్ద్రాకం దత్త్వవాసీతి సంస్మరణ, కస్పట్టన్ భివోద్యత్తమం

బహుగన్ శాంతము స్వప్రకాశ మగుఁడ్యజ్ఞోతి హ్నాత్మతన్.

పురు—(అనందముతో విన్నయధము నాలోచించుకొనుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు నిదిధ్యానమాడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

నిదె—“నానుభిప్రాయమును నీవు వివేకునితో నున్నయుపనిషద్దేవికి నిగూఢ

ముగా బోధపఱచువలయును. నీవు పురుషునితోఁ బ్రవేశింపవలెను” అని భగవతియైన

విష్ణు భక్తిదేవి నాకొనితిచ్చినది. (మాచి) ఇదిగోదేవి వివేకపురుషు లతోడఁగ

సమీపమున నే యున్నది ఆమె సన్నిధికిఁ బోయెదను. (చేరువకుఁబోయి య

ద్దేవితో జనాంతఃముగా) అమ్మా! “దేవతలు సంకల్పమాత్రా సంభవులు. ఈ

మును ధరించియున్నదానవని నేను యోగధ్యానముచేతఁ దెలిసికొన్నాను.

యైన విద్యయును కన్యకయుఁ బ్రబోధదగ్రుఁడును నీగర్భమునందున

విద్యను సంకల్పణవిద్యచేతిమనునందు సంక్రమింపఁజేసి, ప్రబోధ

నికి సమర్పించి, నీవు వివేకునితోడఁగూడ నాయొద్దకు రావలసింది

దేవి యాహ్వానిచ్చినది.

ఉప—దేవి యాజ్ఞించినట్లు చేసెదను. (అని వి

చున్నది.)

నిదె—(పురుషునితోఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

పురు—(ధ్యానము నటించుచున్నాడు.)

(శేషధ్యమునందు) ఆశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యము !

మ. ఉరుకాంతిచ్ఛటలన్ దిశావళుల విద్యుల్లీల వెల్లిపుచున్,
ఖరదీప్తాస్థివిశాలమూ మనసువక్షంబుచ్చిపోఁ బుట్టి, త
త్పరివారంబును మోహుని నెఱవె, విద్యాకన్య నోడ్తోఁగో
చరయై పోయెఁ; బ్రబోధచంద్రుఁడును దా జన్మించె జీవున్దనన్.

[అప్పుడు ప్రబోధచంద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ప్రబో—ఉ. న్యూత మొ, న్యూప్త మో, మఱియపోహిత మో, యపసారితంబో, సం
భూతవిలాపితంబో, హృతమో, యనుతర్కములేక, యేని సం
జాతముచేఁ బ్రపంచము వెసం జెడునో సహజప్రకాశతీ
నాతతరూపమై, యలమహాత్ముఁడ నేను బ్రబోధచంద్రుఁడన్.

(నుందుకు నడిచి) ఇతఁడే పురుషుఁడు. ఈతనిదాపుఁకుఁ బోయెదను. (సమీపించి)
దేవా ! ప్రబోధచంద్రుఁడు నేను నరస్కారము చేయుచున్నాను.

పురు—(ఆహ్లాదముతో) ఎత్తా ! రమ్మ. నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొమ్ము.

ప్రబో—(ఆలింగనము చేయుచున్నాడు.)

పురు—(ఆనందముతో) ఓహో! ఇప్పుడు విఘాతతిమిరజాతమయి ప్రభాతము
పంజాతమయినది !

చ. ఒకటఁ బ్రబోధచంద్రమహితోదయ మాటకుజేసి యియ్యెడన్
బ్రకటవికల్పప్రయోగు బ్రస్ఫుటమోహాశపంబుఁ బాయఁగాఁ,
జకచక నేనె శ్రద్ధ మతి శాంతి వివేక శనుంబు లాదిగా
సకలజగన్మయుంఁడయి యెసంగెడువిష్ణు నుగా స్ఫురించెడున్.
'ములచేతను నేను విష్ణు భక్తి దేవిప్రసాదముఁగలనగృతకృత్యుఁడ నయినాఁడను.
—

చి సమస్తసంగములు, నేడక విశ్వములోని దేదియున్,

మూలలంకౌ ఫలకాంక్షయొనర్పక సంచరించుచున్,

పమున్ భయము శోకము మోహము నుజ్జగించి, యి

తతి శాంతి భృశముం గని, గానియె నిల్చుతావుగన్.

విష్ణు భక్తి దేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

(సమీపించి) శమితారాతివైయున్న నిన్నిప్పుడు చూచు

గా నామమోక్షభములన్నియు సంపూర్ణములయినవి!

పురు — దేవిగారిప్రసాద మున్నప్పుడు దుష్కారమేదీయకును ? (అని పాద ములమీదఁ బడుచున్నాఁడు.)

విష్ణు — (పురుషుని లేవనెత్తుచు) కత్నా! లెమ్మ. ఇంకను నేను నీకేమిప్రియము చేయుదును ?

పురు — ఇంతకంటె నాకుఁ బ్రియమేమున్నది ?

క. కృతకృత్యుం డయ్యెను దా

వాతవిమతస్త్వేముఁ డగును నల్ల వివేకుం;

దశివశితరజస్కుఁడనై

యతులసదానాదపదవి నందితి న్నేనున్

అయినను దా నీభరతవాక్యము సిద్ధించునుగాక !

చ. ఇలపయి నిప్తవృష్టిఁ గురియించునుగావుత మేఘుఁడెంతయున్ !

గలుముల రాజు లేలుదుగుగాక మహి న్నిరుపద్రవంబుగన్ !

వెలితెలివిందమంబడఁచి భీ మమతా విషయోగ్రపంకమై

కలఁచుభవాబ్ధి దాఁటుదురుగాక మహాత్ములునీదుసత్కృపన్ !

సంపూర్ణము.

